

val állt; ezek egyike az Ivangorodnál a németekkel szemben kitűnt 15-ik „vas” hadosztály volt; a mi hadosztályunk pedig a nehéz harcokban felőrlődött csapatmaradványokból állt. A kassai 27., budapesti 32., majd pozsonyi 14., a cseh 29. és még más hadosztályokból 22 féle ezred részei dobálódtak ide-oda; természetesen idegen, ismeretlen csapatok idegen, ismeretlen parancsnokok alá kerültek szüntelen, mert hisz minden csapat oly kicsi volt, hogy magában nem képviselt jelentékenyebb erőt. Tehát minduntalan egymás erősítésére kellett használni őket, mert a nehéz harcokban úgy leolvadtak, mint a márciusi hó.

Szerencsére a pótzászlóalj ontotta az embereket; minden hónapban kész volt egy menetzászlóalj. Most jött minden ezredhez a IX-ik s azonkívül minden ezredhez még egy a szegedi II. kerülettől, amelynek akkorra Przemyslben már fogságba estek a várat védő ezredei. Ugyanekkor a hadosztály területének Telepóctól Ny. levő részét az 51. honv. ho. vette át, a mi hadosztályunknak a falutól keletre levő vonal maradt.

Telepóc.

Apr. 13—május 3. (9. és 10. vázlat.)

Április 13-án estefelé érkezett Vendégibe Deseő Lajos szdsal az ezred IX. menetzászlóalja, 10 tiszt és 891 ember. Az ezredből megmaradt 102 fegyverrel együtt azonnal megalakultak az új kötelékek (egy parasztház kertjébe belefért az egész ezred); két zászlóalj 2—2 századdal. Deseő és Both szdsok lettek a zlj. parancsnokok.

Az ezred puskaszáma utászosztaggal stb. 860-at tett ki; 1—1 századnak kerek 200 puskája volt.

A beosztás után a régi és új elemek összekeveredése valószínűleg groteszk látványt mutatott. A menetzászlóalj embereinek új ruhájával szemben az öreg harcosokról szembeszökőleg rítt le a rengeteg viszontagság, amelyen átmentek a kárpáti tél harcai alatt. Még szembetűnőbb volt a különbség a tisztek között; az újakon meglátszott az otthoni városi élet nyoma; kardosan voltak, rajtuk minden új, rendezett. A régiek pedig bozontos nagy szakállal vagy borostás arccal, az örökös szabadban tartózkodástól, időjárás, harcok fáradalmaitól gyűrötten, bundásan, hegymászó botokkal úgy néztek ki, mint valami sarkutazók. Persze a különbség igen hamar eltűnt. Beállott a tavasz, köny-

nyebb idők jöttek; a régiek is több gondot fordíthattak magukra, az újak meze pedig hamarosan amazokkal egyformára kopott. A kard mindenki oldaláról lekerült, a háború alatt nem is került elő többé soha. Bot és pisztoly voltak helyette a fegyverek.

Az éjjelt az ezred Vendégiben beszállásolva töltötte; az újaknak eleinte szokatlan volt az ellenség közelsége, a falut is nem egyszer érő gránátózás. Szinte csodálatos is, hogy az oroszok nem lötték sokkal jobban a falut, ahova a Kiceráról teljesen beláthattak. De már fogytán volt a lőszerük.

14-én az ezred már állásba ment. Délelőtt a parancsnokok szemrevételezték a felváltandó védő szakaszokat, déli étkezés után pedig azonnal indult az ezred azok felé; Telepóczytól keletre a 788[♣]-ra húzódó hegygerincre, ahol az ezred egy helyen maradt két és fél héten át. Ennek az időnek már sokkal egyszerűbb a története. Az oroszok is belefáradtak a nehéz harcokba, csak kisebb helyi akciókra vállalkoztak. Részünkről sem volt nagyobb szabású művelet. Conrad a németekkel együtt már a gorlicei nagy csatát készítette elő.

Bár javában tavaszodott, nagyrészt elment a hó s már csak az északi oldalakat feküdte meg, — mégis hideg, havas esővel fúj a szél, zimankós téli idő volt, amikor az ezred délután Vendégi déli végéről fedett völgybe kerülve elindult az állások felé. Jeges vízben kellett minduntalan átgázolni a patakot, melyen az ösvény ide-oda vezetett. A ködtől nagyon messze látni sem lehetett s így baj nélkül ért fel az ezred estére a Telepóczytól keletre levő 602—788[♣] hegyhát mögé.

A hadosztály vonala a Telepóczytól keletnek húzódó hegyháton, majd a 788[♣] tető ÉK. oldalán derékszögben jobbra fordulva, a Skura vrh 803—857—814[♣] gerinc túlsó oldalán futott Zellő felé. Az ezred — már sötét este — a Telepóczy—788[♣] hegy K. felén (10. vázlat A—B) a 20/I. zljat és az aradi 33/II. és III. zljakat váltotta fel. A II. zlj. jutott jobbra, jobbszárnyával 200^xre innen a 788[♣] tetőn; tőle jobbra a 788[♣]-ig a 20/II. zlj. állt, aztán 92-es csehek. Az ezred balszárnyán az I. zlj. volt, tovább Telepóczy felé 34-esek. Az állásokba (sorrend szerint balról) az 1., 1/22., 6. és 3/45. századok kerültek; 1/22. század hadosztálytartalék a 602[♣] magaslat mögött. A II. zlj. a Tirscheck 92-es ezds., I. zlj. a Colerus ezds. szakaszába tartozott, mindkettő felett a 82. ddr. parancsnokolt.

A II. zászlóalj erdőtisztáson volt, az I. erdőszélen, arccal

az erdőnek, amely által így fedve volt. A II. zászlóalj jobbszárnyán levő 5. század mögött egy — a 788⁺ tetőnél alacsonyabb — előkúp emelkedett, amelyről állásainkra keresztben keskeny hátak ereszkedtek mindkét oldal felé. A 788⁺ tető s az előkúp közötti nyereg két oldalt teknőben folytatódott. A kis kúpon és nyulványain ritka erdő volt, a nyergen s a teknőkön tisztás. A kiskúp mögött tartalékul az 5. század egy szakasza feküdt, előtte a kúp alján a jobbszárnyról egy megkezdett, de ki nem ásott harántárok indult hátrafelé (B—X.) Ennek töviben helyezkedett el a két géppuska. (B.)

A két zlj. terep által adott helyzete megadta a nekik jutó szerepet is. Az I. zlj. az erdőben nyugton lehetett; a II. zászlóaljnak — tisztáson, jobbszárnya a 788⁺-ról belátva — több vizsontagságon kellett átesnie. Az első éjjel csendben telt el. Nagy havazás volt, reggelre minden fehér, téli kép.

Április 15-én, mindjárt első reggel indultak meg az ezredtől jobbra azok a harcok, amelyek kitöltötték a telepóczi időt. Az oroszok hajnalban meglepőleg áttörték a hadosztálynak a Skura vrhen levő állásait; aztán fokozatosan felsodrítták a vonalat. Amint világosodott, már a 788⁺ tetőt támadták és 6^h kor annak védőit is visszaszorították; azokat a 12. ezred jobbszárnyán levő tiszték csak nehezen tudták az előkúpról lefutó gerincen megállítani. (B—X).

A 788⁺ tető elvesztése folytán a nyeregben levő huszasok is visszavonultak, mire a 12/5. század jobbszárnya is megéngött. Tisztjeik visszavitték őket helyükre, egyúttal a 20-asok és a tartalékszakasz a kis kúp előtti megkezdett harántárkot szállották meg.

Alighogy ezek lejátszódtak, 7^h körül az oroszok előnyomultak a 788⁺ felől, úgy a kis kúp, mint az attól jobbra levő huszasok felé. Azokhoz ép akkorra érkezett előre az odarendelt hadosztálytartalák, a tizenkettes 1/2. század s úgy azok, mint a 12/II. zászlóalj jobbszárnya visszaverték az oroszokat; 50—80 lépésnél nem jutottak közelebb és sok halottjuk maradt úgy a kis kúp, mint a huszasok előtt.

Erre az oroszok a 788⁺ tetőn és attól a Skura vrh felé mindenütt beásták magukat. Ugyanígy beásta magát a 12/5. századnak kis kúp alatti harántállásba (B—X) visszahajlított jobbszárnya is, melynek meghosszabbításában — a 1/2 12 2. századdal csatlakozva — a huszasok új vonala futott. Így a II. zászlóalj

jobbszárnya jobbra-hátrafelé hajolva megtörött. A reggeli harcban Cserényi Ignác t. hgy. elesett, 5—6 ember megsebesült.

Délután 15^h körül az oroszok még egy támadást próbáltak meg az 5. szd. jobbszárnya ellen. De tüzelésünk 80—100 lépésről visszaverte őket.

Ezután az ezred napokig nyugton maradt; az oroszokkal közvetlen érintkezésben csak a jobbszárnya állt. Az állások előtt — a II. zászlóaljnál a tisztáson túl — nagy erdők voltak, az ellenség azokban 800—1200 lépésre volt és csak járőrei jelentek meg néha állásunk előtt. Az ezred földözékeit építette, javította. A sűrű megszállás mellett — 18-ától majdnem minden lépésre egy puska jutott — az árokban mozogni is alig lehetett, kivált az akkor divatos srapelernyők miatt. Az állásépítés a II. zászlóalj jobbszárnyán igen sok áldozatot követelt. Az oroszok a kis kúpot és környékét a 788[♠]-ról belátták. A talaj köves, sziklás volt, a munka igen lassan haladt. Embereink pedig — mint Biskupicénél a Dunajec mellett — nem voltak elég óvatosak. Az 5. század jobbszárnyszakasza első nap délre 3 halottat és 8 sebesültet, a félszázad 16. estére 16 halottat és 31 sebesültet veszített; állománya felét harcon kívül. Az árkokban hatalmas harántgátakat kellett az oldaltűz ellen építeni, sőt hosszú szakaszokon alagútszerűen teljesen be kellett földni az állásokat, hogy az oroszok bele ne lássanak.

Az orosz tüzéség is sok veszteséget okozott. Az I. zászlóalj az erdő által fedve volt; de a II. zászlóalj állásait jól láthatták az orosz figyelők s így az a gránátoktól sokat szenvedett. Az 5. századnak az első négy nap alatt 76, a 6. századnak 20 fő vesztesége volt, harc nélkül is.

Az első napokon különben állandó nyugtalanságot okozott, hogy tőlünk jobbra a hadosztály más csapatai folytonos támadásban voltak a 788[♠]-tól jobbra elvesztett állásokért. Az oroszok éjjeli biztosítása abban állott, hogy rendkívül hevesen tüzeltek az egész vonalon, egész éjjel át; az erdő pedig visszhangjával még sokszorozta a szünet nélküli fegyverropogást. A fáka csapódó robbanó lövedékek felvillanó tüze olyan — néha egybefolyó sziporkázásba menő — látványt mutatott, mintha számtalan szentjánosbogár röpködött volna szanaszét.

18-án a hadosztály csapatai visszafoglalták a Skura vrh körüli állásokat. Csak a felettünk levő 788[♠] tető maradt az oroszoké; azért a 12. ezrednek kellett nemsoká véreznie.

18-án késő este bevonult a 2. ezred IX. menetzászlóaljja (15 tiszttel 701 fő) és a saját IX. menetzászlóalj géppuskás osztaga. A menet beosztása után az ezred két zászlóaljában 8 századdal alakulva 1297 puskát és 4 géppuskát számlált.

Ápr. 21-én az ezred új parancsnokot kapott, Diósy Sándor vezérkari ezredest, aki Tahy ezr. óta az ezrednek első véglegesen kinevezett parancsnoka volt. Akkori alparancsnokok:

I. zlj. Koszmovszky József őrnagy.

1. szd. Tarpay Lajos t. hgy. 2. Kéler László fhgy. 3. Both Gyula szdos. 4. Bartha Géza fhgy. Gp. o. Őze Gyula t. zls.

II. zlj. Deseő Lajos százados.

5. szd. Szepessy Arthur t. hgy. 6. Márkus Dénes fhgy. 7. Dr. Sárközy János t. hgy. 8. Dr. Lenkey Lajos t. hgy. Gp. o. Kellner József fhgy.

Mindkét zászlóalj 1—1 új századot a vonalba küldött annak megerősítésére; a 4. század csoporttartalék lett, a 8. századot pedig a II. zászlóalj saját tartalékának tartotta meg. Ez a század másnap felváltotta a vonalban levő 5-iket.

Miután az ezred így felszaporodott, máris készen volt számára az új feladat. Fölötte a 788⁺ tető az oroszok kezében volt; az ezred parancsot kapott, hogy más csapatokkal együtt — megfelelő tüzérségi előkészítés után — foglalja el azt. 21-én délután kellett volna végrehajtani a támadást. A tüzérség meg is kezdte az előkészítést, de a 788⁺ tető tévedésből alig kapott tüzet. Ezért a támadás másnapra maradt.

Telepóczi támadás, ápr. 22. 22-én korán reggel a támadásban résztvevő csapatok felvették az elrendelt készültségi helyzetet, alábbiak szerint:

12/II. zászlóalj három százada¹ (balról 5, 7, 8.) a kis kúpról balra (ÉNy. felé) húzódó gerinc tetején, fedve; jobbszárny a kis kúpon. Kiterjedés emberenként 1 lépés;

¹ A II. zljnak a támadásban a hadosztály intézkedése szerint nem is kellett volna résztvennie; mert oda a 12. ezredtől csak a tartalékban levő részek voltak kirendelve. A II. zlj. pedig nem tartalékban volt hanem vonalban, arccal nem is a megtámadott vonal, hanem az Udava felé; azonban a Tirscher és Colerus szakaszok helytelen bejelentése alapján úgy a 82. dandár (csoportparság), mint a 41. hadosztály helyzet-vázlatain és nyilván tartásában úgy szerepelt, mint hátullevő hadosztálytartalék; helyette más — közös — csapatok voltak bejelentve vonalban levők gyanánt. Így került a II. zlj. tévesen a támadáshoz, amiben a 12. ezredtől csak a csoporttartalék ½2. és ho. tartalék 4. századnak kellett volna résztvenni.

a 12/II-től közvetlen jobbra a 20/II. zlj. két százada és egy 48-as közös szd. a Skura vrh felé vivő állásokban;

baloldaldvéd a 12/II. balszárnyán a 12. ezs. $\frac{1}{2}$ 2. százada;

jobbaldaldvéd egy 20-as és egy 41-es félszázad összeköttetésül a Skura vrh felé levő 33-as vonalhoz, amelynek szintén csatlakoznia kellett a támadáshoz.

A kis kúp mögött egy félszázad 68-as a 12/II. zászlóalj, a 12/4. század a támadó csoport tartalékát képezte. A 12/II. zlj. állásait a 6. század szállotta meg; az I. zászlóalj a tartalék- és baloldaldvédül kirendelt $1\frac{1}{2}$ százada kivételével állásaiban maradt.

Tehát a készültségi állás a kis kúpról kétoldalt lefutó gerincen, az oroszoktól kb. 250 lépésnyire volt, de jóval mélyebben, mint azok. A két állást a kis kúp előtti mély tisztás választotta el. Azon innen igen ritka magas szálerdő volt, benne sok kidőlt korhadt fatörzs.

Parancs szerint a tüzérségi előkészítés után valamennyi támadócsoportnak a hadosztályparancsnokság által meghatározandó időpontban egyszerre, tüzelés nélkül rohamra kellett előtörnie. A nehéz támadásnál azonban a tüzérség nem oldotta meg feladatát. Az előző napi tűzmegegyítés után az ütegek egész éjjel át lőttek, szórványosan; reggel aztán valamivel élénkebben. De az akkori tüzelőkészítés — ma már tudjuk — semmi se volt. A kb. 1500 lépés kiterjedésű ellenséges állást a 41. ho. 4 ágyúütegének, 2 hegyi, egy tábori tarackos és egy 15 cm-es nehéz ütegnek kellett megdolgoznia; segítségül még egy német nehéz tarackos üteg is érkezett. Az orosz állások magasan voltak felettünk, tehát a hatást pontosan látni se lehetett annál is inkább, mert azokat részben aljerdő takarta el. A jól kiépített földözékekkel szemben a hosszú használatból kilőtt tábori és hegyi ágyúk különben sem lehettek hatásosak, tehát csak egy tábori és egy nehéz tarackos ütegünk és a német nehéz üteg hatására lehetett számítani. Ez utóbbi igen jól lőtte a 788 $\dagger$ tetőt, de kevés löszere volt, a mi gránátjaink közül pedig sok nem robbant. Így a hatás egyáltalán nem volt megfelelő. Sóvárogva várta a rajvonal az orosz földözékbe csapó gránátokat. Helyettük ő maga kapott hátulról eleget. Az orosz tüzérség hallgatott.

Egy pár jobb találat után a kis kúpon levő tüzérfelügyelő 10^h45kor azt jelentették, hogy az orosz állások le vannak küzdve, „kivált a 788 $\dagger$ kúpon minden fel van forgatva, az állás

üres." Mire a ho. parancsnokság intézkedésére 11^hkor megtörtént a roham. Sajnos az orosz állások nem voltak üresek. Sőt ember ember mellett és legalább 100 lépésenként géppuska volt bennük. Amint a támadók a földözékek mögül előtörttek, olyan óriási tüzelés zúdult rájuk, ami el sem képzelhető. A II. zlj. emberei nem jutottak tovább, mint 50, legfeljebb 80 lépésre a gerinc mögül. Az egész egy fél percig se tartott. Körülbelül 80 lépéses sávban feküdt a csukaszürke rajvonal, ki sebesült, ki halott. Aki mozdult — akár sebet kötözni próbálta volna, akár földözékbe odább csúszni vagy visszafutni, — azt addig lötték, míg nem mozdult tovább. Csak az menekült meg, akit jó sorsra véletlenül egy olyan vastag fatörzsnek vezetett, amely oldalról is földözte őt. Mert a homorú vonalban levő oroszok oldalból is lötték a II. zászlóaljat. Természetesen a parancsnokok részéről minden további előmenésre való kísérlet hiába volt. Nem volt kívül. Csak a balszárnyon levő 5. és 1/22. század szenvedett kisebb veszteséget, amelyeket egy mélyedés fedezett. A gerinc mögül támadó vonal általában még a harántállás magasságáig sem jutott. Az abban levő rész pedig abból kijutni se tudott az előtörési kísérletnél pillanat alatt beállott veszteségek miatt. A csoporttartalék (12/4. szd.) fele déltájban megpróbálta előrevinni a huszasokat, de eredménytelenül; a helyzet ott is ugyanaz volt, mint a tizenketteseknél. A roham után az orosz tüzérség is kezdte lőni úgy a támadó csapat maradványait, mint az állásokat, szaporította a veszteségeket.

A dandárparancsnokság ezért 16^hkor elrendelte a visszavonulást; de azt a nem szűnő tűz miatt csak az esti sötétség beállta után lehetett végrehajtani. A rohamban résztvett századoknak csak roncsai kerültek elő; a támadásban a 1/22. és 1/24. századokon kívül résztvett 556 főből csak 155 maradt. A veszteség századonként:

	Támadás		Veszteség	
	előtt	után	számszerint	‰-ban
5. század	162	68	94	58
7. „	161	21	140	87
8. „	163	27	136	83
1/3 4. „	70	18	52	75
Összesen :	556	134	422	76

A 1/2. szd. vesztesége nem ismeretes, jóval kisebb lehetett, mert az 5. szd. balszárnyán, jórészen fedve nyomult elő. A 8. szdból, mely a kis kúp előtt támadott, csak egy pár ember maradt meg azon a szakaszon kívül, amelyik a harántállásban volt s amely onnan — látva a többi szakaszok veszteségeit — csak néhol tört elő. A 4. szd. félszázada tartalékban maradt, harcban nem vett részt, veszteséget nem szenvedett.

A 422 fő (a 1/2. szddal kb. 440). veszteség túlnyomó része halott volt. Az esti gyülekezésnél csak igen kevés sebesült került elő; nagyobb részüket, akik távolabb feküdtek a gerinctől, sem a harc alatt, sem utána nem lehetett hátrahozni az oroszok állandóan heves tüze miatt. Így vagy újabb lövéseket kaptak, vagy a vérvesztés miatt pusztultak el. A sebesülések nagy része ezúttal határozottan dum-dum lövedékektől származott, melyek borzalmas roncsolást idéztek elő. Tiszti veszteség: a 7. szd. és a 4. szd. félszázada valamennyi tisztjét elvesztette. A 7. szd. parnoka Dr. Sárközy János t. hgý. és Iliucz Szilárd t. zls. elesett, még 3 zászlós sebesült; 1/2. századnál egy zászlós elesett, egy sebesült; 5. és 8. századoknál 2—2 zászlós sebesült. Elesett a német nehéz üteg figyelőtisztje is.

A II. zászlóalj veszteségeinek pótlására az I. zlj. átadta neki a harcban résztvett 4. századot, az 5., 7. és 8. századok maradványai pedig egy századba lettek összevonva. Az I. zászlóaljnak így 466, a II-nak 350 puskája lett; vagyis az ezred 816 puskára fogyott.

A 22-iki támadás után a 41. hadosztályt a pozsonyi 14. ho. váltotta fel. Annak alárendelve csak a 12. ezred maradt továbbra is állásaiban. A II. zászlóalj három (6., 8., 7.) századával addigi helyén maradt. Az I. zlj. 24-én a tőle balra volt 34-esek állásainak egy részét is átvette; illetve Both szds. az addig tartalékban volt 2. és 5. századokkal az ezred balszárnyát meghosszabbítva Telepóczig nyúló külön védőszakaszt alkotott. Ebben a helyzetben töltötte az ezred a további időt. Jobbra a huszasok helyére trencsényi 72-esek kerültek, Telepócznál továbbra is 34-esek állottak a balszárny mellett.

Az oroszok csaknem minden nap órákhozott gránátotzták a II. zászlóaljnak a tisztáson álló vonalát és többször kíséreltek meg kisebb támadást, de az soha közelre se jutott. A 788⁺-ról kitűnő pontlövéllyel lőttek minden célt, úgy hogy a kis kúp környékén mozdulni se lehetett.

Így az április 22-iki harc hősi halottai temetetlenül hevertek a kis kúp s az arról lenyúló gerincek és a 72-esek előtt. A sebesültvivők és önként jelentkező járőrök éjjelente állandó készségben voltak a gerincen, hogy a tűzgyengüléseket felhasználva a tűz alatt is hátrahozhassák az esetleg még élő sebesülteket és a halottakat. A vállalkozás azonban igen nehezen ment s újabb veszteségekkel járt, mert az oroszok éjjel szünet nélkül ropogtatták fegyvereiket. A hullaszag már szinte elviselhetetlen lett. A 72-esek a halottak összeszedésére fegyverszünet céljából parlamentáirt küldtek az oroszokhoz. Már létre is jött a megállapodás, de a mi tűzérésünk éppen a kitűzött időre lőni kezdett. Így a fegyverszünetből semmi se lett, éjjelként újabb veszteségekkel kellett folytatni a halottak összeszedését. Öt-hat éjjel a kis kúp közeléből kb. 120 holttestet hoztak hátra és temettek el a sebesültvivők. A messzebbre levők (5. és 7. század elesettei) azonban csak az oroszok visszavonulása után voltak eltemethetők.

Közben állásunk mindjobban megerősödött. Egy árkász század jött a műszaki munkákhoz, a tartalékokkal hátsó állásokat készített. Különösen a saroknál a kis kúp alatti állásrész épült ki erősen. Ott az állandó tűz miatt drótakadályt építeni nem lehetett, spanyol bakokat helyeztek el az állás előtt.

Április 25-én az oroszok megtámadták a II. zlj. jobbszárnyát, de a 6. szd. és a géppuskák tüze 100 lépésről visszaüzte őket.

Április 26-án tűzérésünk óriási tüzzel rohanta meg a Kicerát, az oroszok főfigyelőhelyét. Lipót Salvátor főherceg tűzérési felügyelő volt szemlén, ez volt a tűz oka. Ha 22-én is úgy lőttek volna a tűzerek, akkor a 788°-ra intézett támadás bizonyára jobban sikerül.

Közben az idő kimelegedett, a napon sütkérezve gyönyörködni lehetett a szép vidékben, a Tatra odalátszó csúcaiban. A fák levelezni kezdtek, amivel a tél egyetlen előnye, a jó kilátás is veszendőbe ment ugyan, de a helyzet, a mindennapos gránátózástól eltekintve nyugodt lett, megállapodott. Az étkezés jó és bőséges volt, bár a kukoricás kenyér nem ízlett sehogy. Az élet kezdett már kényelmes lenni a telepóczi hegyen, mikor május 3-án késő este a 20. ezred felváltó csapatai jelentek meg az ezred állásaiban; 4-én hajnalra a géppuskás osztagok kivételével felváltották az ezredet, amely hátrament Csukaházára a had-

osztály többi ezredeihez. A telepóczi 788[†] tető tömegsírjaiban azonban több mint 300 tizenkettes maradt.

Tél volt, amikor az ezred a telepóczi állásokba ment; barátos tavasz lett, amikor azokat otthagya lezárta a kárpáti harcokat, kétségtelenül az egész világháborúnak legnehezebb és legveszteségteljesebb időszakát. 2800 puskával jött a Kárpátokba. Itt $5\frac{1}{3}$ menetászlóaljat, (12/VII, VIII, IX., 2/VIII, IX. és $\frac{1}{3}10$ /VIII.), vagyis összesen kb. 3300 puskás embert kapott kiegészítés gyanánt. És most kereken 780 puskával hagyta el a telepóczi állásokat. Vagyis kerekszámban 5500 embert (pontosan számítva ennél jóval többet) veszített a két hónapos kárpáti harcok alatt; melyek folyamán nemcsak a vitéz, legalább kétszeres túlerőben levő szívós oroszokkal, hanem egy még sokkal hatalmasabb ellenséggel az időjárással, a zordon tél minden szenvedésével küzdve, példátlanul hősiességével védte meg a magyar hazát.

Gorlice után.

A csukaházi pihenő ráfért az ezredre; úgy a nyugalom és pihenés, mint a gyakorlatok, amelyeknek a hosszas harcok és árokélet után fel kellett eleveníteni a rendet, fegyelmet, katonás magatartást. A közeli Szinnamezőn volt már az ezred X. menetászlóalja is, azonban egyelőre nem lett beolvasztva, hanem folytatta a kiképzést. Az ezred közelebbi érintkezésbe került az ezredvonattal, amely a hosszú harcok alatt messze hátul tőle szinte elidegenedett. Megalakult a 40. dandár Schnetzer Ferenc ezredes parancsnoksága alatt. Szóval az ezred és a hadosztály ismét látható egészet képezett.

A retablirozás nem soká tartott. A gorlicei áttörés a Kárpátokban is éreztette hatását, az orosz május 8-án hajnalra Telepóczt felett is visszavonult. A 41. hadosztály — mely az 51. és 14. hadosztályokkal már május 1-én a VIII. hadtest parancsnoksága alá lépett — most megkezdte az üldözést. Egyelőre csak hátul mint tartalék.

Május 8-án délelőtt érkezett a parancs: ellenség visszavonult, 12. ezred azonnal Vendégibe megy mint hadtesttartalék. Délben volt az indulás a közeli faluba, onnan másnap a határon át Balnicára. Óriási ködben, esőben ment át az ezred korábbi harcai színhelyén. Az úton nagy vonattorlódás. A különben is csak építetlen hegyúton a lövegek, fogatok elakadtak, a gyalog-

ságnak az útról le kellett térnie. Illetve csak az I. zászlóalj ment tovább, a II. zlj. visszamaradt a vonatot és tüzéséget felsegíteni a hágóra, s két százada még másnap reggel is csak Telepóczon volt.

10-én a csapatoknak folytatni kellett a menetet. A Telepóczon maradt századok miatt csak déltájban lehetett indulni Balnicáról. Az úton mindenütt a sietős visszavonulás nyomai, elszórt orosz szerelvények, lőszer, ruhák; a hidak felrobbantva Zubraczén óriási raktárak elpusztítva és felégetve; zab, konzervek és az oroszok főtáplálékát képező tengeri halakból petróleummal lelocsolt, füstölögve égő rengeteg asztagok. Majdannál ott van az orosz kézre került s most otthagytott saját járműveink közt egy 12-es löszerkocsi; csak a küllői vannak átfűrészelve. Cisna felégetve romokban. Távoli ágyúszó hallatszik, az oroszok már a Sanig mentek vissza. 18^h után ér az ezred egy még Balnicánál is szegényebb ruthén faluba Struboviskára, ott beszállásolás.

11-én már nem ment tovább a hadosztály, hanem visszafordult. A gorlicei áttörést követő előnyomulással galíciai frontunk kiegyenesedett s ezzel megrövidült. A csapatok egy része kiszorult, máshol lett rájuk szükség. Így a 41. hadosztályt is más hadszíntérre viszik. Ezredünk a tegnapi úton visszamegy Cisnára, onnan délnek fordul és Rostoki gornin túl a magyar határ mellett a Zemplénoroszi hágón szabad táborban éjjelezik. A két napi galíciai hideg után máris jól esik a honi levegő. Struboviskán tél volt, havazott, mindenki a szurtos ruthén házakba a tűzhely mellé szorult; itt meg sátor sem kell, a szélernyő is elég. Mindenkit felüdit a harcok és árokéletben helyhezköttőség után a szabad mozgás, a gondtalanul nyüzsgő tábori kép.

Másnap már lekerülnek a köpenyek; poros országúton megy át az ezred a határon, majd lombos erdők között Nagypolány-Darán át Kispereszlőre. Zajos élet veri fel a tót falut, a kis patak vizében ruháját mosva már fürdik is a bakasereg.

13-án délben az ezred Nagybereznára érkezik és hadosztályunk a pozsonyi 37-ikkel a prágai VIII. hadtestet alakítja meg. A cseh hadtestben nincs más harcoló, mint két honvéd hadosztály magyarjai! A városi élet és a Gorlicét követő új győzelmek híre feledtetik a háborút. Mindenki az orosz foglyok által kiszolgált fürdőbe siet. Jól esik így látni az orosz katonát! Mindenki bevásárol, örül, hogy pénzével kezdeni tud valamit.

Az ezred vasútra száll, még nem tudni hová? Az I. zlj. három százada már este 22^hkor berakodik és indul; 14-én 7^hkor a vonat és két század, 23^hkor mint harmadik szállítmány a II. zászlóalj 6., 7. és 8. százada. S az ezred mint gyorszállítmány megy Budapest-Pozsony-Marchegg-Ogerberg-Krakkón át új rendeltetése, új sorsa felé.

4. 1915. NYARI NAGY OFFENZIVA.

Nyugat-Lengyelországban.

A Kárpátokban a 2. hadseregnél töltött nem egészen három havi vendégszereplés után az ezred Nyugat-Lengyelországba, a Dankl lovassági tábornok 1. hadseregéhez került.

Jó két napi vasúti szállítás után május 16. délután ért az első két szállítmány Tarnowba, a harmadik szállítmány (II. zlj.) 17-én este a Visztulamenti Szczuczynba. Utóbbi a vasútállomás és falu közt tábort ütve várta meg az ezredet, amely a X. menetzászlóaljjal együtt gyalogmenetben már aznap elindult Tarnowból és 18-án 10^hkor ért a II. zászlóalj táborához Szczuczynba. Itt az ezred egyesült és aznap 15^hkor folytatta a menetet a Visztulán át Pacanowba.

19-én Olesnica Swieccicán át forró kánikulai melegben Staszówra ment az ezred, míg az I. zászlóalj két századát két géppuskás osztaggal Swieccicáról autón vitték Bogorjára, a II. hadt. tartalékául.

20-án reggel az ezred is Bogorjára ment s ott a Hedry B. szds. X. menetzászlóaljának beolvasztásával három 3 százados zászlóaljba alakult. A létszám 1450 puskára emelkedett, két géppuskás osztaggal. Tiszti beosztás:

I. zászlóalj: Koszmovszky J. őrnagy.

1. szd. Tarpay L. t. hgy., 2. Kéler L. fhgy., 3. Hedry B. szds., I. gépp. o. Óze Gyula t. zls.

II. zlj.: Deseő Lajos szds.

5. szd. Dr. Lenkey L. t. hgy., 6. Gera Á. szds., 7. Dr. Vass János t. hgy., II. gépp. osztag Kellner J. szds.

II. zlj., Both Gy. szds.

9. szd. Kéler István fhgy., 10. Gánea Hadrián t. hgy., 11. Márkus Dénes fhgy.

A Placzkowice-Kozineki győzelem. 1915. május 22. Az 1. hadsereg, amelyhez az ezred került, ezidőben Nyugat-Lengyelországban a Visztulától északra, nagyjában Opatow-Klimontow vonalában állott és vele szemben az oroszok május 16. óta érelyes támadásokkal próbálták ellensúlyozni a Visztulától délre rájuk nehezedő nyomást. Az 1. hadsereg jobbszárnyán Klimontow előtt az I. hadtest 46. Landwehr hadosztálya, ettől balra a II. hadtest 4. hadosztálya állott.

Május 21-én az ezred mint a II. hadtest tartaléka Jurkowiecére ment, ott délelőtt laktáborba szállt. Előtte a fronton a 46. Ldw. ho. csapatai voltak s az ezred annak tartalékát képezte addig is, amíg a saját 41. ho. többi része is beérkezik.

De alig kapták meg az ezred- és zljparancsnokok ezt a helyzetismertetést, az ezred felriasztatott és azonnal előreindult, és pedig nem a Landwehr hadosztályhoz, hanem a két hadosztály érintkezési pontja mögé.

Ugyanis 21-én 17 órakor erős támadás bevezetését jelentő hatalmas lövegtűz indult a két hadosztály érintkezésén levő frontszakaszra, kivált az egész környéket domináló 282 Δ -ra, mely a kozineki és placzkowicei erdőkkel együtt már az előző napokon is az oroszok támadásának célpontja volt. A 282 Δ -ot s az attól jobbra levő terepszakaszt a 13. Landwehr ezred védelmezte s mindig vissza is verte az oroszokat. A 282 Δ -tól Ny. a 4. ho. jobbszárnyán a brünni 8. gyalóezred cseh századai állottak. Ezek balszárnya, a 8^I. zlj. az előző napokban szintén minden támadást visszavert Placzkowice s a Pokrzywianka patak között. De a 282 Δ és Kozinek közti szakaszban 18-án egy másik 8-as zlj. teljesen megsemmisült. Az ellentámadásra rendelt 8-as tartalékszázalój egy lengyel legionista s egy fél honvéd hadtápszázalójjal 19-én újból birtokbavette az oroszok által meg sem szállott üres állásokat. De azokból egy támadás elől pánikszerűen hátrafutott, holott újból előrevezetve ismét üresen találtak az állásokat.

Így az előljáró parancsnokságok az új orosz támadás közeledtére jónak látták megbízható támaszt állítani a fenyegetett frontszakasz mögé. Ezért a 12. ezrednek a 282 Δ -hoz legközelebb elszállásolt része, a 12^I. zlj. azonnal már 18^bkor önállóan Pokrzywiankára indult a 8. gy. ezrednek Kozineknél álló jobbszakasza mögé; azzal azonban, hogy csak végső szükség esetén vethető be, mert másnap hadosztályához kell visszamennie. Az I.

zljat rövidesen követte az egész ezred; az ezredparancsnok a II. és III. zászlóaljakkal Jurkowicéről 18^h30kor a Gorki melletti hídhöz indult.

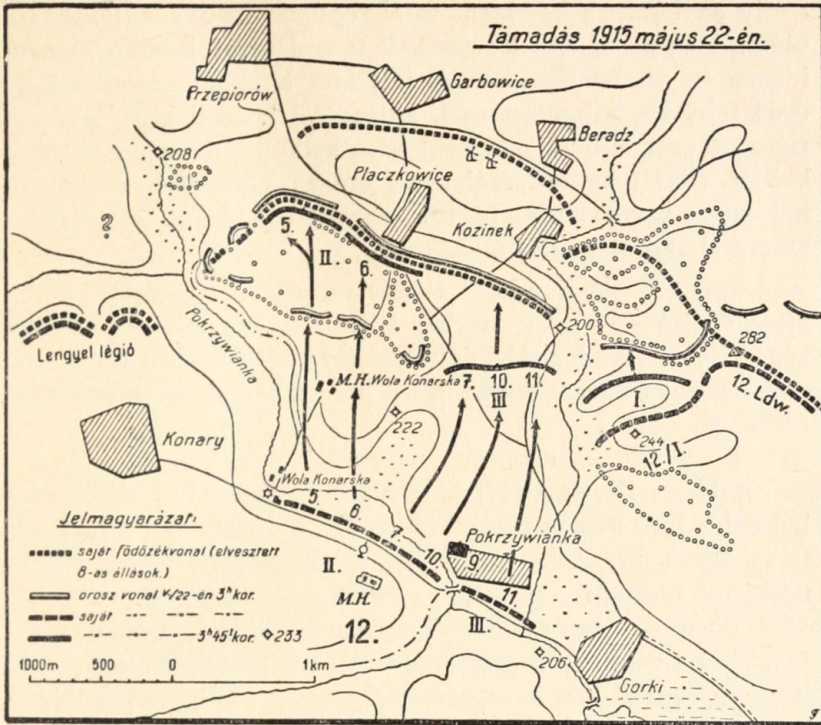
Mialatt az ezred így két külön csoportban előremenetelt, ezalatt a jelzett frontszakaszon az orosz támadás és annak eredményeként — amitől tartani lehetett — a 4. ho. jobbszárnyán a 8. ezred vonalának felsodrítása csakugyan bekövetkezett. 20^h körül a 8. ezred s a vele volt legionista s hadtápcsapatok szét voltak szórva, túlnyomó részük fogságba került. És pedig ezúttal nemcsak a jobbszárny, hanem a placzkowicei erdő körül állott 8/I. zlj. is.

Mindez az alatt történt, míg a 12. ezred Jurkowicéről a front felé menetelt. S mire az est leszállt és az ezred 20^h körül Gorkihoz, az I. zászlóalj Pokrzywiankára ért, a cseh ezred sorsa betelt. A front felől itt-ott, kivált a 282△ felől hallatszott még fel-fellobbanó harci zaj, koronként heves lövöldözés, láрма s egy-egy ágyúlövés. Kisebb nagyobb osztagok, csoportok, egyes emberek siettek hátrafelé, lövegmozdonyok, löszerkocsik, sőt ágyúk is vonultak vissza. Szóval látszott, hogy baj van elől. Nyomasztó hangulat uralkodott.

A rövidesen beállott éjjel szokatlan sötétséget hozott, ami még növelte a hátramenekültek közötti pánikot. A helyzet felől teljes bizonytalanság uralkodott. A magasabb parancsnokságok csak annyit tudtak, hogy a védővonal megsemmisült, de semmi bizonyosat sem arról, hogy mijük maradt? hol az ellenség?

Ily viszonyok között a 12. ezred feladata lett, hogy visszafoglalja a 8-asok elvesztett állásait.

A Pokrzywianka és Kozinek közti patak mély szakadékos oldalú völgye kétfelé osztja a Pokrzywianka (falu) — Konary és 282△ — Kozinek — Placzkowice közötti támadási területet, aminthogy kétfelé osztotta magát a harcot is. Kelet felől a 282△ lapos hátáról igen meredek szakadékos oldalakkal számos mellékgerinc nyúlik a kozineki patak nedves völgyébe. A völgytől nyugatra levő hullámos fensík csak Ny. a Pokrzywianka felé esik meredeken. A kozineki és placzkowicei erdők hatalmas öreg erdeifenyő szálerdők 150—200 lépés kilátással; a placzkowicei erdő délkeleti sarka fiatal sűrű cserjés. Konarytól É. egy bástyaszerűen meredek falakkal előreugró hegyorr a lengyel légio jobbszárnyának biztos támpontja volt.

Az I. zászlóalj Pokrzywiankára érve ott azonnal parancsot kapott, hogy a 8-asok maradványaival induljon ellentámadásra a 282 Δ felé. A zlj. Pokrzywianka falutól meg is kezdte a támadást, de csak magában. A 8-asok közül mindössze 30—40 főnyi csoport csatlakozott hozzá; ennyit tudtak összeszedni a visszafutott rajvonalból s velük megszállani a Pokrzywianka felett előkészített hátsó állásokat.

21^h körül kezdte meg az I. zlj. az előnyomulást, ami azonban az erdős szakadékos nehéz terepen a koromsötétség miatt csak igen lassan haladt. Éjfélre a zlj. harc nélkül érte el és megszállta a 244 $\dagger$ magaslattal és helyreállította az összeköttetést a 13-as Landwehrrel, amely a 282 Δ tetőtől D. levő állásaiban kitartott és csak a tetőn levő balszárnyát hajlította vissza a 8-asok veresége után. A Landwehrek helytállása okozta, hogy az oroszok nem nyomultak messze a 8-as állások elfoglalása után.

A vázlaton a 282 Δ mellett „12. Ldw.” helyett „13. Ldw.” olvasandó.

S így az I. zlj. a 244^h-en való rendezkedés és tájékozódás után — ez ezred többi részeinek támadásával körülbelül egyidőben — virradatkor tovább folytatta a támadást a kozineki erdő felé. De hajnalban csak az erdőtől közvetlen D. levő gerincre tudott eljutni, oda még harc nélkül. Ott azonban meg kellett állani; az erdőszelelen az erősen befészkelte orosz vonal olyan heves tűzzel fogadta az előnyomulót, hogy rendszeres támadást kellett előkészíteni.

Az I. zászlóalj addigi előnyomulását az ezredtől kikülvítve önállóan — csak névleg a 8-as csoportban — hajtotta végre. S mialatt a fent jelölt helyzetbe jutott, azalatt tőle balra, vele később összeköttetésbe jutva harcba léptek az ezred többi részei is.

A II. és III. zászlóaljok 19^h45kor értek a Gorkitól közvetlen délre levő Porzywianka hídhöz és ott készültségi állást vettek a 282 Δ felé. Onnan mind nagyobb számmal jöttek a szétugrasztott osztagok.

21^hkor parancs érkezik, hogy az ezred Ulanowicére¹ menjen, ahol a 8-as ezred és a lengyel légió parancsnoksága volt. 22^hkor az ezred oda is érkezik. Az ezred- és zljparancsnokok a 8-as ezredparancsnoksághoz mennek, ahol a legnagyobb bizonytalanság uralkodott a 8-as ezred balszárnyán történtek felől. Bizonyos csak annyi volt, hogy a 8/I. zlj. nagy része megsemmisült, az oroszok elfoglalták a placzkowicei erdő északi szegélyén s onnan Kozinek felé húzódó állásokat és a placzkowicei és kozineki erdőt. A 12. ezrednek a Pokrzywiankától nyugatra levő majortól előnyomulva, az elvesztett állásokat vissza kellett foglalnia.

Erre az ezredparancsnok a két zászlóaljparancsnoknak Ulanowicén 23^h30kor a következő intézkedést adta ki:

„Támadás a placzkowicei és kozineki állások visszafoglalására. Mindkét zászlóalj tűzharchoz, III. zlj. a jobbszárnyon. Irány II. zászlóalj jobbszárnyával a Pokrzywiankától Ny. levő majortól a placzkowicei erdő DK. sarkára.

„Kiterjedés zászlóaljanként 1—1 kilométer.

„Rajvonalat a Konary-Gorki út mentén megalakítani. Az előnyomulás a támadó alakzat felvétele után intézkedésemre

¹ Ulanowice a vázlat DNy. (bal alsó) sarkán fekszik.

egyszerre indul meg s a támadás az ellenség elérésekor még a szürkület oltalma alatt tűz nélkül, rajtaütésszerű rohammal hajlandó végre.

„Az emberek kioktatandók, hogy a rohamnál a „Rajtát” mindenki teljes erővel sokszorosán ismételve, hogy az oroszok magyar honvéd voltunkat felismerjék.

„Tőlünk jobbra az I. zlj. szintén támad a kozineki erdőre.

„10. század Pokrzywianka Ny. szélén ezredtartalék.

„Ezredparancsnokság a III. zászlóalj mögött. Segélyhely és vonat Pokrzywiankán.

„Kiindulási pont a Pokrzywiankától 800^x Ny. levő major, ahová az ezred Ulanowicéről a 233[†]-on át együtt menetel.”

Éjfél lehetett, mire az ezred Ulanowicéről elindult. A rendkívüli sötétben látni két-három lépésre is alig s így tájékozódni egyáltalán nem lehetett. A 8-as ezredparancsnok Diósy ezredessel és a zljparancsnokokkal felment a 233[†] dombra, hogy onnan vezetteti a majorhoz az ezredet. A sötétben azonban a nyolcasok nem tudták megtalálni a majort. Ezért az ezred a 233[†] alatti útkeresztezéstől (22-én) 1^hkor a pokrzywiankai úton elindulva, maga kereste meg a Pokrzywianka Ny. végén levő hidat. Ott az ezredparancsnok a zászlóaljparancsnokokkal még egyszer megbeszélte a támadás keresztülvitelét. Azután mindkét zlj. felvette a kiindulási helyzetet, 4 lépés térközökkel megalakította a rajvonalat. Mind az öt század rajvonalba ment.

Már derengeni kezdett, már ki lehetett venni a kb. 1500 lépésre levő irányt jelző erdősarkot, mire a rajvonat megalakítva, a biztosító járőrök helyeikre állítva indulni lehetett. Sietni kellett, nehogy egész világos legyen, mire az ellenséghez jutnak.

3 órakor indult meg a rajvonat, átgázolt a Pokrzywianka patakon. Kevéssel ezután a 8-as ezredkürtös lovagol a rajvonat után s jelenti, hogy a 8-asok állásaikban vannak, csak fel kell őket váltani. Nemsokára kiderült, hogy nem úgy volt a dolog!

A friss hajnali levegőben a Pokrzywianka lábfürdője után gyorsan ment az előnyomulás. Miközben azonban a két zászlóalj elszakadt egymástól. Ugyanis a II. zlj. jobbszárnyán levő 7. század és II. géppuskás osztag, melyeknek előnyomulási sávjába a patakon túl a Pokrzywianka feletti magaslat nyugati vége is beleesett, nehogy arról a völgybe lemenve, onnan újból fel kelljen kapaszkodniok, nem tartották be az irányt, hanem fenn marad-

tak a magaslaton és annak irányát követve, a III. zászlóalj balszárnyához zárkóztak. Így a III. zlj. magaslatán Kozinekkal szemben a 11., 9. és 7. század, gp. osztag, viszont a placzkowicei erdővel szemben csak az 5. és 6. század nyomult elő.

E két század 3^h30kor ért az erdő elé s attól körülbelül 150—200 lépésnyire az erdőszélről erős össztüzeket kapott. Bizony nem mentek vissza az oroszok!

A tüzelésre feleletül a II. zászlóalj a kapott parancshoz képest hatalmas rajtázással azonnal rohamra ment. S a nagy hangban kifejezett erkölcsi erő meghozta a sikert. Az erdőszélen levő muszkák egy része megadta magát, a többi az erdőbe visszaszaladt.

Ez az erdőszéli vonal azonban az oroszoknak csak előállása volt. Főállásukat az erdőn túl, az elfoglalt 8-as fődözék képezte s ide menekült az erdőszéli vonal.

Az 5. és 6. század nyomon követte az erdőn át menekülő oroszokat. S bár az erdőt áthaladva s abból kiérve, a régi 8-as állásokból ismét erős tüzelés fogadta őket, a két század ismét tűz nélkül, még mintegy az első rohamot folytatva, megrohanta az állásokat s ez a roham is sikerült. Helyenként kézitúsára is került a sor, de pár perc múlva aki meg nem adta magát, ezen állásból is szaladt hátrafelé. A felkelő nap sugarai már a placzkowicei állásokban üdvözölték a győztes honvédeket; a II. zlj. 5. és 6. százada 3^h45kor elfoglalta a placzkowicei erdőt s az azon túli 8-as állást, amelyben még egy tiszttel kb. 60 főnyi 8-ast is talált. Már leszerelve töltötték az éjszakát az oroszok között. A 6. század egy része Garbowicéig folytatta az üldözést és onnan is foglyokat hozott. Reggel 5 óráig a két század által hátraküldött foglyok száma 241-re ment.

Amíg a II. zászlóaljnak a harc előtt kb. 300 puskát számláló két százada a fényes — de mint látni fogjuk súlyos veszteségek árán elért — győzelem után az elfoglalt állásokban tájékozódott, kötelékeit rendezte és a berendezkedéshez fogott, addig az ezred többi részein lassabban ment a támadás. A III. zászlóalj kb. egy vonalban nyomult elő a II-ikkal és ezzel egyidőben azt is tűz fogadta, mikor a placzkowicei erdő magasságába jutott. De nem közléről, hanem Kozinek felől több száz lépésről s azon kívül mindkét oldalába is kapta a tüzet, úgy a placzkowicei erdő DNy. sarka, mint a kozineki erdő felől. Ugyanis mint már említettük, a 7. század elhúzódott a II. zászlóaljtól és a III. zlj. magaslatán,

annak balszárnyát képezve nyomult elő. Így a placzkowicei erdő DK. sarkán levő cserjés, amely a 7. század iránya lett volna, megtámadatlan maradt és belőle az oroszok oldaltűzbe vették a III. zászlóalj; hasonlóképpen a kozineki erdőből is. Ezért a III. zászlóalj, éppúgy mint tőle jobbra körülbelül ugyanezen időben az I. zlj. is, kénytelen volt megállani s magát beásva tűzharcot venni fel a jól fedett oroszokkal. A sík és nyílt terepen ez súlyos veszteséget okozott, kivált a 7. században, amelyet legközelebből ért az oroszok oldalozó tüze.

A keleti erdőszejel megtisztítására a II. zászlóalj félszakasz erejű tartalékát és egy — a DK. erdőszejelen az oroszok közt éjjelezett és ott talált — kb. 30 főnyi 8-as osztagot rendelte ki. Az akció sikerrel járt, a keleti erdőszejelen 8^hkor már nem volt ellenség; kiszökött hátrafelé Kozineknek, egy része ott is megadta magát.

A nyugati erdőszejelen — Konary felé — szintén voltak még oroszok. A II. zászlóalj két százada a támadásnál nem tudta átfogni az egész erdőt. A második roham alatt az 5. sz. szárnyszakasz parancsnoka észrevevén balra a nyugati erdőszejelen levő oroszokat, a balfélszázadot azok ellen kikanyarította és igen heves harc után foglalta el és szállta meg a Ny. erdőszejelyt. Az erdő DNy. csücskében azonban még akkor is maradt ellenség.¹ Ezen erdőrész ellen az 5. század balszárnya az állás elfoglalása után É. felől nyomult elő. Dél felől pedig a M. H. Wola Konarska majorban volt 8/I. zászlóaljparancsnokságtól és segélyhelyről összeszedett 8-asok (kb. 50 fő) rendeltettek előre. A délelőtt folyamán ebből az erdőrészből is össze voltak fogdosva az ott szorult oroszok.

A hajnali harc úgy saját, mint orosz részről is tüzérségi beavatkozás nélkül játszódott le. Napkelte után azonban az orosz

---

¹ A 8-as állás balszárnya jóval előbbre volt, mint a Konary előtt valósgos bástyán ülő lengyel légió. Így a Pokrzywianka völgy s az erdő DNy. csücske között nagy hézag tátongott, amelynek kellő biztosítását a 8-asok elmulasztották. Az oroszok előző este ezen hézagon becsúsztatva, hátulról támadták meg a 8-asokat. A szuroksötétben igen véres erdei harc, hosszú összefüggés nélküli kézitusa keletkezett s az erdőben kb. 100 orosz és 8-as holtteste maradt, közte 4—5 tiszti. A 8/I. zlj. legnagyobb része fogságba esett. A sötétben azonban úgy az erdőszejelen, mint az állásban is maradtak az oroszok közt 8-as kis osztagok is. Ezek csak akkor kezdtek szedelőzködni, felszerelni, amikor a honvédek már visszaűzték az oroszokat.

tüzérség megszólalt és löni kezdte úgy a II. zlj. által elfoglalt vonalat, mint a másik két zászlóaljat is.

11^hkor a placzkowicei erdő K. szélének megtisztítása után, miután az onnan kapott oldaltűz elhallgatott, tüzérségünk támogatásával a III. és I. zászlóalj is folytatta a támadást.

A III. zászlóalj, balszárnyán a 7. századdal s a II. gp. osztaggal, a tartalékául adott ezredutászszakaszt is bevetve előredolgozta magát és 12^h körül rohamra ment. A roham teljes sikerrel járt és a III. zlj. is elfoglalta a Placzkowice és a 200⁺ közötti állásokat. Az oroszoknak a fordítva megszállott 8-as állásból nem volt jó közeli kilövésük. A III. zlj. mélyedésben közelíthette meg őket s ezért aránylag kevesebb veszteséget szenvedett, de viszont az oroszok jórésze ott is foglyul esett.

A III. zlj. támadásával kb. egyidőben a 244⁺-től É. levő gerincen Koszmovszky őrnagy vette át az addig — névleg — 8-as csoport parancsnokságát. A csoportban ugyan zászlóalján kívül nem volt más, mint kb. 50 főnyi 8. ezredbeli, azonban Diósy ezr. rendelkezésére bocsátotta az ezredtartalék 10. századot. Most Koszmovszky őrnagy 11^h körül megindította a kozineki erdőre a támadást. De az erdőszélen beásott szívósan kitartó oroszokkal szemben tüzérségi támogatás mellett is csak lépésről lépésre haladhatott, ami mellett igen nagy veszteséget szenvedett.

Délben új csoportosítás lépett életbe. Az ottmaradt 8-asokat kivonták (I. és II. zlj-nál kb. 50—50 fő) s azok hátramentek a front mögé. Az I. zászlóalj visszalépett a 12. ezred kötelékébe, amely mint külön csoport a 46. Ldw. ho. alá helyeztetett.

Délben az I. zászlóaljnak sikerült elérni az erdőt, amelyben az ezred itteni harcainak legvéresebbje lefolyt. Délután négyszer intézett rohamot az erdőben levő orosz állásokra, de azokba behatolni szuronyharc árán sem sikerült. Estére az egész zászlóaljat vissza kellett vonni az erdőszélen levő rohamállásokba.

Pütkösd szombatján voltak e véres harcok, május 22-én. Utánok csodálatos néma ünnepi csendben telt el a szatmári honvédek felett az éjszaka. Nem hallatszott semmi zaj, sehonnan egy lövés. Mintha a természet is pihenni tért volna a nehéz nap után. Csak a kozineki erdőben volt mozgás hajnal felé: az I. zászlóalj rendezkedett ottan és hajnali támadáshoz csoportosult. A támadást azonban az orosz nem várta be, kora hajnalban kiűrtette a kozineki erdőben előreugró állásait, illetve az egész erdőt. S midőn az I. zászlóalj 23-án kora reggel előnyomult,

akadálytalanul szállhatta meg a Kozinek — 282 Δ közötti vonalat. Pütkös vasárnapjának reggelén teljes lett az idegen csapatok között kivívott győzelem. Az ezred 1450 puskával csaknem 4 km kiterjedésben foglalta vissza az előbb csaknem 5000 által védett és elvesztett területet, ami mellett 1800 foglyot ejtett. Amint az 1915 május 23-iki Höfer-jelentésben olvasható: „A Kielcei hegyvidéken egy ütközetben 1800 oroszot fogtunk el“. Ezeknek túlnyomó része a II. zászlóaljra esett.

A gyönyörű verőfényes ünnepi reggel csendje azonban de sok derék bajtárs számára jelentette az örök csendet is! A győzelem nagy véráldozatba került, a puskalétszám 1450 főről 883-ra apadt. Az 567 főnyi vagyis 40% veszteség így oszlott meg:

I. zászlóalj vesztesége	264 fő, vagyis 55%
II. „ „	155 „ „ 32%
III. „ „	148 „ „ 31%

Tiszti veszteségek: elesett az I. zászlóaljnál Árvay huszárhadnagy zlj. segédtiszt, a II. zljből Kádár Endre t. zászlós. Sebesült 15 tiszt és hadapród (II. zljnél Bitter, Tomasz és Náter 7. szdbeli zászlósok és Nagy K. 6. szdbeli hadapród, III.-nál Tóth E. zls., Bilcze és Soós hprdok).

A placzkowicei győzelmet a II. zászlóaljnak az erdőre intézett sikeres rohama, rajtaütése alapozta meg. És hogy ez a roham sem erkölcsi erő nélküli ellenségre történt, mutatják a két század veszteségei (6. század 54 fő = 35% és két tiszt, 5. szd. 36 fő = 22%). A fényes győzelmet és a zászlóalj létszámának háromszorosát kitevő fogolyejtést a vezető tisztek és legénység erkölcsi erején és bátorságán kívül első sorban a „rajta“ kiáltásban kifejezett erkölcsi fölény idézte elő. Kivált az előállást, az erdő déli szélét védelmező oroszok valósággal megrémültek és azzal a kiáltással hagyták fel a küzdelmet, hogy „jaj de sokan jönnek“. Pedig legfeljebb az erdő segített visszhangjával, mert a ritka támadóvonal emberei bizony 3—4 lépésre voltak egymástól a roham alatt.

Nem sorolhatjuk fel azt a sok vitézi cselekedetet, egyéni bátorságot, ami az ezredet a győzelemhez segítette. De hogy milyen kitűnő volt az ezred szelleme, azt jellemzi hogy egy 6. szdbeli honvéd, aki a zászlóaljparancsnoksághoz 14 foglyot kísért, azokat azzal a kéréssel adta át, hogy ne neki kelljen a foglyokat

hátrább kísérni, hanem hogy vissza mehessen a rajvonalba újabb foglyokat ejteni.

Bravuros kalandja volt Fisch Sándor zászlósnak az orosz arcvonal mögött. Nevezett a 6. század jobbszárnyszakaszával Placzkowicétől keletre az erdőszélen állott; délben látva, hogy a III. zlj. jobbra mellette rohamra megy, szakasza egy részével önként csatlakozott azokhoz, részt vett a rohamban és a 7. század egy részével (40—50 emberrel) Beradz-Garbowicén túl az orosz útegekig üldözte az oroszokat. Amint egy fedett mélyedésből magasabb helyre jutva az orosz lövegeket észreveszi s azzal azt is, hogy hova jutott, váratlanul alig 100 lépésre orosz menetszlopot lát szembejönni a domb túlsó oldalán. Visszafordul, de alig pár száz lépés után Garbowicénél a 6. századdal szemben álló orosz vonal hátának közvetlen közelségében találja magát. Most már nincs hová kitérnie, csak a saját állásaink felé jöhet. Kis osztagával rajtaüt hátulról az orosz vonalon, az teljesen zavarbahozva szertefut és a kis osztag 350 oroszot foglyul ejt és hoz magával a II. zászlóalj mögé. Hasonlóan az orosz lövegállásokig különben több osztag is üldözte az oroszokat és nagyobb számú fogollyal tértek vissza azok is.

Az ottani hadtesteknél addig nem igen ismerték a magyar honvéd csapatokat. S a szép győzelem a honvédeknek egyszerűen kiváló hírnevet szerzett. „A hadosztályparancsnokság lelkesedik”, mondta a 4. ho. összekötőtisztje, amikor a sok fogoly bekísérése alkalmával az ezredhez kijött. Sajnos, akkoriban a magyar csapatokat még nem volt szokás magasabb és legmagasabb dicséretben részesíteni. Az ezred sem kapott semmiféle dicséretet, sőt mint láttuk, a Höfer-jelentés azt sem említette, hogy kik ejtették a sok foglyot Klimontow körül.

Az elfoglalt állások környékén ugyancsak ott maradtak a véres harcok, kivált a két erdőben a véres éjjeli harcok nyomai. A sok elesetten kívül rengeteg hadiszer maradt vissza úgy az oroszok mint a 8-asok részéről. A placzkowicei erdőben kb. 1000 puskát — oroszot és miénket — és kb. 50 szekérre való felszerelést szedtek össze a II. zlj. emberei. A lengyel legionisták pedig Konarytól még egy hét múlva is odajártak zabrálni, az ott még akkor is található holmiból egészítve ki hiányos felszerelésüket.

Az állomány csaknem felének elvesztése nem törte meg az ezred támadóerejét és kedvét. Még püünkösd vasárnapján, 23-án

délután új győzelemmel tetézte a tegnapi, még hátrább szorította az oroszokat.

Ugyanis az ezred balszárnya a levegőben lógott, mert a placzkowicei erdő ÉNy. sarka és a Konarynál levő lengyel légió közt hatalmas ür tátongott. Ezért 23-án a légió parancsot kapott, hogy menjen előre Przepiorowig. Ezért s mert a III. zászlóalj hátra volt maradva az I. zlj. reggel elért vonala — a kozineki erdőszel — mögött, az ezredparancsnokság elrendelte, hogy a legionistákkal együtt a II. és III. zászlóalj is nyomuljon elő és foglalja el a Przepiorow-Kozinek közt a két szélmalom vonalában levő orosz állásokat.

A légió 14^h körül csakugyan megkezdte az előnyomulást és kis osztagokkal a II. zlj. balszárnyának magasságába ért. Erre a II. zászlóalj 17^htől — a nyílt terepre való tekintettel lépcsősen rajonként, a balszárnyról kezdve — az orosz vonaltól kb. 100 lépésre kijelölt és fedett rohamállásba előregyülekezett. A saját és az orosz állás közt egy lapos mélyedés volt, amely részben fedett megközelítést téve lehetővé, elősegítette a vállalkozást. Az előnyomulást kezdő 5. szdbeli balszárnyszakasz parnoka még a saját szakaszát se várta be, hanem amint első raja ő utána a rohamállásba előregyülekezett, alkalmasnak látva a körülményeket, az előllevő rajjal rohamra ment; egy halott és egy sebesült árán sikerült az orosz árokba betörni és ott lábát megvetnie. Példáját követték a többi rajok is. Az oroszok csak előregyülekezés közben lötték a célt alig mutató honvédeket — tüzerességgel is — de a rohamozó rajok elől hátraszaladtak a Przepiorownál és Garbowice északi szélén előkészített állásaikba.

Így 18^h30ra a II. zlj. 5. és 6. százada elfoglalta a Garbowice innenső végén levő orosz állásokat; mire a III. zlj., balszárnyán a nála hagyott 7. századdal hasonló módon szintén megkezdte a támadást és 21^hra szintén elfoglalta a két malom vonalát.

Veszteség halottak és sebesültekben a II. zászlóaljnál 28 fő volt; a III-nál kb. ugyanannyi lehetett.

Az ezred tehát még előbbre jutott, de a légió nem követte; ott maradt a II. zászlóalj előbbi vonalában, sőt másnap onnan is visszament Konarynál levő biztos állásaiba. Így a 12. ezred balszárnya még exponáltabb helyzetbe jutott; biztosítása még több gondot és műszaki munkát igényelt a 46. Ldw. ho. kötelékében ott töltött idő alatt.

A Placzkowice-kozineki győzelem a 12. ezrednek mindaddig, sőt a világháború végéig is a legszebb és legeredményesebb támadása volt és maradt.

Az ezredparancsnokság május 24-én a következő napiparancsot adta ki:

H o n v é d e k !

Két nap és három éjjel harcoltatok előkészített állásokban álló szívós ellenség ellen. Minden állásból kiűztétek! Az ő védelmi állásait foglaltátok el.

1500 hadifogoly,¹ nagy zsákmány fegyverek és lőszerben esett kezünkbe.

Hősök voltatok egytől egyig!

Dicsőséget szereztek Királyunk és Hazánkknak.

Dicsőséget szereztek a Honvédségnek, Dicsőséget szereztek önmagatoknak!

Ti is hozzájárultatok ahhoz, hogy a Honvédséget ezentúl csak levett kalappal említsék.

Én is tisztelgek előttetek és mélyen meghatott szívvel mondok köszönetet mindegyiteknek, legyen bármily rendfokozatban, mert mindenki kivétel nélkül érdemet szerzett a fényes győzelem kivívásánál.

A május 22-én és 23-án ellenséges földön vívott Placzkowice-Kozineki harc a 12. honvéd gyalogezred történetének mindörökké fényes lapja lesz. Örök hálával tartozik hazánk azon bátor bajtársainknak, kik a győzelemért való heves harcban hősi halált lelték. Dicsőséges emléküek elmulhatatlan és mindörökké büszkék leszünk rájuk.

V i t é z h ő s ő k !

Fogadjátok meg ez ünnepélyes alkalommal, hogy szeretett Királyunk és Hazánk dicsőségére mindig a mostani magatartástokhoz méltóan fogtok viselkedni!

Éljen a Király!

Éljen a H a z a !

Diósy ezredes.

Ez volt az ezredparancsnok köszönete, aki később a magyar nemességhez a „kozineki“ előnevet kapta meg.

Egy év múlva Wolhyniában a Berestiany állásokban ünnepelte meg az ezred az első évfordulót. Kontz Sándor ezredes ezredparancsnok a tisztikar kérelmére napiparancsban hirdette ki, hogy *az évfordulót az ezred mindörökre ezredemlékünnepek tekinti és azt minden évben megünnepeli.*

Különös rendelkezése a sorsnak, hogy az ezred két évvel később 1917 május 23-án a X. Isonzói csatában Kostanjevicánál

¹ A II zlj. balszárnyáról a foglyok egyrésze egyenesen a 4. hadosztályhoz adatott át, erről az ezred nem tudott.

másik legszebb győzelmét aratta; és így május 23-ika az ezrednek kettős emlékünnepe lett.

A pütkösdí két támadás után az ezred az elfoglalt állásokban csaknem két hétig nyugalomban maradt. Természetesen ezt a nyugalmat az állásépítés munkái erősen csökkentették, különösen a II. zlj. balszárnyán. A legionisták csaknem 2000 lépéssel voltak hátrább. Azért a II. zászlóalj, melynek 7. százada a 22-iki támadás óta a III. zlj-nál maradt, 23-án este egy Pozsony vidéki hadtápszázadot (Kolos fhgy.) kapott tartalékul, mely később az erdő nyugati szegélyét szállotta meg.

Máj. 24-én a 40. ddrparancsnokság és a 32. ezred is odaérkezett. Az I. zászlóaljat (s még egy Ldw. zljat a 282 Δ -on) 32-esek váltották fel. Így a 40. dandár együtt volt a 46. Ldw. ho. területén. A 41. hadosztály másik dandára a ho. parancsnoksággal az ezredtől 25 km Ny. nyert alkalmazást. A 40. dandár kiszakadt a saját hadosztályából és nem is került vissza csak három hónap múlva a Wieprz átlépésekor.

Az I. zászlóalj 25-étől Kozinek és Pokrzywianka között egy völgyhajlásban az ezredparancsnokság mellett az ezred tartaléka volt, majd 28-án a vonalban lévő III. zászlóaljjal helyet cserélt. A II. zlj. mindvégig az elfoglalt állásban maradt.

A Pilsudszky ezredes (a későbbi lengyel államfő) lengyel légijával való szomszédság sok gondot okozott. A járőrözésben, kisebb vállalkozásokban kiváló, vállalkozó szellemű fiúk az összehelyzet szempontjából nem voltak valami megbízhatók. Jórészt gyerekek, kalandvágó kis Robinzonok voltak, akik közül sok alig bírta a karabélyt is. Úgy kimerültek a fáradsalmaktól, hogy rossz volt látni őket menetek alatt.

25-én a 4. ho., amelynek ők a jobbszárnyát képezték, előnyomult, hogy a mi balszárnyunkkal egy vonalba jusson. De a légio ismét abbahagyta a támadást. És hiába volt velük minden tárgyalás. Végre a kérdés akként oldódott meg, hogy addigi helyükön maradtak, de ők zárták el a Pokrzywianka völgyét az erdősarokig.

Hasonló kérdésektől eltekintve a Placzkowice-kozineki napok egész kellemesen teltek el, kivált azoknak akik a pompás illatos fenyőerdőben tölthették az időt. Az orosz tüzérség s a távcsöves puskás figyelők és géppuskák ugyan ott is kellemetlenkedtek. Przepirowból egy házfedél nyílásából oly bámulatosan

lőttek, hogy 1000 lépésről lörésünkön keresztül ismételten lőttek fejbe különben teljesen földött figyelő embereket. Harc azonban nem volt, az állások kiépítése folyt szorgalmasan. S miután a ritka megszállás mellett (5. szd. 750 lépésen 135, 6. század 470 lépésen 57, hadtápszázad 1400 lépésen 148 puska) a munkára nem volt elég erő, árkások jöttek az állásokat kiépíteni.

Az állások elkészültével a csendes frontszakaszon kisebb erő is elegendőnek mutatkozott; a 40. dandárt kivonták és oda-küldötték, ahol mozgalmas idők lévén, szükség volt rá. Május 2-án éjfélkor az ezredet a 4. ho. 49. ezrede váltotta fel s az ezred 3-án hajnalra Jurkowicére ment.

A San-szögletben.

Jezowe-Pikuly. Jún. 5—17. (11. vázlat.) Gorlice után előnyomuló hadseregeinket május közepén a San folyó mentén állították meg az oroszok. Május utolsó napjaiban Przemysl birtokáért folyt a küzdelem. Az oroszok, hogy onnan erőinket elvonják, másutt intéztek heves támadásokat. Így május 31-én a San-szögletben törtek elő s Rudnik körül hátraszorították a vonalat. Támogatásul dandárunkat a József Ferdinánd főhg. 4. hadseregének balszárnyán levő XIV. hadtesthez küldték, azon csapatok közé, amelyek Korczownál és a Dunajecnél voltak szomszédai.

A friss erőkre Rudnik körül sürgős szükség volt. Ezredünk erőltetett menetekben, jórészt kocsin tette meg az utat. Alig értek a zászlóaljak 3-én hajnalban Jurkowicéra, 5^hkor már folytatni kellett az utat. Smerdinián át rekkenő melegben ért az ezred délben Osiek-re, ahol megkapta a május 22-iki győzelemért a legénységi kitüntetésekét. Biz azok soványan voltak kimérve; talán a fele a felterjesztetteknek, az is csupa bronz, néhány kis ezüst. Az idegen parancsnokságok, akiket kíségtettünk, ugyan szük marokkal fizettek a sok fogolyért.

Osiekről üres élelmi lépcsők fogatai vitték az ezredet. Jobban mondva csak a felszerelést, mert a rossz homokutakon a lépcső csak lépésben haladhatott s a legénység jó része is inkább gyalog ment a kocsik mellett, semmint hogy egymáson ülve szorongjon azokon. A III. zlj. már 13^hkor indult Osiekről, a másik kettő 17^h után. A Visztulán átkelve, Baranowig a Visztula töltésen vitt az út, onnan délnek, majd DK-nek fordulva egész éjszaka megállás nélkül Huta Komarowskáig. Ez Osiektől 30, Placzkovicétől 59 km volt jó 24 óra alatt.

Huta Komarowskán 4-én hajnaltól délelőtt tízig pihenő, aztán tovább! III. zlj. megint 2—3 órányira elől. Óriás kánikulai forróság. Rusinow stariban délben 2 óra pihenő, Wilcza Wolán új lépcsőre átrakodás. Estefelé óriás felhőszakadás, mely után tengerré válik a különben is vizes erdőség. Út nem látszik, kalauzok vezetik az oszlopot. A II. zlj. éjfélkor ér be a XIV. hadtestparsághoz Kamienbe. Akkorra már — mint a délutáni zivatarnak — az előző napok véres harcainak is utóhangjaként hallatszik az ágyúszó. A helyzet a fronton megszilárdult, az ezred Kamienben hadtesttartalék; 5-én is az marad és pihen a két nap alatt megtett 100 km után.

A III. zászlóalj 4-én már 17^hkor ért Kamienbe, honnan 19^hkor Jezowén át Pikuly mögé indult. A Jezowe K. vége alatti erdősarkon lett tartalék, csak 9. százada ment 1. vonalba, Jezowe előtt a Lysa Gorán a 13. hgye. s a 16-os huszárok közt zárva el egy hézagot. Az I. zászlóalj 4-én este a fogatok miatt visszamaradt és csak 5-én reggel érte el Kamient.

Jún. 6-án este az ezred Jezowe előtt állásba ment. A hosszú falu utcájával párhuzamosan, attól 1000 lépésre É. felé a Lysa Gora 202-^h dombot szállotta meg, ahol a 9. század már 4. óta állásban volt. A homokos dombon az I. zlj. volt az ezred közepén, tőle balra a magaslat tetejéig a III., jobbra a II. zlj. egy kis erdő előtt. Az ezredtől balra a dandár másik ezrede a 32. állt, jobbra pedig a prágai 7. Ldw. ezred osztagai. A dandár a 8. ho. 96. dandárát váltotta fel, amelyikkel a 12. ezred Korczownál a tűzkeresztségen átesett. A vadász dandár most ugyancsak keverve volt idegen csapatokkal. Ezredünk a 13 II. honvéd zlj., továbbá 16-os huszárok és Landsturm állásaiba jutott. Két század 16-os huszár tartalékul néhány napig az ezrednél is maradt.

Jezowén igen nyugodt élet volt. Az állások meglehetősen ki voltak építve, előttünk messze kilátást nyújtó szabad sík terep, melyen az ellenség jó két kilométerre még csak most ásta be magát. Csak a II. zászlóaljnak jutott ezúttal megint érzékenyebb állásrész; jobbszárnya előtt kb. 150 lépésre egy erdőcske volt, amely az oroszoknak előregyülekezésre önként kínálkozott. Mögötte a Korczakowka erdőben futott az orosz vonal s a fákról leselkedő lesipuskások tüze miatt a II. zászlóaljnál a sebesülés megint napirendre került. Az ezred többi részén tábori őrsők voltak előreküldve az arcvonál elé.

12-én este a XI. menetzlj. az ezredhez érkezett s vele a puska létszám 1423-ra és 6 géppuskára emelkedett; s ezzel hosszú idő óta és hosszú időre kulminált. Három géppuskás osztaga az ezrednek ösz óta még sose volt. A zászlóalj 4—4 századba alakultak. Új szd. parancsnokok voltak: 1. Macskássy Zoltán t. hgy., 3. Leitner E. t. fhgy., 4. Lovass, 8. Uszkay fhgyok, 10. Tereh G. t. hgy., 12. Madurovitz fhgy., I. gp. o. Kattauer, III. gp. o. Kéler L. fhgy.

13-án reggelre új csoportosítás lépett életbe. A 40. dandárnak a 12., 32. és 13. honvéd ezredekkel, öt (78., 81., 86., 88., 89.) Landstrum zászlóaljjal és megfelelő tüzérséggel önálló csoporttá alakulva Pikulytól az addigi balszárnyáig terjedő állásokat kellett tartania. Ezen csapatokból a 32. ezred addigi vonalán kívül a 12. ezredet is felváltotta, a 12/I. és III. zászlóalj pedig a Pikulytól a Korczakowka erdőbe húzódó állásokat vette át. Pikulyhoz s attól jobbra a 13. ezred, a 12. és 32. ezred közé Landsturm került. A 12/II. zlj. csoporttartalékul a Jezowe K. végétől délre levő erdőbe ment. A dandártól balra a 8. ho. maradt.

A felváltás 13-án símán megtörtént. A Landsturm zászlóalj csehek voltak, megbízhatatlanok. Egyikük Pikulynál igen jó lábon állhatott az oroszokkal, a felváltás után állásukban sok fehér zászlócska maradt. Különb en úgy mint Jezowénél, itt is csend volt az ott töltött idő alatt.

16-án este a 13. honv. ezred elment a dandárból és állásait a 12. ezrednek Landsturmmal megerősített csoportja vette át. A 13/II. zászlóaljat Pikulynál a 12/II. zlj. váltotta fel. I. zászlóaljunk tartalékul ment a 12/II. helyére s helyét egy Lst. zászlóalj szállotta meg.

A II. zászlóalj ezúttal megint exponált pontra került. Pikulynál két országút fut össze s megy tovább ÉK-nek Rudnik felé. Az út összeszögellésnél voltak a II. zlj. állásai, melyek előtt egy 200 lépésre előreugró koffer zárta el a rudniki utat. Az oroszok a koffertől alig 50 lépésre egy mély, csatornázott patak árkában kitünően fedve voltak; közvetlen mögöttük erdő, amelyből rejtett géppuskák vadásztak, meglesve minden moccanást. Így ez az állás ismét sok áldozatot követelt volna. Szerencsére nem került rá a sor, mert csak egy éjjel voltunk Pikulynál.

A Przemysl elesét követő Lubaczowi áttörés megérintette az orosz vonalat. A Santól K. mindenütt visszavonultak és 17-én hajnalban a Pikuly állásokat is kiürítették észrevétlenül. Csak

a reggeli csend adta tudtul, hogy az orosz állások üresek. De sietve s váratlanul kellett hátramenniök, mert otthagyták több halottjukat.

Délben kezdődött az üldözés. I. zászlóalj egy üteggel a rudniki úton egyelőre a Rudnik félútján levő 174[♠]-ig; előtte 6. század felderít Rudnikon át a Sanig. A II. zlj. 5. és 7. százada a Korczakowka erdő északi szélét szállja meg, 8. század a két zászlóalj között a Pikuly-Rudnik közti pataknál az erdősarkon összeköttetés. III. zászlóalj Pikulynál tartalék.

14^hkor indulás. A II. zlj. egy járőre — tulajdonképpen a Pikuly állásban volt kíváncsiskodók, akik a kiűritett orosz állásokat nézegették, aztán tovább mentek az orosz után — már délelőtt Rudnikra ért s onnan már a 6. század odaérte előtt jelentette, hogy a város és a San innenső partja üres.

Az I. zlj. a neki elrendelt helyről előörsöket állított, a II. zlj. átkutatta a Korczakowka erdőt s annak É. széléről derített fel tovább. Este pedig tovább indulva a Pikuly-Rudniki patak mentén, a nagy erdőségen át annak J. H. Zagroda előtti túlsó szélére ment s ott éjjelezett. Vele egy magasságban volt (174△) az I. zlj. előörsvonala; 6. szd. túl Rudnikon. A III. zlj. Pikulytól egyenesen Nowosielecre ment s onnan a Rudnikra vivő úton a 32. ezred zljai közt foglalt állást. Így töltötte a ddr. az éjszakát egy nagy ívben Rudnik körül.

18-án Rudnikon át a 3. hadosztálynak kellett az üldözést folytatnia, a 40. ddr. pedig Nowosielecbe hadtesttartálékul rendeltetett. A II. zászlóaljnak azonban előbb a Rudniktól É. levő téglavetőhöz kellett előremenni s ott maradni, míg át nem haladják a 3. ho. csapatai; az I. zlj. azokat Rudnikon várja be.

A II. zászlóalj 4^hkor indult s a leégett és romhalmazzá gránátózott Rudnikon át 5^hkor elérte s megszállotta a téglavetőt, miközben Ulanowtól alaposan megsrapnelezték az oroszok. A 6. század tőle jobbra a Sanig terjeszkedett. 15^hkor odaérkeztek a 3. ho. salzburgi 59-esei, akikkel az ezred Rzyczkinél harcolt együtt. Túlmentek a II. zászlóaljon, amely így visszaindulhatott Nowosielecbe, ahol már ott találta az ezredet.

Két napig pihent az ezred Nowosielecen, hol a háború eleje óta először volt alkalma (20-án) tábori misét tartani.

Rudnik előtt. Június 20—29. (11. vázlat.) Az oroszoknak előttünk Pikulytól való visszavonulásával az ezredre nézve a világháború legszebb időszaka kezdődött. A Gorlicénél áttört

orosz haderő csak a Sannál tudott hosszabban megállani. Amint azonban Przemysl elestével a San vonalat feladni kényszerült, a gát véglegesen átszakadt. Az orosz azontúl már csak kísérletet tett, hogy megvesse a lábát egy-egy vonalban. De a kísérlet már nem sikerült; hadseregeink hol itt, hol ott törték át arcvonalukat. Ezért s mert a fegyver- és lőszerben beállott hiányukat pótolni nem tudták, a Santól kezdve három és fél hónap alatt lépésről-lépésre való folytonos visszavonulásuk vette kezdetét. Egy-egy állásban alig voltak tovább, mint néhány napig. Közben természetesen voltak helyenként igen kemény harcok is. Az arcvonal túlnyomó részén azonban csak meg kellett őket közelíteni és bevárni, míg visszamennek a valahol bekövetkezett áttörés miatt.

Június 20. után az oroszok megkezdtek kiüríteni a San-szögletet. A XIV. hadtest helyett elég volt egy kisebb erő. Erre rendeltetett ki most a 40. dandár, hogy 9 Lst. zászlóaljjal megerősítve vegye át az egész XIV. hadtest vonalát, amikor majd az állások ki lesznek építve; addig pedig segítsen kiépíteni azokat.

Ehhez 20-án délután a 12. ezred Nowosielecről Rudnikra ment; zászlóaljai éjjelenként munkára jártak, a II. zlj. Predzel-től D. az 59., III. zlj. Strózától É. a 14. ezred állásaiba. Nappal a munka szünetelt, mert az orosz a San 10—15 m magas túlpartjáról belátta és lőtte az egész területet. 22-én este a 14. ezred már elment Strózától s a III. zlj. átvette a Borowinától D. a vasút mellett levő állásokat. 23-án hajnalra az orosz az egész San-szögletet kiürítette, visszavonult a San mögé. A XIV. hadtest másfelé ment, helyette a 40. ddr. vette fel az üldözést. A 12/III. zászlóalj Borowinán át Nowawiesre, az I. Podwolinán át Wolina É. szegélyére nyomult elő. Lassú csatározást folytattak a Sanon innen maradt orosz utóvédekkel, miközben állandóan lötték őket a San-túlpárti orosz ütegek. A II. zászlóalj mint tartalék Lst. csapatokkal Strózától É. a 171-[†] útkereszteszénél állt.

Rövidesen kitént, hogy az oroszok a San túlpartján előkészített védállásban helyezkedtek el. Ezért fölösleges veszteségeket elkerülendő, csapataink visszavonattak a Santól, a dandárnak az Ulanow-Folw. Gost-Borowinától É. 167-[†]-Wolina-Nisko vonalat kellett megszállani s Niskonál a 47. porosz tart. hadosztályhoz csatlakoznia. Így a 12-es zljak is beszüntették az előnyomulást és estére az ezred a következő vonalat szállotta meg:

II. zászlóalj a 26. Lst. zljjal a Santól (Ulanowra vivő út előtt) a Predzel-rudniki útig; innen Folw. Gostig a 27. és 87. Landsturm, aztán Borowina előtt 167⁺-ig a 88-as Lsturmmal a III. zlj. Az I. zlj. Rudnikban tartalék. Honvédeink keverve voltak a cseh Landsturmmal. Minden honvéd század után Landsturm század következett. Megbízhatatlanságuk miatt nem lehetett őket magukban alkalmazni s így a fiatal honvéd százados-zljparancsnoknak voltak alárendelve az idős törzstiszt zljparancsnokok Lst. századai is. Különben az oroszok messze voltak, semmi nevezetesebb akcióra nem került a sor. Csend volt, csak néha jött át a vizen egy-egy orosz járőr. Egy ilyen egy alkalommal szétugrasztott és részben fogságba ejtett egy cseh szakaszt.

A rudniki állásokban a dandár a VIII. hadtest alá rendelve június 25-től öt napon át nyugodalmas életet élt. Közben az I. zlj. Rudnikból előrement az ezred balszárnya mögé. 29-ére forduló éjjel aztán az orosz visszavonult.

A Tanew erdőségein át.

Az ezred 29-én mindjárt kora reggel megkezdte a visszavonult oroszok üldözését. Az I. zászlóalj Zarzecznél 7^hkor átgázolt a Sanon és Domostawa - Kalenne - Brzezinyń áthaladva a Tanew erdőségeket, estére harc nélkül Potoczekre ért (30 km a Santól) s onnan jelentette, hogy az oroszok a Sanna tulsó magaslatait is kiürítve visszavonultak Krasnik felé.

A II. zászlóalj 10^hra szintén Zarzeczére ment hídverést biztosítani. Utászok pontonokon vitték át a folyón s a tulsó parton Zdziary felé és Bukowinán túl előörsökkel zárta el az utakat. Délre készen volt a hadihíd, a dandár többi csapatai azon keltek át. 14^hkor menet tovább, neki a Tanew vizes erdőségeinek. Nagy a hőség, több pihenőt kell tartani. Az ezred mint a dandár főoszlopa egy 32-es zászlóaljjal és tüzérséggel sötét este éri el az orosz határt képező Bukowska patakon túl Lazek Ordynacki falucskát. Ott laktáborozás.

30-án az ezred ismét a főoszlopban folytatja a menetet. A Tanew régió gyönyörű, mocsaras ösrengetegekben alig látszik, sok helyen egészen elvész az út, tájékozódásra semmi támpont, mindenütt csak fa és erdő. Kalenne-Swinkin át többször keresni kell a helyes nyomot, csak a delejtű segít. Délután Majdannál jut ki az oszlop az erdőségből és harcalakzatban haladva át a Sanna völgyön, Sztojeszynbe érkezik. A falutól északra levő

dombokat már a jobbszomszéd 24. ho. csapatai szállották meg és folytatják É. felé az üldözést. Az ezred késő estig pihen, aztán éjjelezésre éjfél után Potocekre érkezik, ahol I. zászlóaljja várakozott reá.

Július 1-én a dandár a Tabajdy Kálmán tbk. alatt tőle balra levő 37. honvéd ho. kötelékébe lépett a 74. dandár helyett, amely viszont a 41. hadosztálynál a mi dandárunk helyét töltötte be. VIII. hdt., 37. ho., — ezekkel együtt hagytuk el a Kárpátokat.

Potoczokról 1-én Stawkin át Szlacheckybe már a 37. hadosztály tüzérségével ment az ezred s itt került érintkezésbe először német csapatokkal, a porosz 47. tart. ho. részeivel. Délután Mali Trzydniken beszállásolás.

2-án délelőtt Trzydniken pihenő. Északról dörög az ágyú, az elől levő csapatok már elérték az oroszokat. A 24. hadosztály féljobbra Krasnik előtt, mi előttünk Wyznianka-Wyznicánál a 37. ho. 73. dandára (nyitrai 15. és soproni 18. ezredek), Dzierkowicénél a porosz 47. tart. ho. harcban áll; 40. dandár még hadtesttartalék. 15^hkor indul az ezred Trzydnikről és a 87. Lst. zászlóaljjal együtt Lisnik malyn helyezkedik el, a II. zászlóalj Suchodoly előtt; balra Ludmilowkánál a 218. porosz tart. ezreddel tartja az összeköttetést. A poroszok helyzetükről rövid, de teljesen kimerítő részletes vázlatot küldenek. Elöl a harc folyik, a mieink lassú támadásban, a tüzérség erősen dolgozik. Éjjel csend.

3-án az ezred Olbiecinben tovább is tartalék. A II. zászlóaljat Suchodolynál a III. váltotta fel. Másnap még szintén pihenő. De már este tisztí járőrök mentek az első harcvonallal felkeresni az összeköttetést.

Az oroszok Krasnikot már 3-án este feladták, az ottlevő 24. hadosztály 4-én reggel már megkezdte az előnyomulást Urzedow felé. 4-én éjjel a 73. dandár rohammal verte ki Wyznianka-Wyznicánál az oroszokat. 5-én reggel az egész 37. hadosztály megkezdte az üldözést.

Urzedowi csata.

(12. vázlat.)

Urzedow a 12. ezred történetének egyik legsötétebb lapját képezi. Két harca volt itt; július 5-én az ezred intézett egy szép támadást, 7-én teljesen tönkrement.

Az urzedowi támadás. Július 5—6. Július 5-én az ezred Olbiecintől már 5 órára a Wyznicától délre levő erdőszegélyre ment. Az oroszok állásban voltak Urzedow mögött. A hadosztály támadt, 12. ezred a jobbszárnyon; két zászlóalja jutott első vonalba. I. zlj. jobbszárnyával irány 1000 lépéssel balra az urzedowi templomtól; tőle balra a III. zlj. balszárnyával a Wyznianska-Urzedow közti erdő K. szegélyén; II. zlj. ezredtartalék a jobbszárny mögött, az urzedowi templomtól D. levő erdőcsúcsonál. Az ezredtől balra a 73. ddr., jobbra a 24. ho. (10. ezred) nyomult elő.

Az ezred fejlődik, azonnal megkezdí az előnyomulást. A Wyznicán túl erdőáthatolás. Az Urzedowtól kb. 3000 lépésre levő erdőszélről már látszanak az Urzedowon túl levő orosz vonalak; most ássák be magukat. Közöttünk az Urzedowka mély völgyében hosszan húzódik a falu.

Amint rajvonalunk az erdőből kilép, az orosz srappnelezní kezd. Ezért rajonként, majd egyenként folytatjuk az előnyomulást az erdő s falu közötti gerincen. Tartalékzlj. az erdő előllevő csúcsába megy s egy szakaszt az országúttól keletre levő magaslatra küld. Ebben a helyzetben az ezred be akarja várni a 24. hadosztályt, mert az — bár már előző nap kezdte meg az előnyomulást — még nem látszott sehol. Baloszlopa, a 77. II. zászlóalj, amelyről már azt jelentették, hogy Urzedow Ny. szélén van, most érkezett az erdőben a 12-es tartalékzlj. mögé.

11^hkor a rajvonal eléri a falu innenső szegélyét s ott a további előnyomuláshoz rendezkedik. 12^hkor kapja a parancsot, hogy az Urzedowkán keljen át s amennyire lehet, közelítse meg az oroszokat, azután ássa be magát; a tartalékzlj. pedig a jobbszárnyat hosszabbítsa meg és a rajvonallal együtt nyomuljon elő. Erre a II. zlj. a 6. századot az út és az I. zlj. között, tőle jobbra az 5. századot is előrerendeli. 7. és 8. szd. az út mentén a jobbszárnyat követik.

A falu áthaladása s a patakon az átkelés meglehetősen srappneltűzben történik s az orosz gyalogság is megnyitja a tüzet, jobbra Berdán puskából, úgy látszik kifogyott a lőszerük. A régi idők háborúira emlékeztet a fel-felszálló füstfelhőkkel tarkított orosz vonal; lövedékeik nagy puffanással vágódnak le s ha találnak óriási sebet ejtenek. Közelebbre érve, a tüzérség élénkíti a tüzet, nagy kaliberekből is.

Az ezred azonban megy tovább. Az Urzedowka vizes völ-

gyén keresztül a veszteségek már jelentékenyek, de a falu túlsó utcája mögött a magaslat holttere, sőt azon túl részben magas vetés is fedi a támadókat. 15^hkor a rajvonal 3—400 lépésre, balszárnyon 600-ra ér az oroszokhoz. De azok most már elővették a normál puskát és olyan tüzzel fogadják a mieinket, hogy nem mehetnek tovább, beássák magukat.

Előnyomulás közben az ezred balszárnya s a szomszéd 15. ezred között hézag nyílt, oda a hadosztálytartalék küldi a 32/II. zászlóalj. Jobbra, a szintén előrejött 24. hadosztály balszárnyáig (9. ezred) szintén hézag maradt, oda a II. zlj. 8. százada megy. A 77/II. zlj, amely eddig a II. zászlóalj tartaléka mögött kívül lépcsőzve követte az ezredet, most két századával a 12/I. zljat, egy századának felével az 5. századot sűrítette meg,¹ egy félszázad az ezred jobbszárnya s a 9-esek közt még mindig megmaradt hézagot töltötte ki. Így 17^hra az egész ezred vonalban volt, kivéve a 7. századot, amely a falu közepén tartalék maradt; egy szakasza a templomtól délkeletre a falu szegélyén levő magaslaton a jobbszárnyat biztosította.

Ebben a helyzetben az ezred beásta magát, ami helyenként nagy veszteségekkel történhetett, különösen az I. zászlóaljnál, amely a támadásnál megkísérelte, hogy rohamtávolságra jusson elő. Ez a zászlóalj estig már kb. 30—40%-ot veszített. Éppúgy a mellette levő 6. század, amelynek balfélszázada az előtörő I. zászlóaljhoz csatlakozott s oly tűzbe került, hogy nem tudott hátrajönni, csak 6 embere.

Eddig az ezred közvetlen a hadosztály alá rendelve intézte a támadást. Este új csoportosítás lépett életbe. Az ezred a már balszárnyán bevetett 32/II. zászlóaljjal és két Landsturm zljjal a 40. dandár szakaszát képezte; egyik csoportja lett Diósy ezr. alatt a 12/III. és 32/II., tartaléka a 87. Landsturm zlj. Másik a Koszmovszky csoport, 12/I., II. zászlóaljak, tartaléka a 34. Landsturm zlj. Ugyanekkor a további támadás is elrendeltetett, de már csak reggel volt keresztülvihető.

A csoportok részben veszteségeik pótlására, részben a támadáshoz tartalékaikat még az éj folyamán előrendelték. A Diósy csoport így éjfél körül a következőleg állt (12. vázlat A—B): balszárnyon — a 15/I. zljtől jobbra — 32/II. zlj. két

¹ Ez így volt. Habár ők bizonyára fordítva írják, hogy ők foglalták el Urzedowot s mi sűrítettük meg az ő rajvonalukat.

százada egy-egy 15-ös és 18-as honvéd századdal; 32 6. század tartalék; 12 III. zlj. mindnégy százada, közte két 87-es Landsturm század, egy Landsturm szd. tartalék. Koszmovszky csoport: 12 I. zlj. és két 77-es század elől, két 34-es Landsturm század mögötte a faluban; a 12 II. zlj. három százada elől, egy a faluban a jobbszárny mögé vonva tartalék; 5. századnál egy félszázad 77-es, minden századnál egy-egy 34-es Landsturm szakasz rajonként elosztva a szakaszok között; végül a II. zlj. jobbszárnyán egy félszázad 77-es.

Az éj lövöldözéssel, de minden esemény nélkül telt el.

6-án reggel a hadosztály balra levő csapataival együtt a Diósy csoport s vele a 12 I. zászlóalj támadáshoz rendeltetett. 6^hkor a támadás megindult; de eredménytelenül. Az I. zlj. ugyan néhol 150 lépésre jutott az ellenséghez, de olyan veszteségek árán, hogy a rohamot nem tudta végrehajtani. A zlj. az elért új vonalban beásta magát. A III. zlj. szintén előbbre vitte vonalát, de jelentékeny tért nyerni nem tudott. Délután az oroszok jelentékeny új erőket kaptak, mint látni fogjuk, nagyszabású akcióra erősítették meg az ottani frontszakaszt. Nekünk új parancsaink szerint ezért már csak megerősíteni és tartani kellett az elért vonalat. (vázlat C—B).

A megszállásban annyi változás történt, hogy a 32 II. zlj. egy százada tartalékul hátravonatot az addig tartalékban állott Landsturmszázad helyett. A 12 I. zlj-től a két 77-es század kivonatot, helyét egy Landsturm század töltötte ki. Így tartalék a Diósy csoportnál két 32-es század, a Koszmovszky csoportban egy Landsturm és a 12 7. század maradt.

Az ezred vesztesége a két nap alatt igen tetemes volt. Az I. zlj. 480 főről kb. 150-re (70% veszteség), a III. 180-ra (63% veszteség) olvadt, a II. zlj. 3 tisztet és 140 főt (32%) veszített. Az ezred vesztesége tehát 710 fő, kereken 50%. Összesen 690 puska maradt.

Az urzedowi áttörés. Július 7. Az oroszok a gorlicei áttöréstől már két hónapja tartó visszavonulásukat azzal próbálták megállítani, hogy július 6-án egyszerre három helyen hatalmas ellentámadást intéztek, az egyiket Krasnik felé. Ez nagy erővel, 3—4 hadosztállyal a 24. hadosztály ellen irányult és 6-án késő este ezredünkötl jobbra Skorzcycénél sikerült.

Az éjszaka az ezrednél s azon kívül is csendben telt el; sehonnan sem hallatszott észrevehetőbb harci zaj. Ezért meglepe-

tésszerűleg hatott, amikor 7-én reggel a jobbszárnyon álló 8. század észrevette, hogy tőle jobbra már csak egy 9-es közös század áll. Attól jobbra az egész 24. hadosztály nincs sehol. Az oroszok valószínűleg rajtaütéssel törték át s azután gyorsan tágították a hézagot.

A jobbról levő II. zászlóalj fenyegetett szárnya védelmére azonnal intézkedett. Ámbár teljesen csend volt, az ezred területére sem harc sem ellenség nem látszott, tartalékban álló 7. századát 7^h30kor a jobbszárny visszahajlításaként az urzedowi templomnál addig is kint álló 7. századbeli szakasz megerősítésére rendelte. Ez 8^h15kor megtörtént, a század beásta magát. A század jobbszárnyához csatlakozott a 9-esek Urzedowtól délkeletre megállított igen laza vonala, mely Skorzcycétől az oroszok által követve visszavonulásban volt dél felé.

Urzedownál még nem mutatkozott orosz. Reggel 7^hkor két 77-es század Urzedowon át kelet felé támadásra indult a Skorczyce körül levő orosz jobbszárny ellen. Hír ugyan nem jött róluk, de vissza se jöttek, elől kellett lenniök. Tehát közvetlen veszély nem mutatkozott. Mégis a II. zászlóalj — tartaléka már nem lévén — úgy iparkodott biztosítani magát, ahogy lehetett. Jobbszárnyát az arcvonalból kivont osztagokkal hátrahajlítva hosszabbította meg.

Az arcvonalban lévő 5., 6. és 8. századokat Gera századosra bízva (Gera csoport), a zljparancsnok a visszahajtandó szárny (Deseő csoport) szervezése és rendezése után látott. Urzedow K. végén a déli s északi falurészeket a vizes völgyön át egy töltés köti össze. Ennek északi végéhez kellett a II. zászlóalj jobbszárnyán maradt 1/277-es és egy 9-es századokat visszahajlítani. A töltés megszállására pedig a II. zlj. arcvonalából vont a másik 77-es félszázadot, majd a 1/25. századot is. Utóbbi a patak két oldalán a kis töltést, a 77-es félszázad a templom előtt az út mellékét szállotta meg. Az I. zlj. géppuskáit a csoportparancsnokság a templom mellé, a II. zászlóaljét a 7. századhoz indította. A dandártól pedig új tartalékot kért. Különben még egész délelőtt csend volt. Csak messze hátul féljobbra látszottak a 24. ho. harcolva visszavonuló részei.

12^h és 13^h között a két géppuskás osztag a helyére ért. 13^h-kor a Diósy ezr. csoportjából küldött 32/5. és 6. század, mindjárt utána a 12/I. zlj. tartalékát képező 34-es Lst. század ért a II. zászlóaljnak Urzedow délkeleti kijáratánál levő parancsnoksá-

gához. A 32/6. szd. azonnal a templom előtti töltéshez, a Lst. szd. a 7. századhoz küldetett. A 32/5. szd. tartalékul visszamaradt.

14^hkor vált érezhetővé Urzedow keleti végén a Skorczyce felől intézett hatalmas orosz támadás. Sokoros egymás mögötti vonalban nagy erők közeledtek a fás, erősen fedett terepen. Puskatúz a fedve közeledő oroszokra alig érvényesült, lövegtűz pedig csak kevés; tüzérfigyelő a veszélyeztetett szárnyon nem volt sehol, így a támadó ellenséget csak az Urzedowtól délkeletre levő két üteg lőhette, amely látta őket. De ez sem sokáig, mert a völgyben a fák, házak eltakarták az oroszokat.

Ugyanezen időben a 77. ezred kivonta nálunk levő századaikat; a 24. hadosztály a Deseő csoport jobbszárnyának meghosszabbításában (243[♠]) akarta megszervezni felvételi állását. A vonalban levő 77-esek a honvédparancsnokok tudta nélkül írásbeli parancsot kaptak a 12 7. század mögötti gyülekezésre.

14^h30kor teljes erővel bontakozott ki az orosz támadás. Annyi vonal egymás mögött, hogy valóban az ember zavarban volt melyikre löjjön. Első vonaluk és géppuskáik fedve tüzeltek, a tüzérség 15-ös gránátokkal lőtte a falut. Az a templommal együtt lángbaborult. Szemben óriási túlerő hömpölyög, hátul fül-siketítő robajjal ég a falu. Persze, a 77-esek annál szívesebben hagyják ott az állásokat; a teljesen összekeveredve levő vonalban hirtelen tudni se lehet, melyik rész maradt üresen.

A helyzet ebben a pillanatban: Gera csoport (12/II.) régi helyén; jobbszárnya (8. szd.) visszahajolva a falu felé; a falun keresztbe a töltésig 9-esek, akik akkor terjeszkednek az elment 77-es félszázad helyére is. A töltés északi részén a 32/6. század éppen odaérve rendezkedik; a patak két oldalán a 12^{1/2}/5., az úttól jobbra egy 9-es század, amely a 77-esekkel szintén el akart menni s főhadnagy-parancsnokát egy 12-es tart. hadnagy csak revolverrel tudta kényszeríteni, hogy kitarson helyén. Ehhez most húzódott a 77-esek helyére a dombról a 12 7. század, amelytől jobbra a dombtetőn levő 9-esekig hézag keletkezett. Ezen hézagba az I. zászlóaljtól érkezett 34-es Landsturm század van előnyomulásban, de mert biztos, hogy nem ér idejében oda, a II. zászlóalj 15^hkor a még tartalékban levő 32/5. századból indít oda egy szakaszt; egy másikat a templom elé, szintén a 77-esek helyére küld. (Vázlaton nyilak). Így a 77-esek kivonása folytán éppen a legkritikusabb pillanatban meg van kavarva az egész vonal. Pedig ha jól vesszük tekintélyes erő, kb. 500

puska van az 1500 lépésnyi hátrahajlott vonalon s azonkívül kb. 250 puska, amelyik már odaérkezik. De ez a sok puska összetartás, szilárdság hijján nem nagy erőt jelent. A 9-esek nem szívesen vannak az idegen vonalban, a 32-es (különben csaknem hadilétszámú) század parancsnoka egy hadapródjelölt, altisztje is alig van. A jobbszárnyról messzire látni a Skorczyce előtt visszavonuló 24. ho-beli csapatokat.

A csoport nem bírta feltartani a támadást. Nem az anyagi erő hiánya miatt, hanem mert a hevenyészve, utolsó pillanatban összekapkodott s a 77-esek kivonása miatt hézagossá lett védővonalnak nem volt ellenálló ereje, későn kapta a tartalékokat. Utban volt még egy 32-es század, egy 32-es zlj. is ígértetett. De ezek már nem értek oda. Egy órán át helytállottak a védők; igen nagy veszteséget szenvedtek, de igen nagy veszteséget okoztak az oroszoknak is. 15^hkor azonban a csoport balszárnyán a 9-es és 32/6. század között az oroszok áttörtek; majd — miután a 12/I. géppuskás osztag mindkét puskája használhatatlan lett — a templom előtt, az út melletti hézagon is, amelybe már nem ért el az odairányított tartalék.

15^h20kor az oroszok a Gera csoportra arcban és a 8. század szabadon maradt jobbszárnyára is erélyesen támadtak, betörték a jobbszárnyon és a 8. század háta mögött a falu hosszában nyomultak elő, felsodritva a 8. századot. A századparancsnok telefonon kéri az engedélyt, hogy az árokban még balra elvonulhasson. Nem lehet, ki kell tartani! Az ott betört oroszok ellen a 32/5. század még meglevő félszázada a délkeleti (krasniki) helységkijáratától egyenesen északra a 8. század balszárnya mögé rendeltetik, hogy tartsa fel a kelet felől előnyomuló oroszokat addig, amíg a hadosztálytartalékból ígért 32-es zászlóalj és a Diósy csoportból kivont még egy 32-es század beérkezik.

De már késő! ez az utolsónak elküldött 32/5. félszázad — azt is hadapródjelölt vezette — amint a falu közepére ér, már oldalában találja az oroszokat, már fejlődni se tud.

A kis töltés és a templom előtt rövid időközben történt betörés megingatta az egész keleti arcvonalat. Az oroszok a helyükön maradt 5. és 7. szbeli részek mögé kerültek. 16^hkor a falunak a templom s a krasniki országút közti része lángokban áll, az 5. és 7. század töredékei a falu délkeleti szegélyén vonulnak visszafelé, mögötte s velük egy vonalban a falu főutcáján az oroszok.

16^h10kor ezek a visszavonulók a DK. (krasniki) helység-kijáráshoz érnek s ott azonnal délnek fordulnak a mélyútba, amely földöz a falutól DK. levő dombok felől, pár száz lépésen túl pedig a faluból jövő tűz ellen is. Az 5. és 7. század töredékei — kb. 80 fő — felvételi állást vesznek a falutól délre 800—1000 lépésre levő gerincen arccal Urzedow felé. Az úttól keletre levő dombokról még szállingóznak 7. szdbeliek és 34-es Landsturm. Utóbbiakból nehezen lehet összeszedni egy szintén kb. 80 főnyi csoportot, akik a krasniki utat szállják meg, arccal kelet felé. Az így hevenyészett állás sarkán az út mellett a II. zlj. géppuskás osztaga helyezkedik el. A honvédek beássák magukat, a Landsturnak az út árka kész földözék. A rekkenő hőségben kiállott fáradtság és izgalomtól az emberek holtra kimerülve, mozogni is alig bírnak. Nincs tiszt, akivel intézkedni lehetne. Az emberek figyelni se tudnak, akinek története van tüzel; nem egy még csak most hátrajutó emberünk fogságba esik, mert nem tudja elérni a rajvonalat az onnan jövő tűz miatt. A felvételi állás mögött az erdőszélen 89-es Landsturm van. A hozzájuk intézett felszólítás eredménytelen, nem jönnek elő, az erdőszéli felvételi állást tartják megszállva. Magasabb parancsnokságokkal semmi összeköttetés, szomszéd helyzet nem ismeretes, felderítésre nincs ember, nincs idő.

Az oroszok egy csoportja ezalatt az útmenti kápolnánál gyülekezik. Azoktól északra a faluban pedig tovább folyik a harc; egyik zászlóalj felsodritása a másik után.

Az ezred arcvonalán (32/II., 12/III. és I., 12/II.-ből Gera csoport) reggel óta egész délelőtt csend uralkodott. A csapatok állásaikat erősítették. Diósy ezredes délben tudta meg, hogy az oroszok a 24. hadosztályt áttörték és az ezred jobbszárnyát átkaroló támadás fenyegeti. Ekkor, mint már tudjuk (12^h30) két tartalék századát (32 5., 6.) azonnal a Deseő csoporthoz küldötte. Azonkívül azonnal intézkedett még egy 32-es század kivonása iránt; de ez lassan ment és csak 16^hkor indult a már akkor visszanyomott Deseő csoport felé.

Az oroszok az Urzedowra kelet felől intézett támadással együtt 14^h után arcban is támadtak az egész 12. ezred, sőt az egész hadosztály arcvonalán. Az ezred helytállt; nagy veszteséget okozva távol tartotta az oroszokat. A hadosztály hangsúlyozta, hogy magasabb tekintetek az állások föltétlen tartását

követelik; azt pedig el se hihette aki nem a helyszínén látta, hogy a jobbszárnyra intézett átkarolás oly közvetlen és oly erős, hogy csak azonnali visszavonulás segíthetett volna már. Így a Gera csoport — mint már említettük — még akkor is helyén maradt, mikor már háta mögé értek az oroszok. A támogatására küldött 32/5. félszázad még hozzá sem ért, mikor — 15^h45kor — a falu közepén fogságba esett. A kelet felől tóduló oroszok így akadály nélkül mehettek előre a falu mindkét utcáján s az arcban északról is támadó orosz rajvonallal együtt állásaiban foghatták el a II. zászlóaljot. Abból csak néhány arconalmögötti tiszt és ember menekült meg a balra még helyükön levő csapatokon át, valamint egyes Landsturm osztagok, akik már negyedórával előbb szöktek hátra azzal, hogy történyük elfogyott.¹

Amint kelet felől az orosz támadó oszlop a Gera csoport balszárnya mögé érkezett, az I. zászlóaljjal szemben támadó oroszok heves lökemet intézve, hátraszorították a zlj. jobbszárnyát (16^h30). Erre Koszmovszky őrnagy a falu déli szélén a Deseő csoporthoz menetelő s éppen az I. zlj. jobbszárnya mögé ért 32.7. századot a falutól délre, a krasniki út és erdő közti gerinc megszállására rendeli; az I. zászlóalj faluba vonult részeivel pedig a falut zárhatja el. Ez az állás ugyanakkor vétetett fel, amikor a Deseő csoport is az ugyanazon gerincen levő felvételi állása berendezésén dolgozott. (16^h45).

A Koszmovszky jobbszárnyának visszaözlése folytán Diósy ezredes — a helyzetet felismerve — csoportját balsarkpontja körül a falun keresztbe az erdőszélre hátra akarta hajlíteni. Ki is adta az intézkedést; de amint a századok kivonása megkezdődött, egy téves figyelés vagy jelentés alapján (hogy a mieink szerelik le az orosz foglyokat, holott megfordítva volt) a századok hátravonása beszünttetett; a csoport az állásokban maradt.

17^hkor a helyzet: Diósy csoport és a Koszmovszky balszárnya az eredeti állásban helyükön; a Koszmovszky jobbszárnya felvételi állásban és pedig 12/I. zlj. töredékei keresztbe a falu délnyugati részén; ezektől jobbra a faluhoz közel a 32/7. század; ettől jobbra 1000 lépésre a Deseő csoport. (Ez utóbbi az ezred-

¹ Ugynevezett „mexikói” puskájuk volt, amiben a mi történyünket nem használhatták. Különbösen egyes, Diósy csoportbeli osztagaik egész idő alatt úgy viselkedtek, hogy járőröket kellett mögójük állítani.

hez nem látszott, sem az ezred róla, sem ő az ezredről nem tudott). Középen a völgy, a falu, nyitva állt az oroszok előtt.

E helyzet folytán a dandár a ho. parancsnokság intézkedésére 17^hkor elrendelte az arcvonal visszahajlítását a Diósy csoport balszárnyától a falu nyugati részén, az első malmon át az erdőszél elé. Ez a visszavonulás azonban már nem volt keresztülvihető, mert az oroszok már rendezve voltak a további előnyomuláshoz. Összefüggő erős vonaluk állott a kápolnától a falun át az állásban még helyükön maradt osztagaink jobbszárnyáig, amely teljesen fedetlenül állt. A krasniki úttól keletre levő magaslatról is nagy erők nyomultak elő.

17^hkor a Diósy csoport s a még helyükön maradt I. zászlóaljbeli osztagok megkezdik az állások kiürítését. Erre az oroszok szemből rájuk törnek, helyenként kézitusára kerül a sor. A harcolva visszavonuló osztagokat a faluban már oldalban fogadják az oroszok. Alig néhány embernek sikerült menekülnie, az ott volt 2 és $\frac{1}{2}$ zászlóalj s a vele volt Landsturm fogságba esett.

Diósy ezredes küldönceivel, a falu DNy. végéből visszafutó néhány I. zászlóaljbelivel és pár utással (összesen 30 emberrel) a temetőnél, majd mögötte az országút melletti erdőszélen, tőle balra pár száz lépésre Both szds. a zászlóaljánál munkán volt $\frac{1}{2}$ árkász századdal állást vesznek, beássák magukat. Deseő szds. — nem tudva, hogy tőle balra ott van a Koszmovszky csoport — egy kis szakaszt balra, éppen a 32/7. század helyére küld, hogy oldalbefogja a kápolnánál levő oroszokat. Mindez harc közben történik, az Urzedowtól délre levő kis csoportok szakadatlan tűzharcban állanak.

17^h15kor — a faluban beállott fordulat (Diósy csoport fogságbajutása) hatása alatt az oroszok a falutól délre általános támadást kezdenek. Ugyanekkor a Deseő csoportot löni kezdik jobbról is K. felől. A magukban szerteszét levő kis csoportok nem állhatnak meg a sokszoros túlerő előtt, mert köztük az ellenség mindkét oldalt előretört. A Both-Diósy osztagok az erdőben vonulnak vissza, egyesülnek a Koszmovszky 32-es századának maradványaival, melynek a dandárparancsnok elrendelte a visszavonulást. Koszmovszky őrnagy a három felől is összeverődött 80—100 emberrel az országúttól kb. 1500 lépésnyire (DK. felé) megszállja az erdőszegélyt ott, ahol a patak az erdőhöz ér.

A Deseő csoport mellől a Landsturm a mögötte levő mélye-

désbe, innen az erdőbe szökik. Erre 17^h30kor — mire Koszmovszky az erdőszegélyre ér — az előnyomuló erős orosz vonal elől a Deseő csoport is megkezdí a visszavonulást; a géppuska azonban, melynek egyikét Kellner szds. maga kezeli, a harc hevében túlsoká ottmaradt. Oldalában már 50 lépésre az ellenség; mire leszerel s indulna, valamennyi emberét leterítik az oroszok. A csoport fáradt emberei alig bírják magukat. Egynémelyiket nem lövik le, hanem utolérve szó szoros értelmében megfogják az oroszok. A II. zlj. törzse csak egy véletlenül otffejejtett segélyhelykocsira kapva került el az elfogatást. A törzssel a II. zászlóaljából csak pár zászlós és 27 ember érkezett a hátuk mögötti erdőszélre, amelyet megszállanak ott, ahol Urzedowtól délre kb. 3000 lépésen a két erdő majd összeér.

Rövid idő multán Koszmovszky őrnagy is oda vonul vissza embereivel; egyesíti és rendezí a 118 főnyi csapatot, amelyből csak 70 a tizenkettes, 18 Landsturm, 30 pedig 32. ezredbeli. Jobbra a csoporttól kb. 500 lépésre a tulsó erdőszélen két 89-es Landsturm szd., balra az erdőben semmí sincs.

Szerencsére az oroszok hűek maradtak szokott passzivitásukhoz. Megelégedtek az Urzedownál elért eredménnyel s a 37. hadosztály balszárnya ellen már nem mentek tovább. A 12. ezred maradványait sem tartották tanácsosnak követni az erdőbe; az elfoglalt felvételi állásokat szállották meg és csak kózákok cirkáltak a tizenkettesek által megszállott erdőszél előtt.

A hadosztály este Urzedowtól nyugatra hátrahajló vonalban rendezte jobbszárnyát és a Dzierkowicétől északra levő 210△ dombon át csatlakozott a Pilsudszky legionista dandárához, mely Dzierkowice-Wyznica közt a Wyznica p. vonalát szálította meg. A 12. ezred maradványa éjfélkor a Dzierkowicétől K. levő erdősarokhoz ment hátra s azzal szemben vett állást. 8-án hajnalban pedig ho. tartalékul Dzierkowicétől 3 kilométerre délre a 248△ dombra rendeltetett.

A 12. ezred az egész világháború folyamán soha nem fogyott le úgy, mint Urzedownál július 7-én. 690 puskájából csak 70 maradt, tehát 620 fő volt a veszteség és a II. és III. géppuskás osztagok. Ezekkel tehát az összes veszteség 675 főre tehető. Hogy mennyi volt ebből a véres veszteség és mennyi a sebesületlen fogoly, az meg nem állapítható. Az ismert tisztí veszteségek arányában azonban a véres veszteségnek is nagyoknak kellett len-

nie. A II. zászlóaljnál: Dr. Vass János t. hgy., a 7. szd. parancsnoka s ugyanazon századtól Dukesz zászlós Urzedovtól keletre elesett, ugyanott Riesz zls. sebesülten fogságba jutott. Sebesülten esett fogságba Kellner szds. a II. gp. o. parancsnoka, Uszkay fhgy. és két zászlósa s az 5. szdtól egy zászlós fogságba estek. Vagyis a négy század és a géppuska 18 tisztjéből 11-et veszített, ebből 7 véres veszteség. A III. zászlóalj 9 tisztet veszített; az I. zlj. vesztesége nem ismeretes, de kevesebb az sem lehetett. Így összes tisztí veszteség 30—35, amiből a II. zászlóaljjal egyformán számítva 20-nál több a véres veszteség. Ebben az arányban a legénységből sem lehet több mint 2—300 fő a sebesülés nélküli fogoly. Az ezreddel volt 32/II. zászlóaljat hasonló veszteség érte, 700 puskájából kb. 80 maradt. A két Lst. zászlóalj vesztesége: 34. zlj. 440 főből 7 tiszt 244 fő legénység (mind eltűnt); 87. zlj. 750 főből 13 tiszt 648 fő (ebből a tiszték és 580 fő eltűnt.)

Másodszor Urzedowban. Az ezred töredéke — 95 puska és 2 géppuska — Both szds. alatt 8-án reggeltől három napon át Dzierkowicétől délre ho. tartalékban állt, majd 10-én este Dzierkowicére ment ddtartalékul a falu előtti 210 Δ magaslaton első vonalban álló 32. ezred mögé.

Az oroszok a 7-iki áttörés után másnap is csak óvatosan tapogatóztak előre és beásták magukat a hadosztály már említett hátrahajlított vonala előtt. Onnan később tettek ugyan egy előtörési kísérletet, de az nem sikerülvén, 11-én maguktól visszamentek az Urzedow mögötti állásaikba. Részünkről csak előretolt csapatok követték őket, az ezred maradványa pedig Dzierkowicén tovább is tartalékban maradt; a számfölötti tiszték az ezred vonatánál Olbiecin, majd Krziezomierz, illetve Zimnowodán várták az ezred kiegészítésére beérkezendő menetzászlóaljat.

14-én estefelé érkezett Dzierkowicére Berényi szdossal a XII. menetzlj. Azonnal megalakult az új ezred három félzászlóaljba, az előbbi zljparancsnokok alatt. Szdparancsnokok: 1. Kéler I., 2. Lovas, 5. Dr. Leitner fhgyok, 6. Gera szds. 9. Madurovitz, 10. Kéler L. fhgyok. Az ezred puskaszáma 730.

A beosztás után az ezred azonnal állásba, illetve 2. vonalba ment. A Dzierkowice előtti 210 Δ magaslat kész állásaiban váltotta fel az Urzedowhoz előnyomult 32. ezredet.

Az ezred állásait soha nem látott erős orosz földözékek ké-

pezték. Várépítési stylusban tökéletes alaprajz, nehéz gránát ellen is oltalmat adó keresztmetszet, 4 m mély árkok, hatalmas gerendázattal többsorosán bélelt lakások; sőt néhol a beton és vasgerenda is meg volt; 8 soros, süllyesztett és úgy leplezett akadályok, hogy úgy azokból mint az állásból még 100 lépésre semmi se volt látható. Látszott, hogy ez a vonal — úgy mint sehol sem eddig, sem ezután — igazán tartós védelemre volt kiszemelve. Több volt félállandó erődítésnél; nekünk a főerődökön kívül Przemyslben se voltak hasonló erődítéseink.

S ezeket az állásokat olyan könnyen, alig valami kis ellenállás után adták fel. Megértjük az összefüggést: amint a San körüli foglyok megmondták, nem volt lőszerük! Ezért lőttek az 5-iki támadás alatt (s a következő napokon is) részben Berdánal, azért kellett ezeket az állásokat kiüríteniök, azért nem tudták folytatni az urzedowi áttörést s azért mentek vissza most megint Urzedow mögé.

16-án hajnalban az ezred előtt levő első vonal támadáshoz indult. Az ezred 2^h30kor az Urzedowra vivő úton az Urzedow Ny. végétől délre levő erdőszélre ment és készültségi állásba helyezkedett ugyanott, ahol Both szds. felvételi állása volt 7-én délután. Innen 9^hkor a faluba előre gyülekezett. (vázlaton D nyíl). Az utca hosszában fejlődve maradt, sőt délután a csűrökben helyezkedett el az eső elől; este pedig a faluszegély előtt ásta be magát. A támadó 32-esek egyelőre a pár nap előtti tizenkettes fődözékeket érték el, további előnyomulásuk megakadt.

Ebben a tartalékviszonyban töltött az ezred még két napot. Ezalatt egy büntetésből felosztatott cseh ezred (36. Landwehr?) egy százada lett a hadosztályhoz beosztva s abból egy szakaszt a 12. ezred is kapott. A századokba 3—4-esével elosztva semmi baj nem volt velük, sőt nagyrészt a későbbi harcokban sebesülve hagyták el az ezredet s nem egy közülök nagy ezüstöt is kapott.

Július 18-ára támadás volt elrendelve; az ezred- és zljparancsnokok 17-én szemrevételezték a támadáshoz az Urzedow-Moniaki út közepétől Wierzbica felé kiutalt terepet. A támadás azonban elmaradt. Mackensen Zamosc előtt áttört, az ellenség előttünk is visszavonult.

19-én hajnalra az oroszok az ezred előtt is kiürítették az állásokat. Újból kezdődött az üldözés, az elől levő 32-esek egy

zászlóalja már kora reggel előrement. A 12. ezred 9^hkor indult és Wierzbicán át Godówra érve, ott riadószállásokban helyezkedett el. Az oroszokat új állás várta a Chodel patak mögött, velük szemben a 32. ezred a Godowtól északra levő dombokon ásta be magát.

Koszmovszky őrnagyot itt elvezényelték. Ezért az I. zljat feloszlatva, az ezred kettőbe vonta össze a három zászlóaljat. Az 1. század a III-ikhoz., a 2. és a géppuska a II. zászlóaljhoz lett beosztva, de megtartották nevüket.

20-án a 37. hadosztály a jobbról levő X. hadtest alá helyeztetett és hosszú időn át annak kötelékében maradt. Most egyelőre hadtesttartalék lett s a 12. ezred mint ilyen Godowról délben a közel levő Zastawkára ment. Alig helyezkedett el jó szállásokon, délután — hatalmas zivatar után — tovább kellett mennie. A felázott agyagos úton, koromsötétben csunya és fárasztó éjjeli menet után már hajnalodott, amikor az ezred 21-én 2^hkor Kol. Kempára ért s ott csűrökbe szállásolta századait.

Már 6^hkor tovább kellett indulni. Az oroszok áttörték a 24. hadosztályt, a 37. ho. ellentámadáshoz rendeltetett.

Az ezred a 73. dandárba (Pillepic tábornok) osztva a 15-ös honvédekkel ment előre Kol. Zosinek-ig. Innen a 15. ezred támadáshoz fejlődött; a 12. ezred Zosineknél tartalékba maradt, ezúttal hátulról nézte végig a 15-ösök támadását, akik a német tüzérség hatalmas pergőtűz megrohanásai után déltájban könnyűszerrel foglalták el az orosz állásokat.

Éjjelre a 73. dandár az Egersdorftól délre levő erdő szegélyét szállotta és erősítette meg; 12/III. zlj. a Skrzyniectől közvetlen északra levő erdősarkot, arccal K. felé (13. vázlat). A II. zászlóalj tartalékviszonyban az erdő D. széle és Skrzyniec Ny. vége közt éjjelezett. Az éjjel csendben telt el.

Egersdorfi ütközet.

Júl. 22. (13. vázlat.)

Megint 22-ike, az ezred kabalás harcnapja volt s ezúttal csakugyan megint megvolt a harc. A délelőttöt az ezred éjjelezési helyén Skrzyniec mellett töltötte. Hadosztályunk egy része az Egersdorftól Ny. levő erdőn át már Egersdorfon túl haladt, a jobbra levő 2. hadosztály azonban még mindig Wierzchowiskánál volt; az Egersdorf-wierzchowiskai erdőben még tartották magukat az

oroszok s megjelentek Egersdorfbán, az azon túlment csapataink hátában is. Utóbbiaknak vissza kellett jönniök, nem mehettek tovább, amíg a wierchowiskai erdő megtisztítva nincs. Ezért délben Diósy ezr. parancsot kapott, hogy a 12. ezreddel s a 18/III. és 15/III. zászlóaljakkal a 2. ho. balszárnyának támadásához csatlakozva az Egersdorftól DK. levő erdőből vesse vissza az oroszokat.

A 12. ezredből az állásban levő III. zászlóalj indult a támadáshoz, attól balra a 18. és 15-ös zljak. A 12/II. tartalék maradt az erdőben a közép mögött.

Az orosz állás a mienkkel szemben levő erdőszegélyen húzódott, de kisebb erővel meg volt szállva Egersdorf falu is. A támadás 15^h30kor kezdődött meg; a patakon innen gyorsan haladt, az azon túli házcsoportok mögül azonban a balszárny először nem jutott ki az Egersdorfból jövő tűz miatt; a jobbszárny viszont nem mehetett előre, mert a 2. ho. szomszédos bosnyák zlja hátramaradt. Ezért 16^h körül nyugatról a 30. Ldw. ezred rendeltetett Egersdorfbá, mire onnan a biztosító orosz osztagok visszahúzódtak s balszárnyunk felszabadult az oldaltűz alól. Tüzérségünk erősen lőtte az oroszokat és 17^htől az előregyülekezés a völgyben levő házcsoportok által fedve gyorsan, jelentékenyebb veszteség nélkül haladt; előrementek a bosnyákok is.

A támadó csoportok majdnem egyszerre értek rohamtávolságra és hajtották végre a rohamot. 18^hkor a bosnyákokkal egyszerre rohamozott a 12/III. zászlóalj, valamivel utána a 15/III. is megjelent oldalból az oroszok jobbszárnya mögött. Zászlóaljunk biztos lendülettel vetette magát az erdő szélire. Az oroszok egy része mindjárt a roham megindultakor hátraszaladt, egy rész azonban tüzzel fogadta a rohamot, sőt néhol szuronyra került a sor. Rövid kézitusa után az oroszok megadták magukat. A támadó Diósy csoport kb. 500 foglyot ejtett s azokból 114 fő az orosz ezredparancsnokkal és egy hadnaggal együtt a 12/III. zászlóalj foglya volt; 2 géppuska is a III. zlj. kezére esett.

A III. zlj. vesztesége 5 tiszt (és jelölt) és 106 fő volt.

Rendezkedés után éjjelezéshez a III. zászlóalj az elfoglalt erdő északi szélére nyomult elő, a II. zászlóalj pedig Egersdorf s az erdő közötti dombot szállotta meg. Balra az ezredtől a 30. Landwehr ezred állott.

Brest Litowsk felé.

Egersdorfi győzelmünk után az ellenség Belzycén túli állásaiba vonult vissza, amelyekről az imént fogságbaesettek büszkén jelezték, hogy azokat az állásokat már el nem foglaljuk soha! Ezzel szemben Egersdorf után még sokkal gyorsabb lett a visszavonulásuk, alig győztük követni őket a Wieprz és Bug folyókon át Brest Litowsk felé.

23-án a hadosztály Kreznica Okroglára nyomult elő s a falu előtt foglalt állást, (14. vázlat) jó két kilométerre az oroszoktól, akik Ignatow major körül ásták be magukat. A 12. ezred ismét a 40. dandárba került, melynek első vonalában a 32. ezred két zászlóalja volt. A 12. ezred, mint dandártartalék Kreznica Okroglán, a falu déli széle mögött készített magának földőzekeket.

Öt napot töltött az ezred Kreznica Okroglán; éjjel a 32-esek állásaiba munkára járt, nappal pihent. Az öt nap alatt az oroszok sokszor meggránátozták a falut.

A Kreznica okroglai pihenő alatt Diósy ezredes újjászervezte az ezred közigazgatását. Az ezred a háború eleje óta igen sokszor alig állott valamiből, a csapatot s a parancsnokot teljesen a harc foglalta le. Ez, valamint a hozzáértő személyzet hiánya teljesen háttérbe szorította, sokszor hosszabb időre beszüntette a közigazgatási ügymenetet. A hátullevő részek, vonat stb. szinte elidegenedtek, elszakadtak az ezredtől. Azért Diósy ezredes az ezredsegédtisztii teendőkkel Both Gyula százados békében is volt ezredsegédtisztet, a vonatparancsnoksággal Berényi István századost, az élelmezőtisztii teendőkkel Szepessy Artur t. fhgyot bízta meg. Ez időtől kezdett aztán a közigazgatási rend az ezredben helyreállani. A III. zászlóaljat Svastics őrnagy, két nap mulva Kéler László fhgy. vette át.

28-án tábori mise volt a faluszél mögött, utána első alkalommal osztotta ki az ezredparancsnok ünnepélyesen — ezúttal az urzedowi harcokért nyert — legénységi kitüntetések.

Ignatowi támadás, júl. 28—30. (14. vázlat). Július 28. este a 37. hadosztály parancsot kapott, hogy másnap az orosz frontot Ignatownál törje át. Az áttörést 1000 lépés kiterjedésben, középen iránnyal Ignatow majorra Diósy ezredesnek a 32 II. zljjal, a 32 III. két századával, továbbá a 15 III. és 12 II. zászlóaljakkal kellett intéznie. Dandártartalék 12 III. a Diósy csoport mögött. Balra a 32. ezred többi részeinek és a 15. ezrednek meg-

közelítéssel lekötnie kellett az oroszokat. Tőlünk jobbra-balra a 2. illetve 47. porosz hadosztályok szintén támadtak.

A keskeny sávban szokatlanul erős (1000 lépésben kb. 2500 puská) áttörő csoportnak sok vonalban mélyen tagozva kellett áthaladni a sík, fedetlen támadási területen. A csoportosítást éjjel kellett végrehajtani, úgy hogy az egyes vonalak egymás mögött beássák magukat; 29-én reggel a majorra intézett tűzeréségi tűzrohamok alatt a támadó vonalak homokzsákok védelmével lépcsősen egyik vonal földözékéből a másikéba nyomulnak elő. Így az akadályokat megközelítő 1. vonalhoz előre dolgozzák magukat, hogy azt a rohamhoz kellő erőre sűrithessék. Akkor a beosztott utászszázadnak az akadályokat kellett szétrombolni s a gyalogságnak végrehajtani a rohamot.

28-án 20^hkor kezdődött az előnyomulás. Első vonalban a 32/II. zászlóaljnak a műutat kellett elérnie. Mögötte 2-300 lépés távközökre a többinek és pedig második vonalban a 32/1/2 III., harmadik és negyedik vonalban egy-egy 15-ös félzászlóaljnak, ötödikben a 12/II. és hatodikban a dandártartalék 12/III. zljnak kellett virradatra beásni magát.

A támadási terep teljesen sík; a térképen feltüntetett hullámok oly laposak, hogy nappal sem voltak felismerhetők. A vaksötét éjszakában, a minden út és tereptárgy nélküli terepen a csapatok nem tudtak kellően tájékozódni azért is, mert az oroszok állandó tüze miatt a mozgás a sötét dacára is sok sebesséssel járt. Így a kívánt csoportosítás nem jött létre; az első vonal nem ért az országúthoz, hanem attól 6-800 lépésre maradt. Egyes, messziről utólag érkezett részek nem találták meg helyüket, sőt a támadási sávon kívül helyezkedtek el.

Így a támadó csapatoknak nappal (29.) kellett az ellenséget megközelíteni, ami a sík terepen az állandó tűz és a vezetés nehézségei miatt igen lassan ment. A 32/II. zászlóalj ugyan elérte a major földött részeit. De sem rohamhoz csoportosulni, sem az utászoknak előtörni s az akadályokat szétrombolni nem lehetett. Azok épek voltak, az ellenséges állás leküzdve nem volt. A 15/III. zászlóalj később a 32/II. korábbi földözékeiben balra tolódott az országút mentére; első vonalba, a 32/II. zászlóaljjal csaknem egy magasságba jutott. A major 11^hkor nehéz gránátoktól lángba borult de csak a hátrább fekvő gazdasági épületek. Az orosz tűz hevedése nem csökkent, a rohamot végrehajtani nem lehetett.

Az oroszok mesterek voltak az erődítésben. A major — mint láttuk — kitünően volt védelemre berendezve. Az épületek lőrészekkel ellátva, köröskörül teljesen fedett, nem látszó lövészárkok, olyan akadályok, hogy tüzérségi leküzdés nélkül gyalogság nem is foglalhatta el.

29-én este a támadás folytatása volt elrendelve. Éjjel után — a közelség miatt tüzérségi tűz nélkül — rajtaütésszerű rohammal kellett elfoglalni Ignatowot. Ehhez a Diósy csoport még két 18-as zászlóaljat is kapott. A sötétség beállta után felvették az új csoportosítást. A 32 III. zlj. keletről közelítette meg a majort; délről a 32/II. és 15 III. zászlóaljak első vonalba, két 18-as zlj. másodikba, a két 12-es zlj. az országút mentén harmadik vonalba fejlődött. Az utászok kézigránátokat vittek magukkal az akadályokat szétrobbantani.

30-án 2^hkor megindult az új támadás. De megint nem sikerült. Az első vonalak rohamát most is olyan pusztító tűz fogadta, hogy abba kellett hagyni a próbálkozást.

Ezért a támadás beszünttetett; új parancsok készültek a csapatok visszavonására, hogy tüzérség löjje össze a majort. De nem volt rá szükség. Az oroszok amint pirkadni kezdett, maguktól kiürítették Ignatowot és a mögötte levő főállásokat.

Így az ignatowi két, illetve már harmadnapos igen nehéz és igen veszteségteljesnek ígérkező támadás — mely alatt az előllevő vonal igen nagy veszteséget szenvedett — az ezredre elég simán végződött. De bár tulajdonképpen be se avatkozott a harcba, mégis kb. 40 főnyi vesztesége (a II. zászlóaljnál 3 tiszt) volt.

Ignatowtól a hadosztály 10^hkor az ellenség után indult. Az ezred a főoszlopban Wojciechow-Szadurki-Czeslawice-Piotrowice Malin át Bronicére volt irányítva azzal, hogy az orosz még jóval tovább ment, ennél fogva Bronicén beszállásolás. A segéd-tisztek előrementek szállást előkészíteni s akkor kiderült, hogy az oroszok Bronicén innen megálltak és állásban vannak. Így az ezred éjjelre Piotrowice Malin maradt s a II. zászlóalj Piotrowice-Drzewce között előörsöket állított. 1. sz. főörs az 5. század volt 800 lépésre Piotrowicétől a Drewcére vezető úton (223⁺); 2. főörs a 2. század amattól délre a vasúti töltésen; 6. század Piotrowicétől 300 lépésre a főörsvonal közepe mögött. Jobbra csatlakoztak a 15. ezred előörsei.

Másnap reggel német csapatok vonultak át az előörsvona-

lon. Az elért terület a porosz 47. hadosztálynak volt kiutalva. Az ezred bevonta az előőrsöket és Czeslawicére ment.

Garbowi ütközet. Júl. 31—aug. 4. (15. vázlat.) Július 31-én délelőtt az ezred Czeslawicére ért s előbb ott, majd a Czeslawice-Gutanow közti 226⁺-tól 1000 lépésre nyugatra egy mély völgyben készségi állást vett s ott várta be a felderítés alapján kiadandó intézkedést.

Az oroszokat a Garbowon innen levő magaslatokon jelezték. 16^hkor a dandár támadáshoz indult. 12. ezred 1000^x kiterjedéssel Gutanowon át a Garbow előtti 198⁺ magaslatra; a II. zászlóalj rajvonalát tartalékolva követte a III-ik. Az ezredtől jobbra a 32. ezred szintén előnyomult, balra 18-as honvédek voltak Góry körül.

Folyékonyan, csak némi lövegtűzben jutott előre az ezred. Mint kitűnt, az orosz nem innen, hanem túl volt Garbowon, a 198⁺ magaslatot már 18-as honvédek tartották megszállva. 18^hkor a II. zászlóalj 5. és 2. százada felváltotta őket, a III. zlj. közvetlen a II-ik mögött mély völgyben helyezkedett el. Balra a Gorynál levő 18-asokkal összeköttetésül a 6. század egy szakasza a Gory-198⁺ közti magaslatot szállotta meg. A rajvonal erős srappeltűzben ásta be magát, az orosz gyalogság a domb alatt levő Garbow faluból tüzelt. Éjszaka különben csend uralkodott.

Augusztus 1-én támadni kellett Marynka majorra; az ezrednek balszárnyával Zagrody keleti végén át, jobbszárnyával a garbowi tó mellett a major nyugati szélére. A 32. ezrednek Garbow keleti szélén át maga a major volt az irány.

A 12. ezred első vonalában a III. zászlóaljnak az addigi állásokban Garbow nyugati részére, a II. zlj. egy századának Zagrody keleti szélén át a Marynkára vivő út mentén kellett előnyomulnia. Az ezredtől közvetlen balra csapat nem volt, azonban Markuszownál már a 18. ezred osztagai állottak.

Az orosz főállás földözékei Marynka major előtt s attól nyugatra az országúttal párhuzamosan húzódtak. Azonban a főállás előtt Garbow erősen meg volt szállva; a malomnál géppuskák zárták el a tószéli töltést, azonkívül a déli falurészről s az országút melletti házcsoportokból is jött a tűz.

12^hkor kezdődött a csoportosítás. A III. zászlóalj előrement a 2. századnak a 198⁺-tól jobbra levő állásaiba, amely század ezen állásokból kivonva, a mögötte levő völgyben s a

Przybislawicei tó töltésén át Zagrody K. szélére gyülekezett. Ott csak egy orosz járőr állt, amely a század elöl visszaszorult. A század Zagrody K. szélén fejlődött. De ott a garbowi malomtól és az országút menti házakból olyan erős oldaltűzet kapott, hogy nem mehetett tovább. A Marynka felé előküldött járőr az országútnál a Garbowról jövő oldalozó géppuska tűzben utolsó emberig elesett.

A II. zászlóalj erre Zagrodyról az országút mentén Garbow felé akarta volna előbbrevinni a támadást; de nem lehetett az északra levő orosz állások miatt, amelyekkel szemben az ezredtől balra egy 18-as zlj. fejlődött az országút mentén Przybislawice előtt. Ezért a II. zászlóalj, amely a 2. század után többi századaival is Zagrody Ny. végéhez ment, a 1/26. századot a Zagrody tó és Garbow nyugati széle közé rendelte, hogy a III. zászlóaljjal helyreállítsa az összeköttetést.

A III. zászlóalj ugyanis 13^hkor megindította a 198⁺ magaslatról a támadást; de, úgy mint tőle jobbra a 32. ezred, csak Garbow déli széléig jutott. Előtte tó volt, a falun csak a töltésen mehetett volna át. Azt azonban teljesen elzárták a malomnál levő oroszok. A dandár vonala teljesen le volt kötve Garbow-Zagrody körül. A ho. parancsnokság elrendelte a beásást.

Az ezred ebben a helyzetben maradt három napig. 2-án tőlünk balra a németek áttörték a vonalat, mire az oroszok 3-án hajnalban kiűritették a garbowi előállításokat, a marynkai majorhoz mentek vissza. Az ellen a 2. hadosztállyal a mi 15. ezredünknek kellett 3-án délután támadást intéznie, mely alatt a 12. ezred mint ho. tartalék, addigi állásaiban marad. A 15-ösök délután át is haladtak a II. zászlóalj vonalán; a támadás azonban másnapra halasztott. 4-én hajnalra pedig az orosz magától kiűritette a marynkai állásokat is.

Az aug. 1. támadásnál a II. zlj. 75, a III. 25 fő veszteséget szenvedett, az ezrednek 520 puskája maradt. Legnagyobb vesztesége Zagrodynál a 2. és 1/26. századnak volt.

Az oroszokat a 15. ezred üldözte, a 40. dandár délután a közeli Przybyslawskára ment, ahol ho. tartalék maradt.

5-én a 15. és 18. ezred Wielkie-Abramownál folytatta a támadást. Ezredünk reggel Wolka-Katnára, onnan délután Glinik falu keleti része mögé gyülekezett előre, most is mint tartalék. Glinik előtt az oroszok 15 cm-es gránátokkal lötték az ezredet. A vizes, söt mocsaras talajban azonban a legtöbb

gránát befűlt, az ezred veszteséget alig szenvedett. Miután a ho. parancsnok betegsége folytán a hadosztályt Pillepic tbk., a 73. dandárt Schnetzer ezds, a 40. dandárt Diósy ezredes vette át, a 12. ezred vezetése pár napra Deseő századosra maradt.

6-án az előllevő csapatok megakadtak, a 40. dandárnak kellett volna előrevinni a támadást; de az annélkül is olyan gyöngé volt (1400 puska), hogy a ho. elállt a támadástól. Mivel azonban Marcinow felől orosz előregyülekezés volt jelezve, erősítésül a 12. és 32. ezred késő este az első vonal közelébe, a Glinik és Wielkie közti hullám mögé vonatott elő. A 156^h hídnál volt a 32-esek jobbszárnya, onnan keletre a tizenkettek. Alig helyezkedett el a két zászlóalj, hajnalban 2^h körül (7-én) egy meglepő orosz támadás áttörte a Wielkie déli szélén, a szélmalom vonalában éppen étkezéskiosztással elfoglalt 15. ezredet. Lövöldözés, lárma, kiabálás hallatszik, az áttört vonal részei futnak hátrafelé. A 12. ezred tisztjeinek nagy fáradtsággal sikerül őket megállítani; az ezred egyúttal azonnal fejlődik az előtte levő dombon, kb. 500 lépésre Wielkie déli szélétől; balszárnya 250 lépésre az országúttól keletre (balra csatlakoznak a 32-esek), jobbszárnya Wielkie keleti szélével szemben, hátravonva a domb keleti végén. Ebben a vonalban az ezred beásta magát s ott is maradt. Beavatkozni nem kellett, mert a 15-ös tartalék visszavetette az oroszokat, az első vonal helyreállt.

Aug. 7-ike várakozásteljes csendben telt el. A várt orosz támadás azonban nem következett be. Keletre a 41., — balra pedig a 47. porosz hadosztály áttörte az oroszokat, mire azok 8-án 2^hkor előttünk is visszavonultak a Wieprz mögé. A 73. dandár azonnal a Wieprzig ment utánuk, a 40. dandár Michówba hadosztálytartalékul. A századok megszállanak a kis városban, de alig hogy az ebédet elfogyasztják, tovább kell menni Májznerzynbe, ott volt az éjjelezés.

Aug. 9-én dandárunk addigi irányától kb. 20 km-re jobbra fordulva Firlejba ment és három havi távollét után visszalépett a 41. hadosztályba, melynek közben Schamschula Rezső tábornok — volt háborúelőtti 12-es ezredparancsnok — lett a parancsnoka. A hadosztály hadseregtartalék volt az arcvonal mögött.

Firlejban másnap délig pihenő volt, 10-én késő délután az

ezred folytatta a menetet észak felé. A Wieprzen vert hadi hídnál vonult be láthatólag is a 41. hadosztályba, ott várta a ho. törzsszel a hadosztály új parancsnoka.

A Wieprztől Kock városkán át Talczyn volt a kijelölt éjjelezési hely. Az oroszok felégették az odavezető hidat; így jökora kerülőt kellett tenni a faluig, amely orosz-lengyel szokás szerint fából épülvén, a hiddal együtt le volt égetve porig.

Ütközet Ruda mellett, aug. 11. Mióta az ezred Jezowétől, illetve Pikulytól jún. 17-én a nagy előnyomulást megkezdette, a Wieprz folyóig majdnem pontosan északnak haladt. A Wieprznél az irány ÉK-nek fordult, mert Ivangorod-Varsó elestével a várak által addig hátratartott német vonal is előrejutott.

Augusztus 11-én a 41. hadosztály a XVII. hadtest kötelékében az első vonalba került. A Bystrica pataktól, Oszczepalin - Wola Ossowinska vonalából kellett előnyomulnia északkeleti irányban Chomejowa Wola - Ulan és Olszewnica-Zabikowa között. Előbb azonban fel kellett váltani a lengyel légiót, amely a Bystricánál figyelte az otthagytott orosz utóvédeket.

A 40. dandár a 12/II. zljat küldötte előre a Wola Ossowinska - Filipina major közti legionisták felváltására. A zászlóalj 5^hkor indult Talczyntól. A legionistákat már nem a jelölt állásokban, hanem a Wola Ossowinska és Oszczepalin közti országúton találta és 8^hkor ott váltotta fel.

Az oroszok kora reggel elhagyták az országgúttal szemben a Bystrica északi oldalán tartott állásaikat. A dandár máris megkezdte az üldözést. 9^hkor Wola Ossowinskából — hova a 12 II. zlj. is bevonult — indult az oszlop északra, a Krasew-Chomejowa wolai úton. Elöl a 32/II. zlj., főoszlopban a 32. ezred után a 12 II. és III. zászlóaljak.

Alig ért az elővéd Krasewhez, ott oroszokat talált, harcba lépett. A főoszlop megállt, a 12. ezred éle az erdőnél mindjárt Wola Ossowinskától É. a patakon túl. A II. zászlóalj egy szakaszt jobbra, a Ruda felé látszó magaslatra küldött s az 11^h20-kor jelenti, hogy a falu előtti erdőszélen ellenség van. Az 5. század azonnal előnyomul megerősíteni a szakaszt.

Pár percre rá orosz tüzéség szólal meg Ruda felől. Most már a dandár a 32. ezred két zászlóalját küldi Ruda felé. Azok lassú támadásban töltötték a napot, míg a 12. ezred mögöttük

az erdei úton Wola Ossowinska és Krasew között tartalékban maradt; a harcban csak az 5. század vett részt a 32-esek között.

A jelentéktelennek indult harc másnap, 12-én is tovább tartott. Az orosz utóvédek összetorlódott csapataik fedezésére igen szépen működtek, mindig újabb állást véve, csak lépésről-lépésre hátráltak. A Ruda előtti állásokat hajnalra ott hagyták s a dandár délben megkezdte a menetet Ruda-Olszawnicán át Radzyn felé. De az elővéd a rudai erdőből újra tüzet kapott. A fejlődő 32. ezred elől az oroszok visszamentek, utánuk a dandár Olszewnicán át harcalakzatban nyomult elő. Olszawnica és Radzyn közt Biela előtt újból megállt az orosz; az elővéd újból harcra kényszerül s a harc éjjel is folyik. A 12. ezred, mint tartalék az Olszawnicától ÉK. levő erdőszélen töltötte a 13-ára forduló éjszakát s az innen-onnan is felbukkanó és lövöldöző oroszok által egész éjjel nyugtalanítva volt.

13-án végre felszabadult az út, az ellenség csakugyan visszavonult. A hadosztály Bialánál egyesült és egy oszlopban menetelt mindnégy ezrede. Elővéd 32. ezred, főcsapat élén a 12-ik. Radzyn városán túl, a Lublin—varsói nagy vasúton át Ossowán ért az ezred éjjeli szállásaira.

Przegaliny ütközet, aug. 14. (16. vázlat). 14-én az ezrednek ismét könnyebb harca volt. Az oroszok Ossowától 6 km-re Sajbudy-Zulinki-Wolka előtt beásták magukat. A hadosztály támadott, 40. dandár a Przegaliny-Sajbudy út és Brzeziny-Zulinki között. Töle jobbra a 82. dandár volt a főtámadó-csoport. A 12. ezrednek a hadosztály balszárnyán a Przegaliny-Sajbudy úttól K. 1 km-es sáv, az úttól balra kb. 500^x kiterjedés volt kiutalva; a balszárny 2-3 km széles járhatatlan mocsárra támaszkodott.

Az ezred 7^hkor indult Ossowáról Przegaliny Wielkie déli végéhez; ott a II. zászlóalj és a III. zlj. egy századát rendelte tűzvonalba, míg a Przegaliny déli végéről Brzezinyre vezető út mentén kellett megalakítani. III. zászlóalj két százada Przegaliny délnyugati szegélye mögött tartalék.

A fejlődés 8^hkor kezdődött. A II. zászlóalj mindhárom százada a Przegalinytól keletre levő sávban, III. zlj. 9. százada a falun át az út s a mocsár között megalakította a rajvonalat.

Az előnyomulásnak a hadosztály jobbszárnyáról kellett megindulni; 10^h lett, mire a 12. ezred megkezdte azt. Gyön-

gébb srappelltüzből, jelentékenyebb veszteség nélkül érte el a rajvonal a Przegaliny északi végéről Komarowkára vezető utat, honnan járőrök mentek felderíteni az ellenséget, amely az erdőszél fáirol egyes lövéseket adott. Az orosz tüzérség azonban időnként igen hevesen lőtte a falu északi végében levő kastélyt, amelynek udvaráról a mi tüzérségünk tüzelt.

Parancs szerint a rajvonalnak csak a főtámadást intéző 31. ezred térdnyereséhez képest kellett azt követnie. Ezért az ezred késő délutánig az út mellett maradt.

19^hkor kellett a 31. ezrednek előretörnie. 18^h után a 12. ezred 900^x közelítette meg az ellenséget, amely heves tűzzel fogadta az előnyomulást. A balszárnyon, miután a mocsár nem volt teljesen járhatatlan, az ezredtartalék 1. százada meghoszábbította a rajvonalat. A századok az elért vonalban beásták magukat, miközben mindkét fél állandó tűzharcot folytatott. Így, lassú tüzeléssel telt el az éjszaka. Hajnal felé az oroszok otthagyták az állásokat. Az ezrednek csak alig valami kis vesztesége volt.

15-én 6^hkor az 5. század mint földérintő különítmény Zeliznán át Wolka Korczowkára ment. A hadosztály ismét egy oszlopban, az ezred az oszlop közepén 8^hkor indult Przegalinyról.

Az oroszok a Wieprzen túli visszavonulásaik alkalmával rendszeresen égették fel a falvakat, a betakarított gabonaműt; a lakosság nagy részét s az állatokat magukkal vitték. Most is úgy volt. A kánikulai forró levegőben az út pora összekeveredve az égő falvak füstjével mindent sűrű feketeárga homályba borított, alig lehetett látni száz lépésnyire. Így ment az ezred Sajbudy-Kwasowkán át Witorozra, onnan déli pihenő után — mely alatt az 5. század is bevonult — éjjelezési helyére Danowkára.

Nagy offenzívánk vége.

Az ezred most már Brest Litowsk közelébe érkezett, amelynek körülvételét már megkezdte a Mackensen hadserege. Az arcvonal az orosz határvárak elfoglalásával kiegyenesedett, belőle sok csapat hátraszorult. Így a 41. hadosztály is és az ezred 10 napon át hátsó vonalban maradt. Harc helyett annál nagyobbak lettek a menetek az oroszok által felgyújtott falvak néhol még füstölgő, koromszagú, üszkös romjai között.

Danowkáról az ezred 16-án Strzynieczen át Terebellára, illetve miután az fel volt égetve, a tőle D. levő erdő déli szegélyére jutott. Pihenőközben Koszmovszky őrnaggyal beérkezett a XIII. mentzlj. Az ezred ismét három — 3 százados — zászlóaljba alakult; 1090 puskája lett. (I. zlj. Koszmovszky őrgy., II. Deseő szds., III. Horváth István szds. Szdparancsnokok: 1. Schönflug Viktor t. hgy., 2. Kéler L. fhgy., 3. dr. Lenkey L. t. hgy., gp. o. Kattauer R., 5. dr. Leitner E., 6. dr. Merker M., 7. Szentirmay Z., 3. Kéler I., 10. Kovács S., 11. Lovas S. fhgyok.)

17-én a hadosztály a Búghoz ért, a 12. ezred dandártartálékul Pawlow-nowiban táborozott. A legénység úgy megszokta már a fődözékásást, hogy megállaskor magától nekilátott a munkának. Úgy volt itt is, a falu mögött pihenésre kijelölt vonalban parancs nélkül beásta magát, holott távol az ellenség-től nem is lett volna szükség reá.

Másnap a Búgon kellett átkelni; már ki volt adva az intézkedés, ki voltak adva a harcsávok, reggelre azonban hátramentre jött parancs. A hadosztályt kivonták, máshol alkalmazás céljából utazómenetben hátrament; az ezred a tegnapi úton. Még most is sötét füst és por mindenütt. Cicibor, egy földig leégett falu az éjjelezési hely. Itt ülte meg az ezred a király születésnapját, egyúttal első évfordulóját annak, hogy hadbavonult. A legénység az ünnepre öt napi ingyensoldot kapott.

19-én ismét előrendelték a hadosztályt; tovább is a XVII. hadtestben maradt, melynek másik (11.) hadosztálya már átkelt a Búg folyón. Ismét utazómenetben már harmadszor tette meg az ezred ugyanazt az utat Pawlow Nowin és a Búgon át Nowosielkibe, hol 20. és 21-én hadtesttartalék gyanánt pihent. Az oroszok ezalatt a Pulwa patak mögött készültek további védelemre. Ismét szívós ellenállást fejtettek ki, hogy Brest Litowsk kiürítésére időt nyerjenek.

22-én a 40. dandár a Kusicze-Chmiele között támadó 11. hadosztály balszárnyát követte, mint hadtesttartalék. A 12. ezred jókor reggel indult Nowosielecről és Ponikwy-Zalesie-Maczulyn át a Kusicze-Zarzecze közti erdő nyugati szélére, kevéssel utóbb Pauki falucskához ment s déltől másnapig ott pihent, várva hogy mikor s hol kerül rá a sor.

23-án hajnali 2^hkor az ezred Kusiczére ment, ahol az oroszok este óta heves ellentámadással szorongatták a 11. had-

osztály csapatait. A II. zlj. a falu keleti szegélyén, a másik két zászlóalj töle délre a 159⁺ magaslaton felvételi állást vett a Wysoko Litewsk-swityczei út mentén levő első vonal mögött. Beavatkozásra nem került a sor, a rajvonal visszaverte az oroszokat. A harc azonban egész nap tartott és az orosz lövegtűzet megérezte a 12. ezred is.

Wierzchy és Wojsko, aug. 24—25. (17. és 18. vázlat.) 24-én hajnalban az ellenség visszavonult Kusicze elől. Az ezred 7^h után a 32. ezreddel együtt először délkeletnek Swityczére, onnan 10^hkor Wysoko Litewsk mellett Wyganowo-Rasnán át Wierzchybe ment, hogy a hadosztálynak kiutalt vonalon felvegye az üldözést. Wyganowon az oszlop hosszú pipenőt tartott, mialatt az I. zászlóalj mint üldözőkülönítmény előrement Wierzchybe. Az oroszokat már állásban találta Wierzchytől keletre Marcelin - Murawczyce között. A zászlóalj előnyomuláshoz fejlődött, de még meg se közelítette az oroszokat, mikor azok az est beálltakor két kilométerrel hátrább Jungermann-Szostakowo közti főállásukba mentek vissza. A zászlóalj ekkor előrement az elhagyott orosz állásokba és Marcelin-Murawczyce közt lazán megszállotta azokat.

Eközben a dandár 16^h körül Rasnán át Wierzchybe érkezett. Onnan a 32. ezred első vonalba ment, átvette a 12 I. zlj. déli szárnya által megszállott földözékeket. A 12 II. és III. zászlóalj Wierzchyben dandártartalékul maradt.

Miután a repülők megállapították, hogy az oroszok általános visszavonulásban vannak, még este kellett erélyes támadással megzavarni visszavonulásukat. A főtámadást a Wierzchy-monczaki út mentén a 12 I. zászlóaljnak kellett intéznie 800^x területen. A II. zászlóalj késő este átvette az I. zlj. jobbszárnyának állásait a 32. ezredig. Az I. zászlóalj addigi balszárnya helyén az út mentén tömörült, a III. zlj. pedig, mint tartalék mögéje állíttatott. A támadásnak éjjélkor kellett volna lennie; de nem így lett végrehajtva, mert a hadosztály másnapra nagyobb erővel rendelte el azt. Diósy ezredesnek 8^hkor erős tűzérési előkészítés után a 12. ezred által elfoglalt kiterjedésben a 12. és 20. ezredekkel kellett áttörnie.

25-én hajnali 3^hra a 20. ezred két zászlóalja váltotta fel a 12 II. zljat s utóbbi a III. zljjal az I. zászlóalj mögött készült fel a támadáshoz (17. vázlat). A 171⁺ útkönyöknél elől a III., mögötte a II. zlj. egymás mögött fejlődötték századaikat. A táma-

dásra azonban megint nem volt szükség, mert az ellenség 5^hra a köd leple alatt csakugyan visszavonult.

A dandár 8^h körül megkezdte az üldözést. Elöl a mi III. zászlóaljunk harcalakzatban nyomult elő a Marcelintől délre levő 171⁺ útkönyöktől, a Perkowicétől délre levő erdősarkon, Wojskoi temető déli szélén és Luskalyn át a Sielachowicétől délre levő 166⁺ irányában. A III. zljat 1000 lépésnyire követték az I. és II. zászlóaljak.

Az oroszok mindössze 10 km-mel mentek hátrább, megállottak a Sielachowicénél levő magaslatokon. Monczaki-Perkowice között 10^hkor már nehéz lövegek lötték a rajvonalat.

Erre a ho. parancsnokság elrendelte a támadást, amelyet balszárnyal a Perkowice-Zadworzany út mentén, jobbszárnyal a Perkowicétől délre levő erdő északi sarka — Luskaly-166⁺ magaslat vonalában kellett végrehajtani. Balra a 37. honvéd ho. nyomult elő.

A III. zászlóalj délután Luskaly keleti szegélyét, az I. Wojsko keleti szélét érte el; II. zlj., mint ezredtartalék Wojsko nyugati szélén s a temetőnél maradt. A támadás a jó állásban, magaslaton levő ellenség ellen, a sík, vizes terepen nem igen haladhatott. Azért éjszaka a 32. ezred is előjött, hogy Luskaly előtt a III. zászlóalj területét vegye át; az I. zlj. helyén pedig balról a II., jobbról a III. zászlóaljnak kellett támadnia. Az I. zlj. ho. tartalékba vonatott. Azonban eközben Brest Litowsk elesett, az oroszok már 5^hkor előttünk is kiűritették az állásokat. Sőt a mögöttünk levő Lesna folyónál is csak utóvédek állapodtak meg ideiglenesen.

Nikolsk-Zamosty és Kamieneć Litowsk. Aug. 26. (19. vázlat.) Az oroszok mesterek voltak a visszavonulásban. A tavasz óta tartó visszavonulás alatt kivétel nélkül mindig úgy üritették ki állásukat, hogy azt észrevenni nem lehetett; virradatkor már utolsó emberük is sok kilométerrel visszament s csak az új állásban lettek újból láthatók. Ez egy alkalommal, aug. 26-án történt, hogy visszavonulásuk részben látható volt s az azt fedező utóvéddel harcra került a sor.

Hajnalban ment végbe a támadáshoz elrendelt átcsoportosítás. A Wojsko keleti szélén levő I. zászlóaljunk jobbszárnyát a III., balszárnyát a II. zlj. felváltotta; már világoson. Akkor még az ellenség visszavonulása nem volt megállapítható, gyér puskatüz és egy-egy srappel is jött az orosz vonal felől. De már

csak a visszahagyott kozák utóvédektől származott. S miután a tűz gyöngesége arra engedett következtetni, hogy az ellenség elvonul, a II. zászlóalj századait a felváltással együtt azonnal előnyomuláshoz is rendelte a műút mentén Zadworzany felé. Együttal járőröket küldött az orosz állások felé, megállapítani, hogy azok megszállva vannak-e még.

A járőrök üresen találták az orosz fődözekeket s így nyomukban a II. zászlóalj, majd ahhoz csatlakozva az egész dandár rajvonala előrement az orosz vonalig, amelyet a kozák járőrök ezen előnyomulás alatt hagytak ott. Egy üteg pár száz lépéssel az állások mögött egészen addig tüzelt, amíg csak 200 lépésre jutottak hozzá a II. zászlóalj járőrei.

Az előnyomulásból üldözés lett. A II. zászlóalj az országúttól délre Kapustycén át az előtte levő erdő túlsó széléig hatolt, csatlakozott hozzá a III. zlj., majd a völgy déli oldalán a 32-esek rajvonala is. Az erdőszélen és Jelenkánál a rajvonal megállíttatott. A további üldözésre az ezred egy lovasszakasszal a II. zászlóaljat rendelte ki azzal a paranccsal, hogy a műúton Kamieneć Litewskien át Topoleig (6 km Kamienećen túl) előnyomulva derítse fel az északról Bogacze-Zawadkowicze-Zamosty, délről Siolki-Nikolsk közé eső területet.

Az országúttól északra a kozák járőrök akkor végezték a visszavonulással járó gyujtogatást. A földeken asztagokban állt a hordásra váró gabona. A járőr egyik embere a lovakat tartotta, egy lövöldözött, egy pedig gyujtotta a kazlakat. Köröskörül mindenfelé tűz. Égtek a gazdag falvak is, az őriási füst megülte a vidéket és mindent elsötétített.

A II. zászlóalj a gyujtogató kozákok elűzésére a lovasszakaszt kirendelve, 6^hkor rajvonalba a robiankai erdő átkutatására indult. Az erdőn túl a 7. századot elővédül előre, egy szakaszt baloldaldvédül Bogacze-Zawadkowicze-Zamostyn, jobboldaldvédül egy szakaszt Siolki-Nikolskon át küldve megindult a Zamostyra vezető műúton. A felderítő járőrök még tüzzel üldözték a visszamaradt orosz vonatrészeket. Az ezred egyőrai pihenő után követte a zászlóaljat.

8^h30kor az elővéd a zawadkowicei kereszthez ért és Zamosty felől tüzet kapott; a nikolski templomhoz ért jobboldaldvéd pedig a Lesna partján levő erdő széliről.

Ez az erdő s a Zamostyról Bjelevára vivő út kozákok által, Zamosty déli széle gyalogság által volt megszállva. Zamostyról

Kamienec Litowsk felé az út mindhárom fegyvernembeli K. felé menetelő csapatokkal volt tele. Bjelewától még tüzeltek az orosz lövegek, jobbra a velük szemben előnyomuló 37. hadosztály csapataira. Túl a Lesnán 3 kozákszotnya cirkált Marziny-Kamienec között, Kamienecből hosszú vonatoszlop lepte el a délkeletre vivő utat.

Az elővédszázad 8^hkor harchoz fejlődve s a műút árkában oldalt húzóda, Zamosty déli széle ellen előnyomult, iránya a falubejárat előtti hid. A támadó jobbszárny biztosítására 5. század a Nikolsknál levő jobboldalvédet erősítette meg.

Addig is, amíg a kedvező helyzet kihasználására kért tüzéség előérkezik, az ezred a géppuskákat küldte előre. Ezek az elővédszázad balszárnyáról tűz alá vették a faluszélen levő oroszokat s a század előretört a falu felé. A géppuska is követi, de vissza kell menni fedett állásába az útra, mert a rajvonalat oldaltűz is éri a falu nyugati sarka felől.

Erre a tartalék 6. század az elővéd balszárnyának meghosszabbítására előremegy, az ezredtől a II. zljhoz előreküldött két századból pedig az egyik (10.) a baloldalvédszakasszal Zawadkowicén át a falu nyugati sarka ellen, az orosz jobb szárnyba nyomul elő. Közben a tüzéség is előérkezik, erősen lövi a Lesnán túl, Kamienecből elvonuló orosz vonatokat.

9^h45kor az átkarolásra küldött 10. század Zawadkowiczénél fejlődik. Ekkor Zamosty egyszerre több helyen kigyúl. Az oroszok visszavonulnak, felgyújtották úgy a falut, mint az előttünk levő patak hídját és a Kamienecbe vivő Lesnahidakat.

A 7. és 6. század a patakon keresztül előnyomul a falunak, de a nyári forróságban szinte egyszerre borult lángba az egész falu, közelébe menni se lehet. Csak a Lesna mellett közelíthető meg a híd, amely — a Lesna három ágán három 50 méteres fahíd — már leszakadva lángokban áll.

A Lesna kb. egy kilométeres ingoványban folyik itt, igen csúnya akadály. Egy ulánus járőr nekivág átjárót keresni; parancsnoka elmerül a mocsárban, belefúl. Helyismeret nélkül a gyors átkeléssel kísérletezni nem lehet. Pedig mindenkit elfogott az üldözési vágy. A II. zászlóalj néhány vállalkozó embere hajmeresztő mutatványként balancírozik a híd leszakadt, égő gerendáin; evőcsészéből oltják maguk előtt és maguk alatt a tüzet, a használható részekből készítenek átjárót a víz felett.

Közben beérkezik az egész ezred és 11^hkor előbb egy járőr, majd délben az egész elővédszázad átmegy a veszedelmes hídon azzal, hogy Kamienecet átkutatva, tulsó szélét szállja meg.

A városból semmi harcizaj nem hallatszik, azért 13^hkor az egész II. zászlóalj követi a 7. századot s mire a városon áthaladt, az elővéd éppen befejezte a felállítást. Odaért a dél-előtti harc folyamán átkarolásra kiküldött 10. század is, amely Kamienectől északra az oroszok nyomán gázlót talált a folyón.

Az átjáró biztosítására a II. zászlóalj most a Kamienectől keletre levő magaslatokra küldte századait. 5. szd. a Czabachyra, 7. a Topole és Pruskára, 6. a Berezniakyra vivő utakat zárta el; harchoz fejlődve beásták magukat és járőröket küldtek maguk elé. 10. század Kamienec keleti kijáratánál maradt s egy tábori őröt állított a város déli kijáratához; egyet pedig Komarowszczyznára, a Lesna mellé.

A biztosító századok előtti falvak égtek, körülöttük kőzások cirkáltak, a 7. század pedig még tüzelt is egy Topoleból hátrainduló gyalog oszlop után. De ezzel le is záródott az üldözés. A zamosty ütközet a II. zászlóaljnak 10 sebesültjébe került.

Délutánra átjárók készültek a Lesnán, átkelt az ezred, az egész 41. és 37. hadosztály. Kamienec előtt hídfőszerű biztosítás, 37. ho. északra, 41. délre a Berezniakytól. A 12/II. zlj. 6. százada a Berezniakyn innen levő erdő Ny. szélén, 7. szd. a Bogdziukira vivő út mentén szintén erdő előtt ásta be magát. 5. szd. az útmenti magaslaton tartalék. Mögötte az I. és III. zászlóalj Kamienec D. kijáratánál a szélmalom előtt táborozik.

Másnap a II. zászlóalj hídfőállásait építette, de este értesítették, hogy ne folytassa a munkát tovább. Az ezred olyan területre ért, — térképe sem volt már róla — amely a Polesiétől északra teljesen a németek körletébe jutott. Brest Litowsk elfoglalásával az addig ívalakú arcvonal kiegyenesedett, megrövidült. Úgy mint a Kárpátokban Gorlice után, itt is sok csapat kiszorult; más felé lehetett őket alkalmazni.

Az ezredre lezárult a nagy háború legszebb időszaka. Amikor minden reménységet diktált, mindenki biztos volt a végleges győzelem felől s annak reményében rózsaszínben látzott a jövő. De ez az időszak, bár nem lehetett összehasonlí-

tani a kárpáti tél nehéz harcaival, borzalmaival, könnyűnek még se volt mondható. A testi kifáradás mellett az idegeket is kifárasztotta a folytonos előremenéssel folytonosan új impresszió s a vele járó bizonytalanság, amely nyugodt életet sohase engedett.

Szczuczintól számítva május 17. óta 103 napig, illetve ebből 59 menetnapon légvonalban 300, az útvonalon 800 kilométert menetelt az ezred s ez idő alatt 68 helyen éjjelezett.

5. WOLHYNIÁBAN.

Utban más harctér felé.

(Aug. 28.—szept. 21.)

A Lesna folyó elérése után a Brest Litowsktól északra levő 4. hadsereget kivonták addigi arcvonalából, hogy Rowno s az orosz várháromszög elfoglalásában segédkezzék. Egyes részei pedig a Szerbia ellen akkor indított offenzívához voltak szánva; ezek között a 41. hadosztály is, amely Kamienec Litowskból vasúti elszállítás végett Lublinba ment.

Az ezredparancsnokságot aug. 27-én Koszmovszky őrnagy vette át Diósy ezredestől, aki ideiglenesen a 40. dandár vezetésével bízott meg s az ezredhez többé vissza se került.

Aug. 28-án az ezred visszafordult hosszú előnyomulása után. Felperzselt falvakon, elfoglalt orosz állásokon át vitt a 9 napos út, mely alatt 227 kilométert (napi 26 km) gyalogolva 28-án Morozowicz, 29-én Mokranj Stari és Neple, 30-án Brest Litowskon át Okczyn, 31-én Liszna, szept. 1-én Suszno (Włodawa), 2-án Ossowa, 3-án Michelsdorf, 4-én Turowola voltak az éjjelezési helyek, míg az ezred 5-én Lublinba érkezett. Elhelyezést a város déli szélén levő barakkokban talált, amelyekben kolerás orosz hadifoglyok révén megfigyelés alá is került. A baj szerencsére nem volt súlyos és hamarosan megszűnt, amint a gyanusak részére beszüntették — a konyakot.

Hat napig volt az ezred Lublinban, várva a bevagionozást, közben a püspöki templomban tartott egy tábori misét.

Szept. 11-én vette kezdetét a szállítás. Az I. zlj 6, II.-ik 11, a III. zlj. 16^hkor, ezredtörzs 12-én 6^hkor rakodott az utazáshoz, amelynek vége azonban mégsem Szerbia lett. Útközben megváltoztak a viszonyok, az utazásból körutazás lett.

Ugyanis Kelet-Galiciában a mi offenzivánk szept. 8-án kulminált. Akkor az orosz cár felmentette állásától folytonosan visszavonuló fővezérét, Nikolaj Nikolájevics nagyherceget s erélyes offenzívát rendelt el Galiciában levő hadseregeinek. Azok 9-én meg is kezdték a támadást és a Szeret folyótól a Strypához visszaszorították, majd itt ismét áttörték a Déli hadsereget; aztán kiterjesztették támadásukat Galiciától északra is.

Ezért a 4. hadseregnek Brest Litowsk felett felszabadult részeire az oroszok által szorongatott Kelet-Galiciában lett szükség s a Szerbiába szállítás alatt levő 41. hadosztályt is odairányították. Amint a 12. ezrednek Lublinból Rozwadow-Tarnow-Eperjes-Budapest-Dombóvár-Szabadkán át Ó-Pázuára (Zimony mellett) irányított szállítmányai 3 és fél napi utazás után Szabadkára értek, onnan Szeged-Nagyvárad-Püspökladány-Csap-Ungvár-Sambor-Lembergen át Kamionka Strumilowára szállították őket. (A III. zászlóalj Ercsiből, ezredtörzs már Miskolcra fordult vissza.) Így az ezred több mint egy heti utazás után ismét az orosz harctéren volt. A zászlóaljak 17-én éjszaka s 18-án reggel raktak ki Kamionka Strumilowán; onnan 18-án Babiczére, 19-én Romanowkára (III. zlj. Tetewcycére) mentek, elsőkül érve a hadosztálynak Radziechow-Stojanow körüli gyülekezési körletébe.

Egyenesen oda csak a 12. ezred három zászlóalját szállították. A hadosztálynak később indult részeit Lublinból egyenesen az akkor szorongatott Tarnopol vidékével szembe, Przemyslanyba vitték. De mire odaértek, már ott a helyzet rendbejött. Viszont ugyanakkor Luck előtt törtek át az oroszok, tehát ott volt a hadosztályra szükség és a már Przemyslanyban kirakott csapatok gyalog mentek a Radziechow-Stojanowi körlet felé.

Przemyslanyban szállt le a vasútról a 12. ezred törzse is és onnan 18-án Bortkowra, 19-én Grabowára, 20-án Cholojowra menve 21-én csatlakozott Romanowkán pihenő zászlóaljaihoz.

Luck körül.

(Szept. 22—27.)

A hadosztály 21-én teljesen gyülekezve volt Radziechow-Cholojow között és 22-én Luck felé indult. A 12. ezred 22-én Stojanownál átlépve a határt, Gorochowra ért. 23-án beolvasztotta a XIV. menetzászlóaljat s azzal 1560 puskalétszámot érve

el, 12 századot alakított. Koszmovszky őrnagy áthelyeztetett az ezredtől s az ezredparancsnoksággal Deseő Lajos őrnagy lett megbízva. A tisztikar beosztása:

Ezredparancsnok: Deseő Lajos őrnagy.

Ezredsegédtsízt: Both Gyula százados.

I. zászlóalj:

Pap Ovidius százados

1. Schönplüg V. t. hgy.
2. Kéler L. fhgy.
3. Dr. Lenkei L. t. hgy.
4. Orbán K. t. hgy.
- I. gp. o. Kattauer R. fhgy.

II. zászlóalj:

Horváth István százados

5. Székely E. t. hgy.
6. Dr. Merker M. t. fhgy.
7. Lovas S. fhgy.
8. Grätzer L. t. hgy.
- II. gp. o. Jovanescu L. fhgy.

III. zászlóalj:

Géher Gyula százados

9. Rieger J. t. hgy.
10. Kéler I. fhgy.
11. Kovács S. fhgy.
12. Rupprecht B. t. hgy.

23-án az ezred Gorochowról Szprachyra ment tovább, II. zászlóalja Czarukowtól délkeletre levő magaslatokon biztosított Luck felé. Az 5. század a Czarukowon 2½ km túl levő erdőszélen az Ozieranyra vivő utat zárta el, tőle jobbra 1000^x (Czarukowtól 2 km D.) a 8. század arccal délnek ásta be magát, a ½6. század az 5-től balra az erdő ÉNy. sarkát szállotta meg. 7. és ½6. század a falu s erdő közt az úton maradt.

Luck felől harcizaj hallatszott; az oroszok nemcsak a várost foglalták el, hanem átkeltek a Styren is. Ezért 24-én a hadosztálynak támadni kellett nyugati irányból Luck felé és visszaverni a Styren átkelt oroszokat. A 12. ezrednek tartalékviszonyban a Polonka patak északi magaslatain kellett a hadosztály jobbszárnyát követnie.

Az ezred el is indult rendeltetési helyére. De a támadás elmaradt. Az oroszok nem nyomultak tovább, a hadosztály közbelépésére nem volt szükség. Így a hadosztály — illetve az egész XVII. hadtest — még tovább folytatta a menetet észak felé. Az ezred 24-én Szepielen, 25-én Kol. Michalinban éjjelezett, már közel az ellenséghez, amely a Styr túlsó partján volt. Ezért egy főörs biztosított Rozyszcze felé.

26-án az ezred Duhczére ment. A Styr és az ellenség közelsége miatt és hogy repülők észre ne vegyék az eltolást, Kol. Slobodarkánál fődözve egész nap pihenőben maradt és csak a

sötétség beálltával folytatta a menetet Duhczére, hová éjfél körül érkezett.

Az ezred itt most német parancsnokság alá került. A József Ferdinánd fhg. 4. hadserege és a Gerok tábornok porosz hadteste képezték a Linsingen porosz gyal. tábornok hadseregcsoportját, amelynek feladata volt a Polesiében levő orosz jobbszárny visszaszoritása után elfoglalni Rownot, az orosz várháromszög leghátsó erősségét.

27-ére az orosz visszavonult a Styr mögül. Linsingen nyomtákosan adta ki a jelszót: „lábaitokban van a győzelem“, — erélyes üldözéssel, nagy menetekben kell utolérni s megverni az ellenséget. Nagy feladat volt; az eddigi öt napi 130 km után a 6. menetnap 44 kilométer a szeptember végi szokatlan kánikulai forróságban, mély, süppedő homokutakon!

Éjjel Nawoznál ellenséges beavatkozás nélkül készült el a hadihíd, amelyen az ezred átkelt a Styr folyón; annak keleti partján már érezhető volt, hogy benn vagyunk a Polesie vizes, mocsaras területén. Nagy kiterjedésű süppedő, vizes rétek kísérik a folyót, attól távolabb óriási erdők, melyek között egy-egy homokdombos tisztáson húzódik a tipikusan orosz falu. Késő este ért az ezred a Styrmenti Czetwernián és Trostienien át Sofijewkára, ahol már ott találta a hadtest másik, 11. hadosztálybeli 55. ezred biztosító osztagait.

Az ezred a faluban laktáborba szállt. A keletre levő erdőben még kozákok cirkáltak; azért egy század megszállotta az ezred előtt levő erdőszegélyt, azonkívül minden század őrséget állított szálláskörlete elé; a falutól délre levő téglavetőhöz, az üveggyárhoz és a falu déli kijáratához pedig 1—1 tábori őrs állított.

Berestianynál.

Boguslawkai támadás, szeptember 28. (20. vázlat.) Hírek szerint az oroszok a Kormin pataktól keletre állanak. A hadosztály támad. 20. ezred Silnotól Boguslawkán át, 12. ezred tőle északra a Kolesóról keletre vivő erdei út mentén a Berestiany-Boguslawka közti tisztás dombokra s azokon át a Kormin patak vonalára. Az ezredtől balra a német Conta hadtest 1. hadosztálya Zurawiczéről támad Berestianyra.

7^hkor indult az ezred Sofijewkáról, kalauz vezette a sűrű nagy erdősen át. Menetvonal: a Sofijewka-silnoi út, ennek

közepétől a Klubocznra vivő kociút. Elővéd 1. és 2. század. Két tiszti járőr ment előre, egyik a menetvonalon, másik attól jobbra 2 kilométerre a Boguslawkától északra levő dombra.

9^h30 ért az ezred a Silno-kluboczyni országútra, amelyen az erdőáthatolásnak megfelelően támadáshoz csoportosult. Első vonalban I. és III. zászlóalj. Előbbi jobbról; belőle 1. és 2. század rajvonal, köztük a géppuskás osztag; jobbra lépcsőben a 3. szd., annak jobbszárnya mögött menetszlopban a 4-ik. A balra levő III. zlj. 9. százada rajvonalban, balszárnya mögött menetszlopban a többi századok. A 7. szd. összeköttetés az I. zlj. s a 20. ezred között; 5. és 8. század ezredtartalék a menetvonalon, a 6. szd. dandártartalék.

Irány I. zlj. közepének (delejtüvel) pontosan keletre a tisztás domb Boguslawka-Berestiany között.

A csoportosulás az erdő miatt soká húzódott és az előnyomulás csak 10^h45kor kezdődhetett. Azután is igen lassan haladt a néhol áthatolhatlanságig sűrű erdő miatt, amelyben az irányt kizárólag delejtű után kellett vezetni s néhol hosszú szakaszokon ki kellett vágni a földön fekvő erős gallyakat, hogy előre lehessen jutni. Az utászoknak pedig követni kellett a rajvonalat és bokrok kivágása és a fatörzsek lehántásával jelezni az összeköttetésül hátravezető utat. Orosz járőrök is hátráltatták az előnyomulást; meg-megállottak, tüzeltek s a rajvonalnak úgy ezért, mint rendezkedés céljából is minduntalan meg kellett állani.

A balról levő németekkel az összeköttetés nem volt felvehető. Csak másnap jöttek előre Berestianyba. Ezért az ezred inkább a saját hadosztály felé húzódott valamit s így a jobbra levő 20. ezreddel összezárkózott az előnyomulás folyamán.

16^h30kor a rajvonal kb. 300 lépésnyire közelítette meg a Berestiany-boguslawkai utat és jobbszárnya — itt ritkás volt az erdő — Boguslawka felől erős tüzet kapott. Ugyanakkor a 20. ezredtől is élénk tüzelés volt hallható. Az oroszok Boguslawka nyugati szegélyén voltak beásva, előttük akadály. A jobbszárny megállt és tüzelni kezdett. A balszárny (1. és ½2. század), miután előtte ellenség nem mutatkozott, folytatta az előnyomulást. A ½2. és 7. század is gyorsan előredolgozta magát 100 lépésre az orosz álláshoz és 17^h15kor rohamra ment, ugyanakkor, amikor a 20. ezred is rohamozott. Az oroszok egy része hátramenekült, egy része azonban bevárta a roha-

mot; egy orosz tiszt és néhány ember holtan maradt, 2 tiszt és 20 fő a 2. század foglya lett. Saját veszteség 1 halott és 8 sebesült volt.

Az 1. és 2. század a roham után a boguslawkai tisztás északi széle mellett a falu túlsó széléig nyomult elő; a III. zászlóalj, amely előtt nem volt ellenség, automatikusan bekarnyarodott jobbra Boguslawka felé. Az ezred így eltért a számára kiutalt Berestiany - Boguslawka közti dombokról és a korán beállott sötétség miatt csak nehezen lehetett rendezni a kötelékeket és felvenni az éjjelezéshez elrendelt helyzetet.

Éjjelre az ezred jobbszárnyával Boguslawka legészakibb házánál, a Boguslawka-Berestiany utat szállotta meg. S miután a járőrök Berestianyánál oroszokat találtak, a porosz hadosztály pedig a Berestianytól nyugatra levő erdőből még nem jött elő, az ezred balszárnyát egy erdőátvágás mentén hátrahajlította. A németekkel a közvetlen összeköttetés felvétele s az ezred előtti buckák megszállása másnapra maradt. Az éjszaka csendben telt el.

29-én korán reggel az ezredtől balra az 1. porosz hadosztály is megkezdte Berestiany ellen a támadást. A Lopatenről jövő útról első vonalban a 41. gyalog-, másodikban az 1. gránátosezred (1. dandár) támadt északnak Berestiany felé.

5^hkor reggel a 12. ezred először járőrökkel felderítette a Boguslawka-Berestiany közti dombokat. Ellenséget nem találtak sehol. Így 7^hkor nagyjában azon csoportosításban, amelyben az éjjelt töltötte, az ezred is előnyomult és akadálytalanul szállotta meg az I. zlj. három századával s a jobbszárnyához csatlakozott 7. századdal, valamint az éjjel tartalékaul adott 8. századdal a jobbról eső, III. zlj. két századdal a Berestianytól délre levő tisztás dombokat; balszárny a Berestiany útnál. Mindkét zlj. mögött egy-egy század tartalékaul maradt; a 7. szd. jobbszárnyával Boguslawka K. sarkánál tovább is összeköttetésben a 20. ezreddel; a közte s az I. zlj. között levő mocsaras hézagba egy tábori őröt iktatott. A II. és III. zlj. 1—1 százada ezredtartalék a közép mögött, 6. század még hátul dandártartalék.

8^h körül fejeződött be a megszállás. Ugyanekkorra a hadosztály jobbszárnyán s attól délre az oroszok heves ellentámadásba mentek át. Azért a további támadást beszüntetve elren-

delték, hogy az elért vonalat kell feltétlenül tartani; beásni, az állásokat minél jobban, akadályokkal is megerősíteni. A vonal kiigazítása után mindez azonnal fogamatba vétetett. Járőrök mentek a Kormin felé felderíteni, az erdőben pedig tábori őrsök biztosították az arcvonalat.

Délelőtt a németek csekély harc után elfoglalták Berestianyt és a 41. ezred megszállotta a déli faluszegélyt. A saját balszárny és a németek között a Berestianytól délre levő híd körül mintegy 1000 lépéses hézag mutatkozott. Annak elzárására a 12. század kapott parancsot, viszont a 6. szd. az ezredtartalékhoz bevonult.

Estefelé az ezred balszárnya felett egy orosz repülőgép jelent meg s a rázúduló tüzeléstől találva, kb. 1 kilométerre a balszárny előtt az erdőbe zuhant. Járőrök, majd egy század ment felkutatására; de csak másnap délelőtt sikerült megtalálni a gép roncsait, amelyből a németek akkorra már elvitték a motort.

Járőreink az orosz állásokat a tőlünk 2—3 kilométerre húzódó Kormin patak mögött állapították meg. Közöttünk nagyrészt mocsaras erdő volt, 5—600 lépésre a patakon innen orosz előállítás, sűrű előőrsvonal, amely miatt a főállásokhoz közeljutni nem lehetett.

Estére a XVII. hadtestparancsnokság saját dicsérete mellett a Gerok porosz tábornok dicséretét tolmácsolta a német parancsnokság alatti első akciónál elért sikerért, Linsingen pedig pár nappal később az ezredparancsnoknak adományozott német vaskereszttel és több legénységi harcos éremmel tüntette ki az ezredet. Ez volt az ezredben az első német kitüntetés.

Harcok Boguslawka-Berestianynál, 1915 október. A Boguslawka-Berestiany közt szeptember 29-én elért vonalban az ezred a Lucki áttörésig, 1916 június 6-ig, tehát több, mint 8 hónapra át egy helyben maradt. Ez volt a háborúnak az ezredre nézve legcsendesebb időszaka. De csak novembertől kezdve, addig az oroszok hol itt, hol ott támadták a Luck és a Pripet közötti Gerok hadseregcsoportot. Ezek a Karpilowka és Czaratorysk-Kolki vidékén lefolyt harcok az ezred területére is kihatottak s révükön október egyrészét az ezrednél is harcok, orosz támadások töltötték ki, melyeket az ezred kivétel nélkül simán visszavert; az ellenség soha el se érte az állásokat.

Az ezred egyes részei pedig más csapatoknál betört ellenség kiverésében vettek részt.

30-án az ezred csoportosítása megváltozott. Az oroszok Boguslawkánál már reggel, később az egész ezred előtt mozgolódni kezdtek, támadástól lehetett tartani. A szomszéd 20. ezredet Boguslawkánál hevesen támadták, a 12. ezred előtt pedig kb. 2000 lépésre beásták magukat. Ezért a jobbszárny megerősítésére az ezredtartalék 5. és 6. százada a jobbszárnyon levő 7. és 8. századhoz küldve, a köztük volt hézagot szállotta meg, illetve $\frac{1}{2}$ 5. század a jobbszárny mögé tartalékul állíttatott. Viszont az ezred balszárnyán a hídtól az északi dombig levő állásokat a németek vették át, a porosz 41. ezred felváltotta a 12. és 10. századot. Így a III. zljből csak a 11. század maradt elől, a másik három tartalékul az ezred jobbszárnya mögé a Berestiany-boguslawkai útra ment.

Október első négy napja az ezrednél csendben telt el. Csak a felderítő járőrök folytattak csatározást az oroszok biztosító osztagaival és hoztak magukkal néha egy-két orosz fogolyt. 2-án az I. zászlóalj egy erős tiszti járőrt küldött ki a szomszéd porosz 41-es zászlóaljjal együttesen; emezek járőrét egy hadnagy vezette. A két járőr az állásoktól kb. egy kilométernyire erős orosz osztaggal találkozott s vele harcba került. Közben egy másik orosz járőr oldalukba támadt, mire a német járőr, majd a mienk is visszavonult. A német hadnagy azonban súlyosan megsebesülve a harc helyén maradt. Ezt a honvéd járőr parancsnoka, egy tart. zászlós észrevéve, néhány emberével erős tűzben visszament a hadnagyért és sikerült azt a már közelébe érő oroszok elől hátravinni. A zászlós és egy tizedes már másnap megkapták a német harcos érmét, a zászlós pár nappal rá a vaskeresztet is.

3-án az ezred egy menetszázaddal erősödött meg s azzal a század átlag 142, az ezred 1710 puskára emelkedett.

4-én hajnalban az 1. porosz hadosztályt a 13. Landwehr hadosztály váltotta fel. Az ezred balszomszédságában a kremseri 25. Landwehr ezred került. Megbízható német csapat.

5-én reggel az ezred csoportosításán ismét némi változás történt. Egy zászlóaljat hadosztálytartalékul kellett kirendelni. Ehhez már hátul volt a III. zászlóalj, amelynek még elől levő 11. századát az I. zlj. addig tartalékban volt 2. százada váltotta fel. A III. zlj. 9. és 10. százada Kéler István fhgy. alatt

a 82. dandár mögé a Boguslawkáról délre vivő út- és vasútke-reszteszéshez ment; Géher szds. a 11. és 12. századdal addigi helyén maradt. Az I. és II. zászlóalj egy-egy félszázadot zlj.-tartalékul, egy-egy szakaszt ezredtartalékul vont állásai mögé.

5-én és 6-án a tőlünk északra Kolki körül intézett német ellentámadás fedezésére minden ezredünknek egy-egy fél-zászlóaljjal színleges támadást kellett intéznie. Az ezred az I. és II. zlj. századainak 1—1 szakaszából összeállított századokkal intézte az egyúttal felderítésre is kihasznált támadást, amit 5-én az I., 6-án a II. zljparnokság vezetett. Első alkalommal az indulás későre esett (10^h30). Az előretolt orosz osztagok visszavonultak a félzászlóalj elől, amely a Kormin patakot 1—200 lépésre megközelítette s megállapította, hogy az orosz főállás közvetlenül a patak mögött vonul; azon innen pedig rendszertelenül vannak ki nem épített vonalak, előreküldött osztagok rögtönzött beásásai. A félzászlóalj tűzharcot vett fel az oroszokkal, majd 17^hkor lépcsősen visszavonult. Két halotat, 16 sebesültet és 4 eltüntet veszített.

A 6-iki támadás 7^hkor kezdődött. Veszteségek elkerülése végett az ezredparancsnokság elrendelte, hogy csak 500 lépésre kell megközelíteni az oroszokat, onnan csak járőröket előreküldeni; a visszavonulást pedig még napvilágnál kellett végrehajtani. Így a második tüntetőtámadás veszteség nélkül végződött, mi mellett 4 orosz foglyul is esett.

Okt. 7-én az oroszok erős offenzívát kezdtek a 41. és a tőle jobbra levő 21. Ldw. hadosztály ellen. A támadás súlypontja a Landwehr hadosztály ellen és a 41. ho. jobbszárnyára irányult, de kisebb erőkkel kiterjedt onnan északra is.

5^h45kor reggel tüzérség kezdte löni az ezred, kivált a II. zlj. vonalát; a 20-asok előtt a boguslawkai tisztás szélén orosz rajvonal jelent meg, a 12/II. zlj. előtt 800^xre az erdőben beásta magát. A 20-asok és a tüzérség Boguslawkától elűzték az oroszokat; de a 21. Ldw. hadosztályra intézett támadásuk sikerrel járt. 7^hkor áttörték a Landwehreket és a mi szomszédos 32. ezredünk egy részét is felsodritották.

A 12. ezredre délelőtt nem intéztek támadást. A II. zászlóalj elől eltolódtak az ezred balszárnya felé, 14^hkor pedig a balszárnyon levő 2. század és a szomszédos Landwehrek ellen támadásba mentek át. Tüzünk azonban távoltartotta őket; az erdőből kijönni se tudtak, 200 lépésnél jobban nem közelíthet-

ték meg az állásokat. Estére beásták magukat 800—1000 lépésre az egész ezred előtt és állandóvá lett a járőrharc, amely gyakran nemcsak egyes emberek, hanem egész járőr fogságba esésével járt; viszont foglyok ejtését is eredményezte.

A hadosztálytartalék egy része, Géher szds. a III. zlj. 9. és 11. századaival a hadosztály jobbszárnyán betört oroszok kiverésére este Silnora indult s az ottani harcok vezetését a 40. dandárparancsnokság vette át. A 12. ezred pedig a 20. ezredhez a 82. dandár kötelékébe (Sypniewski ezr.) lépett.

8-án az ezred előtt folytatódott az orosz mozgolódás. A jobbszárny előtt egy nagyobb osztag 500 lépésen, egy erős járőr pedig a 6. század előtti cserjés erdőszélen fészkelte be magát és pontlövéseivel igen hátráltatta a 6. és 7. század erősítési munkáit. Napirendre került a munka közbeni sebesülés, sőt haláleset, úgy hogy végül is árkász segítséggel éjjelente kellett kiépitni ezen állásrész akadályait.

A Karpilowka körüli helyzet 8-án olyan fordulatot vett, hogy a hadosztály kezdte vonatait hátraküldeni. Délben a Géher félzászlóalj egy neki alárendelt 24-es Ldw. zászlóaljjal Silno felől délkeleti irányba az orosz betörés helyére ellentámadásra indult, hogy a 32. ezred visszahajlított jobbszárnya és a 31. honv. ezred által visszafoglalt Landwehr állások között helyreállítsa az összeköttetést. A csoport meg is felelt feladatának; estére visszavetette az oroszokat és megszállotta azok állásait; de az egész hézagot nem tudta kitölteni.

A Géher félzlj. helyére Silnora délután a ho. tartalék másik fele, a Kéler fhgy. 10. és 12. százada ment.

A karpilowkai harcok 9-én is tovább folytak. Az oroszok újabb erőket hoztak előre és ismételten megtámadták a hézagba nyomult Géher csoportot. Annak századai minden támadást visszavertek és szívósan kitartottak, bár állandó tűzharcot kellett az 50—300^x levő ellenséggel folytatniok. A csoport balszárnya s a 32. ezred közt azonban még mindig nagy hézag volt, amelyből az oroszok már hátban fenyegették úgy a 32-eseket, mint másik oldalon a 12-es félzászlóaljat is.

Utóbbiak átkarolását egyelőre a tűzharchoz rendelt hadosztálylovasság háritotta el; majd délután a hézag elzárására a Kéler félzászlóalj is ellentámadáshoz rendeltetett. A Silnotól keletre levő erdei vasúti végállomástól már az est beálltakor kezdte meg a félzászlóalj az előnyomulást az onnan jó 2

kilométerre levő hézag felé. De a mocsaras, ingoványos erdő rendkívüli sűrűsége miatt a sötétben alig mozoghatott, 1 óra alatt 100 lépést haladt.

Éjfélután 1^hkor (10-én) és hajnali 4^hkor az oroszok erős támadást intéztek a Géher csoport ellen. Helyenként behatoltak annak vonalába, úgy hogy kézitusára került a sor; de az ellenség igen sok halott visszahagyásával végre is visszavonulni kényszerült. A krízis idejében a hadtesttartalékul Silnon levő 83/II. porosz zászlóalj a Géher csoporthoz irányított, amelyhez kora délelőtt a Kéler félzászlóalj is beérkezett. Ezzel s a később a balszárnyon fejlődött porosz zászlóaljjal a Géher csoport délelőtt megkezdte az oroszok ellen a támadást; fokozatosan tért nyert, bár az oroszokat sok helyt kézitusával kellett visszaszorítani. Délutánig folyt a támadás, melynek folyamán az ellenség végül is visszavonult a régi 32-es állásokba s azokat szállotta meg; a Géher csoport tőle pár száz lépésre, a Karpilowkától 2 km északra levő frontrészen ásta be magát.

Az oroszok itt délután ismételten előretörték; de minden erőlködésük hiába volt, a mieink mindvégig megtartották az elért vonalat s abban beásták magukat.

A háromnapos harc a III. zászlóaljnak 171 emberébe került; puskalétszáma 556-ról 385-re fogyott.

10-én éjjel után 1^h15kor a Géher csoportra intézett támadással együtt az oroszok az ezred I. zászlóaljának balszárnyát (2. század) is megtámadták. De csak az erdőszélig jutottak, onnan puska- és géppuskatűzzel visszaűzték őket. A támadás után az oroszok az egész ezreddel szemben előbbre tolták vonalukat és néhol egész közel, néhol pár száz lépésre a tisztságtól az erdőben ásták be magukat.

11-én Karpilowka körül elcsendesedtek a harcok, eltekintve attól, hogy az oroszok ismételten intéztek hosszabb tűzrajtaütéseket. Az ezred előtt is csend volt. A porosz zászlóalj és más tartalékok Karpilowkánál kivonatván, azok helyének betöltésére az ezred 3. és 1/28. százada kivonatott az állásból és a 20. ezred jobbszárnyához csatlakozó állásrészt szállotta meg.

A következő napok alatt a helyzet Karpilowka körül teljesen megszilárdulván, az odaküldött csapatok felszabadultak. A III. zászlóalj, mint hadosztálytartalék Boguslawkától délnyugatra az erdei vasút végállomásához ment, a 3. és 1/28. szá-

zad pedig az ezredhez bevonult. A 1¹/₂8. század elfoglalta rajvonalbeli állásait, a 3. század fele ezredtartalék, fele az I. zászlóalj tartaléka lett s ezzel az ezred azon végleges csoportosításba jutott, amelyben hosszú időn át meg is maradt. 4000 lépés kiterjedésen 900 puskája volt elől, vagyis minden emberre jó 4 lépés kiterjedés jutott.

Ennek folytán az ezredre nagy munka hárult. Az állásokat végleges téli állásokul kellett berendezni. Az építéshez éppen kapóra jött, hogy az ezred 12-én 83 Ampezzo-vidéki 4-es tirol olasz császárvadászt kapott, mint megbízhatatlan elemet. A rajokba egyenként lettek elosztva s így nem is volt baj velük, sőt a földmunkáknál kitűnő munkaerőknek bizonyultak. Csak éjjeli járőrbe nem lehetett alkalmazni őket, mert ilyenkor, aki szerét tehetette, az oroszokhoz szökött.

Alig pár napi szünet után az oroszok nagyszabású akciót kezdtek; okt. 15-től nagy erővel támadták meg az egész Gerok csoportot. A harcok központja a Styr mellett Czartorysknál volt, hol az oroszok okt. 18-án a Styren átkelve 20 km mélyen törtek át 30 km-es frontszakaszt.

Az ezred előtt a harc 16-án vette kezdetét. Orosz foglyok már régebben bementék, hogy mihelyt állásaik készen lesznek, támadásba mennek át. Egy 15-iki fogoly már jelezte a másnapi támadást. A hadosztály jobbszárnyán 16-án jókor reggel kezdődött a tűz. Az ezred jobbszárnyának tábori őrsői 6^h30kor bevonultak az előnyomuló oroszok elől, akik 7^hkor az erdőszélre értek, majd a 20. ezred ellen intézett támadással együtt a 7. századot is megtámadták. De csak az akadályokig jutottak, onnan az akadályokat oldalozó tűz elől vissza kellett menekülniök az erdő szélére. Később az I. zászlóalj előtti erdőszélt is megszállották, de az őket fogadó tűz miatt nem jutottak ki a tisztásra. Tüzérfigyelőik azonban az erdőszél fáirol vezették a tüzet és jórészt nehéz gránátokkal lőtték az állásokat.

E nap az említett reggeli és délelőtti támadásokon kívül más kifejezettebb harc nem is volt, csak lövegtűz és járőrharc s annak folyamán ismét veszteség. Sajnos ezek a tábori őrs- és járőrharc-veszteségek azontúl mind a magyarokat terhelték, mert az ily alkalmaknál előfordult gyakori „eltünések” miatt tanácsosnak mutatkozott a nemzetiségi elemet az erdőbe nem küldeni.

A következő nap pihentek az oroszok. Rá 18-án pedig a Berestiany melletti legsúlyosabb harcnap következett. Hatszor támadtak az oroszok az ezred állásaira s az simán, tartalékok beavatkozása nélkül vert vissza minden támadást.

6^h30—8^hig erős lövegtűz vezette be a támadást, amely a védőrségben okozott veszteség mellett igen megrongálta kivált az I. zászlóalj homokfödőzékeit.

7^h15kor az erdő szélére az egész ezred előtt sűrű orosz vonal nyomult elő s onnan előregyülekezett az állások felé. A tisztásokon egyes helyeken egyáltalában nem tudtak előjönni, de annál inkább a II. zlj. jobbszárnyán s a két zászlóalj érintkezési pontján, ahol nagy erőben gyülekeztek a sűrű aljerdő oltalma alatt. A II. zászlóalj tüzével már 7^h45kor visszaverte a lassan közeledő oroszokat; az I. zászlóalj szárnyai előtt azonban 8^hkor, a lövegtűz beszüntetésével — ugyanakkor a 20-asoknál is — rohamra indultak. Embereink tüze megállította őket; helyenként 50 lépés közelre jutottak, de onnan vissza kellett menekülniök az erdőbe.

A hadosztálytartalékból a 12. század az ezred rendelkezésére bocsátatott és 7^h40kor beérkezett a Boguslawka ÉNy. sarkánál levő tartalékhelyre; de az ezrednél szükség nem volt reá.

A második támadás 9^h45kor indult meg, ezúttal az ezrednek csak a balszárnya ellen; 10^hra az elsőhöz hasonlóan simán vissza volt verve az is. Ugyanekkor azonban a szomszédos 20. ezredbeli zászlóaljnál áttörtek az oroszok. Boguslawka előtt óriási pergőtűzzel, nehéz gránátokkal teljesen szétlőtték a 20-as állásokat, a lövegtűz után betörtek és foglyul ejtettek két 20-as századot.

10^h15kor az I. zászlóalj közepét (1. és 4. szd.) támadták meg; a balszárnyat csak megközelítették. A tisztáson hirtelen, gyorsan törtek elő egész az akadályokig. Onnan azonban visszafutottak a pusztító tűz elől. Az 1. század előtt 19 orosz foglyul esett.

A negyedik támadás 10^h50kor ismét a balszárny (2. szd.) ellen irányult, mindjárt ennek visszaverése után 11^hkor a II. zászlóaljat támadták heves lövegtűz után. Utoljára 11^h30kor a balszárnyszázad ellen kíséreltek meg még egy támadást, de 11^h45kor vissza volt verve az is. Az I. zászlóalj balszárnya előtt igen sok halott maradt.

12^hkor az ezred előtt az oroszok visszavonultak az erdőszélről s az előző napokban az erdőben ásott fedezékeket szálolták meg állásainktól 5—800 lépésnyire.

Az ellenséges támadások visszaverése után az ezred a huszasokhoz betört oroszokat segítette kiverni tartalékaival. A 12. század már 11^h után ellentámadásra indult Boguslawka északi szegélye mentén; de nem boldogult. 13^hkor a hadosztálytartalékból a 10. század is Boguslawkára ment. Az állásukból hátra-szorult huszasok arcban, 12/12. szd. a 10. századdal megerősítve a huszasok balszárnyán nyomult a betört oroszok felé. A II. zászlóalj jobbszárnya pedig oldalozó állásrészeiből vette tűz alá az oroszok mögött levő terepet. Így 14^hra a huszasok elérték régi állásukat. Az oroszok nagy része fogságba esett. A 12. század előbb 43, majd 296 orosz, köztük 4 tisztet ejtett foglyul, amivel az ezred által e napon ejtett foglyok száma 358 emberre — ezek közt 4 tiszt — emelkedett.

Gerok porosz tábornok még aznap este, másnap pedig Frigyes főherceg is rendkívül meleghangú dicséretben részesítette a — 20. ezredet, amely „két üteg támogatásával kézitusában verte ki az oroszokat“. A dicséret nem említette meg, hogy az ellentámadást főként a két 12-es század intézte, azok ejtették a foglyokat. A 10. század az állás elfoglalása után annak megszállására, a III. zlj. egy másik százada a 20. II., egy század a 20. I. zászlóalj tartalékául a 20. ezrednél maradt. Egy század hagyatott meg tartalékul a 12. ezred jobbszárnya mögött.

Az I. és II. zászlóalj lövegtűz folytán 1 halottat és 25 sebesültet veszített. Körülbelül ennyi volt a 10. és 12. századok vesztesége is. Az állásokban igen nagy, sőt néhol az akadályokban is jelentékeny volt a lövegtűz okozta kár. Azokat helyenként egészen újból kellett építeni.

Következő napi csend után 20-án 15^hkor zászlóaljanként egy-egy félszázad, a 20. ezred előtt a 12. III. zlj. egy százada tüntetőtámadáshoz nyomult elő. Az orosz biztosító osztagok visszavonultak előttük s a rajvonalak a mi állásainktól kb. 1500 lépésre jutottak. Ott találták az eredeti helyére visszavont orosz vonalat, amely elől harcolva, szakaszonként lépcsősen hajtották végre a visszavonulást. A tüntetés 3 sebesüléssel és 2 olasz megszökésével végződött.

Az ezred ellen még 25-én intéztek az oroszok egy táma-

dást. Előbb délben a két zászlóalj belső szárnya előtti erdőnyulványban s attól két oldalt nyomultak elő. De a védőrség lövegtűzzel együtt visszaüzte őket. Délután orosz tüzérség lötte az ezredet, utána 18^hkor ugyanott, ahol délben, megisméltették a támadást; de a délihez hasonlóan az is kudarcra járt.

Ezzel a harcok időszaka az ezrednél Boguslawka-Beresziany közt véget ért. Nem úgy az ezredtől északra Kolkinál, ahol tovább is dúlt a harc s azokban idegen csapatok között részt vett az ezrednek két százada is.

Október 21-én a III. zljnak ho. tartalékban levő 9. és 11. százada a 31/6. és 32/3. szdokkal Géher szds. alatt egy kombinált zászlóaljba alakulva Silnoról ütközetvonatával együtt az ezredtől kb. 20 km-el északra levő Kolkihoz ment a XVII. hadtest tartalékául. Ott a czartoryski orosz áttörés kapcsán még heves harcok voltak s a zászlóalj a 21. Ldw. hadosztály alá rendeltetett. A terület, ahova a zászlóalj került, a Polesie közepén fekszik. Végnélküli óriás erdőség, nagy része járhatatlan, süppedékes ingovány.

22-én a zászlóaljnak Kolkinál egy hézagot kellett az oroszok visszaszorítása után kitölteni. Kolkitól 6 km északra van Majdan falu (a mi térképünkön jelezve sincs), ezen túl kis dombon egy kilométeres erdőtisztás. A 32/3. század ezen tisztásról leszorította az oroszokat s a zászlóalj a tisztás túlsó szélét szállotta meg. Másnap (23.) kora reggel azonban egy erős támadás a tisztás déli szélére vetette vissza. A zászlóalj nagy veszteséget szenvedett, a 32./3. legnagyobb része fogásba esett.

A zlj. most három 33-as Landwehr századot kapott; azokkal délután az oroszokat visszaveti a tisztás északi szélére. Este a támadást tovább kellene folytatni, de a kimerült és lefogyott zászlóalj nem bírja. Még egy Landwehr századot kap, amit parancs szerint honvéd tiszttel kell vezetnie. Szügyi hgy., zlj. segédtiszt minden fáradozás mellett sem bír betörni vele az orosz vonalba. Késő este második rohamban a 12/9. század fele betör ugyan, de tartalék hiánya miatt nem tud ki tartani.

25-én általános támadás. Estére az orosz a zászlóalj előtt is visszavonult, a Majdan melletti négynapos harc, miben a zászlóalj, több mint felét elvesztette, véget ért.

26-án a zászlóalj két lovas századdal a Landwehrek s az

északra Kuklinál levő 10. lovashadosztály összeköttetéséül rendeltetett ki. Kalauzok vezetik egy, kilométernél szélesebb mocsáron át; egész éjjel tart az átkelés a süppedő ösvényen, miről lelépni nem lehet.

27-én reggel a zlj. megtalálja a lovashadosztálynak az Okonka patakra támaszkodó jobbszárnyát (3 km keletre Kuklitól), ahhoz csatlakozva elzárja a mocsárig terjedő 1 km erdő-sávot és a lovashadosztály alá lép. Majd annak támadásához csatlakozva balszárnyával az Okonka mentén újból előnyomul. Az oroszok Rudka nyugati szélén állanak, a zászlóalj előttük pár száz lépésre beássa magát.

28-án a zljnak orosz támadást kellett visszavernie s újból a Landwehr hadosztály alá lépett. Ennél 29-én este új támadás; az orosz visszavonul, a zlj. Rudkán túl, balszárnyával a falu DK. végén levő hídhöz, 30-án még tovább, 3 kilométerrel Rudkától keletre haladt; arccal keletnek, balszárny az Okonkánál. Már csak 2 kilométerre volt a Styrtől, de ennél tovább nem is jutott, mert az oroszok támadtak megint. Következő napokon a zászlóalj nagy kiterjedést tartva, már mindössze csak 160 puskájával többször vert vissza orosz támadásokat.

Nov. 9-én tőle balra az Okonkán túli Landwehr visszavonult; a zászlóalj balszárnyán kamót képezve a 93. huszár- és 61. Ldw. századok szállották meg arccal északnak a patakot. Utóbbi század azonban egy újabb orosz támadás elől ellenállás nélkül visszavonult. A zászlóalj balszárnya fedezetlen maradt s az oldaltól és hátulról támadó oroszok elől 50 százalék veszteséggel vissza kellett vonulnia.

Most megmaradt 84 puskájával egy századba alakulva, egy kilométerrel hátrább új állást foglalt Rudka előtt, a 12. III. zlj. törzse pedig néhány tiszt- és jelölttel, a küldöncökkel, szakácsokkal és betegekkel s a vonattal 13-án a 41. hadosztályhoz Silnora bevonult. 18-án az otthagytott 84 emberből is hazakerült ami maradt, 54. Ebből 25 volt a 12. ezredbeli.

A zászlóalj a legnehezebb viszonyok között állott úgyszólván szakadatlan harcban három héten át; hidegben, járhatatlanul sűrű, mocsaras erdőben, néhol térdig vízben, az utanszállítás nehézségei miatt hiányos étkezéssel, miközben a harcok miatt aludnia is alig lehetett. Magját képezte más csapatok működésének is, miközben 180 puskájából (a 12. ezred századait érve) 155 fő vesztesége volt. Ebből 11 halott, 76 se-

besült, 58 eltűnt, 10 beteg. A Fath hadtest „az emberi teljesítő-képesség végső határáig” kifejtett kiváló teljesítményeiért szép dicséretet, a német csoportparancsnokság pedig több vas-keresztet küldött a zászlóalj után.

Az ezred harci veszteségei az októberi harcok folyamán:	
Szept. 28 - okt. 7-ig	kb. 25 fő.
III. zlj. okt. 8 - 10. Karpilowkánál	171
I - III. zlj. okt. 8 - 17.	50
I - III. zlj. okt. 18-án (túlnyomóan III. zlj.)	50
III. zlj. okt. 22 - nov. 15. Kolki körül	155
<hr/>	
összesen:	458 fő.

Ebből halott 78, sebesült 282, eltűnt 98 (járőrmenetek és Kolkinál).

1915/16. tél és tavasz Berestianynál. (21. vázlat). Az októberi harcok elültével az ezred nyugodtan foghatott állásai berendezéséhez; annál is inkább, mert tudhatta, hogy téli állásokat épít, amelyekben hosszú időt tölthet el. S valóban amint számítani lehetett rá, úgy is lett. Az egész frontrész télen s tavasszal is csendes, az ezrednek jutott állás pedig éppen nyugodalmas maradt. Az orosz nem volt közel, tisztáson levő állásunkat se látta, ennél fogva nyugodtan lehetett építeni s élni is.

A harcok lezárásakor október végén fennállott helyzet az ezrednél december 9-ig megmaradt. Az I. és II. zászlóalj volt vonalban, megerősítve az okt. 25-én beosztott XV. menetzászlóalj embereivel. A 12. század ezredtartalék volt az I. mögött, 10. század Boguslawka ÉNy. sarkánál dandártartalék. Az akkor még Kolkinál volt 9. és 11. századok részére a XV. menetzljből fenn tartott pótlás (202 puska), illetve november közepétől az ezekből újra felállított 1/2/III. zászlóalj pedig hadosztálytartalék volt Silnonál.

A hosszú hadműveleti szünet alatt az állomány felszaporodott, amivel a csapatok által biztosítható kiterjedés is megnövekedett. December 9-én a XVI. menetzászlóaljjal és egy már november 27-én beosztott rendkívüli menetzázaddal a létszám 2590 puskára emelkedett. Ekkor az ezred a Landwehrektől átvette azoknak a Berestiany hídig (illetve azon túl) terjedő 1800 lépésnyi állásukat; felét az I. zászlóalj úgy, hogy balszárnyát a jobbszárnyról odavont 1. századdal hosszabbította meg. Beres-

tiany déli végén a hidtól jobbra-balra pedig az ezredtartalék 12. század szállt meg 1000 lépésnyi vonalat.

Később a már elég jól kiépített állások kevesebb puskával is védhetők lévén, a belőlük kivont csapatokból nagyobb tartalékokat kellett alakítani. Az ezred december 23-án a három zászlóalj 1—1 századából (3., 8., 11.) egy kombinált zászlóaljat alakított, amely Silnora ment ho. tartalék gyanánt. Viszont az I. zlj. balszárny századát a III. zászlóalj váltotta fel. Így most mindhárom zászlóalj vonalban, az ezred ugyanazon helyzetben volt, mint legelőször, szeptember 29-én; csakhogy most a balszárny pár száz lépéssel tovább jutott. Ez a helyzet egész télen át meg is maradt.

1916. február 5-én a XVII., 29-én a XVIII. menetzászlóalj is beolvadt; az ezred 3041 puskával a hadilétszámot érte el. Nov. 16-án megkapta a hiányzó III. géppuskás osztagot, február 1-én a IV-et, úgy hogy az I. zászlóaljnak két osztaga lett.

Március 29-én az ezred még egyszer átcsoportosult, az utolsó helyzetét vette fel. A balszomszéd Ldw. hadosztály elment mellőle; állásainak jobbszárnyát a 41., balszárnyát a 4. hadosztály vette át s a kettő együtt alkotta a II. hadtestet. (Kaiser altbgy.) A Berestianytól északra levő vonalrész a 31., a Berestiany előtt levőket a falutól északra levő hidig a 12. ezred szállotta meg olyformán, hogy a II. zlj. jobbszárnyának területét a 20. ezrednek, balszárnyát az I. zászlóaljnak adta át; ő maga pedig a Berestiany nál volt 25. Ldw. ezredet váltotta fel. Így az ezred jobbszárnya 1000 lépéssel megrövidült, a balszárny 3000-rel meghosszabbodott.

Az I. zászlóaljnál három század, (1., 4., 2.) elől, a 3. század fele zászlóalj, fele ezredtartalék volt. A III. zlj 12. és 10. százada állásban. 9. szd. a zljparancsnokságnál ezred-, a 11. század Berestiany mögött dandártartalék. II. zászlóaljnál 1/26. század tartalékban, a többi (1/26., 8., 7., 5.) elől. Kiterjedés az állás hajlásai nélkül I. zászlóaljnál 2800, 1/2III-nál 2000, II-nál 3000^x. Ugyanekkor a 12. és 31. ezred fölött a parancsnokságot a 40. dandár vette át, amelynek Schnetzer ezr. szabadsága tartamára április-májusban br. Benz ezr. lett a parancsnoka.

Az ezred állásait túlerő és bárminő lövegtűz elleni védelemre kellett berendezni. S hogy az ezred ezt milyen mintaszerűen hajtotta végre, azt bizonyította a hadtest- és a német hadseregparancsnokság erre vonatkozó külön dicséréte.

Az állások természetesen nem voltak mindenütt egyformák. Egyes csapatrészek, így az I. zászlóalj s különösen annak 4. és 2. százada szeptembertől megszakítás nélkül egy és ugyanazon helyen voltak 8 hónapig. Ezek állásai egy gondolat és terv szerint építve, sokkal előrehaladottabbak, illetve előbb készen voltak mint azok, amelyeket a Landwehrektől átvéve tavasszal egészen át kellett építeni. Különösen állott ez a II. zászlóaljnak Berestiany előtti állásaira, melyeket az orosz belátott és lőtt. Azokat átépíteni még nagyobb munkát jelentett volna; azért a március végi átvételkor műszaki, gondos tervezéssel, utászok, beton- és vasmunkások és tartalék századok közreműködésével egészen új, hátrább levő állást kezdtek építeni, mely meg is rövidítette a kidomborodó vonalat.

A régimódi srapelernyős állások helyett tavaszra sokkal célszerűbb nyílt állások épültek; mélyek, tágasak, alacsony de igen széles és leplezett mellvéddel. A vizes helyeken a lőállás dorongutakon, a mellvéd 4—5 m széles hatalmas töltés. Mindenütt burkolt falak, pontosan beállított lőrések.

Az állások előtt 150—400 lépés széles akadálymezőt telepítettek, amely előtt még külön futott a tábori örsök összefüggő akadályvonala. Az akadálymező 5—6, néhol 10 vonalból állott, mindenik legalább 2, de helyenként 6—8 soros drótkadállyal, néhol spanyol bakokkal. Így legalább 18, de általában 25- és volt hely, ahol 30-soros volt az akadályöv, melynek minden főbb vonalát oldalozó lőrésekben berögzített puskák hosszantozták. Az akadályöv olyan széles volt és vonalai úgy voltak vezetve, hogy azok teljes elrombolása szinte lehetetlen lett volna napokig tartó pergőtűz által is.

Az ezred májusban még 8 géppuskát kapott, így az osztagoknak az I. és II. zászlóaljnál 6—6, III-nál 4 géppuskája lett. Májusban három 1875-ös tábori löveg — az ezred által adott kezelőlegénységgel — építetett be az állásokba, „rajvonalágyú” gyanánt; kettő a III. zlj. közepén, egy a II. zászlóaljnál úgy helyezve el, hogy ellenséges támadás esetén távolabbra is lehetett löniök. Az ezred két gyalogsági ágyút, aknavetőket, fényszórókat, világítópisztolyokat stb. kapott; szóval el volt látva a fejlődő haditechnika legújabb eszközeivel.

A géppuska- és ágyúállások vasbetongerendákból és az erdei vasút göliátsíneiből épültek sok-sorosan úgy, hogy a II. zászlóalj egy ilyen géppuskafészke három 15 cm-es gránátteli-

találattól semmi nagyobb kárt sem szenvedett. Hasonló modorban épültek mélyített és kívülről fel sem ismerhető bombamentes földözékek a megszállás, a figyelők és a tartalékoknak is; ott ahol a talaj vizes volta miatt ásni nem lehetett, az állás mögötti erdőben épültek bombamentes földözékek; az I. zászlóalj a dombok hátsó oldalába ásott rókalyukakat épített, olyan gerendázattal biztosítva, amely kibírhatta a legnagyobb tüzet is. Az ezred- és zljparancsnokságoknak az állás mögötti erdő alkalmas fái voltak — bombamentes földözékek közelében — erősen páncélozott, rejtett figyelőhelyeik.

A második vonal építése mindjárt az első napokban megkezdődött, mihelyt az első vonal összefüggően ki volt ásva. Lassanként a második vonal is akadályokkal ellátott tökéletes állássá fejlődött; az első vonallal sűrű, védhető futóárok-hálózat kötötte össze, mely egyúttal harántállásokul is szolgált. A század- és zljtartalékok a 2. vonalban helyezkedtek el.

A második vonalban az I. zlj. balszárnya mögött — később Berestiany déli végén a II. zászlóaljnál is — egy század részére szolgáló zárt támpont készült. Kitünő erőd, erős gerendákból épített hatalmas mellvéddel, bombamentes földözékekkel, lőszer- és élelmiszerraktárral, lakásokkal, kúttal stb. Tökéletes kis vár volt, amely magára hagyva is hosszan tarthatta magát. Az I. zászlóalj támpontjához csatlakozva a Boguslawkára vezető út is megerősített.

A harmadik vonal 2—5 km-re az első mögött saroktámpontokból állott, amelyek mind hosszantozták a köztük levő akadályokat. A negyedik vonalat épűgy, mint a harmadikat, a hadosztály építette Silnotól Lopaten felé.

Harántállás egy volt az ezred területén, a „hét vezér“ támpontvonal, amely arccal Berestiany felé a III. zászlóalj közepével kötötte össze a II. zlj. harmadik vonalát.

A hátsó vonalak rendeltetése és megszállása mind szabályozva volt. Berestiany elvesztése esetén kellett a „piros állást“ megszállani s pedig a hét vezér vonalát Ond-ig bezárólag a III. zászlóalj balszárnyának, onnan a 3. vonallal együtt a II. zászlóalj századainak. A harmadik — kék — vonal az ezredtől délre történő áttörés esetén lett volna aktuális, mikor az ezred jobbszárnya az ezred konyhatelepek által megszállott és szintén támpontta megerősített vadászlakig visszavonul.

Foállításunk kis erdőparcelláktól eltekintve mindenütt tiszt

táson vezetett; a mocsaras jobbszárnyat és a középen levő II. zászlóalját kivéve mindenütt 4—6 méteres magaslaton. Legexponáltabb rész a Berestiany volt. A falu a tél folyamán orosz gránátózástól ismételtelen felgyújtva porig leégett, csak itt-ott maradt helyén egy-egy kapufélfa üszkös maradványa s a falu északi részén 1—2 épület; a többinek nyoma se volt. Az ottani állásokat az orosz naponta lőtte nehéz gránátokkal s állandó veszteségeket okozott. A többi állásrészekre ritkább volt a löveg-tűz. Csak a biztosítás és felderítés járt csetepatékkal és okozott koronként kisebb-nagyobb veszteségeket. Előttünk vég nélküli erdőség terült, amelyen még tisztás sem volt sehol, sőt az erdő-átvágások sem voltak könnyen felismerhetők. Így az előterepen tájékozódni nem igen lehetett, ami az ellenséges állások pontos megállapítását igen megnehezítette. A főállást elérni nem is sikerült, mert azok előtt az I. és II. zászlóalj előtti tisztás széle mögött kb. 100 lépésre (a III. zászlóalj előtt ugyanazon vonalban kb. 300 lépésre a második átvágás mögött) orosz előállások voltak; egymástól 2—300 lépésre levő s akadályokkal összekötött támpontok, amelyeken áttörni nagyobb harc nélkül — amit pedig kerülni kellett — nem lehetett. Előállásaik előtt még tábori őrök is voltak, amelyeket éjjelre megerősítve még előbbre toltak.

Az oroszok igen sűrű járőrmeneteket tartottak fenn, nagy szakasz erejű járőrökkel. Ha a mi járőrünk az oroszokkal találkozott és harcakerült, hamarosan oldalbatámadta egy másik járőr is. Így az első időkben napirenden volt, hogy egész járőrünk fogságba esett, vagy tábori őröt vittek el az oroszok. Később mi is nagyobb járőrt küldtünk s a járőrök is óvatosabbak lettek. Tábori őrseink pedig, amelyek kis támpontokban drót-akadály mögött állottak, nem egyszer vertek vissza század erejű orosz osztagot is. Ily harcokba gyakran a tüzérségnek is be kellett avatkoznia, miért utóbb egyes tábori őrök telefonnal láttattak el.

Berestiany előtt tavasszal az oroszok kezdték az erdőből előredolgozni magukat a mi állásaink felé. Előbb az éj leple alatt futóárkokat ástak az erdőből, aztán mindig előbbre állásokat. Tüzérségünk zavarótüze ugyan félbeszakíttatta velük a munkát, de azért tanácsosnak látszott hátravenni a II. zászlóalját elől levő állásaiból, amelyeket félkörben erdő vett körül s amelyeket az erdőből nemcsak oldalozni, hanem hátbalöni is lehetett. Az új állásnak áldozatul esett a berestiany-i templom is, amit le kel-

lett robbantani, épúgy a körulte levő évszázados, több mint 2 m átmérőjű hársakat.

Dacára, hogy az 1915 év szokatlanul száraz volt és utána a Polesie télen s tavasszal sem volt olyan vizes mint rendes körülmények között, a mocsaras talaj igen sok gondot és munkát okozott úgy az állásépítés, mint a közlekedés terén. Az ezred két szárnyán és a III. zászlóalj nagy részén ásni nem lehetett, hanem dorongutakon kellett vezetni a lőállásokat; sőt helyenként hídon, hogy elfolyhasson alatta a víz. Legnagyobb volt a mocsár a hét vezér vonalán, ahol egy helyen víztükör borította a különben is mély, hináros ingoványt. Az utakat mind dorongúttá kellett kiépíteni s az ezred Sofijewkáig hátranyúló körletében — ott volt a vonat — s az állások mögött kb. 30 km dorongutat épített.

A hadosztály s a szomszédos hadosztályok területe minden vasúttól távol esett. Azért itt, a Styr előtt építették be a hadsereg tábori vasutait. Már november elején lóvasút nyílt meg a Trostieniecen levő hadtestparancsnokságtól hátrafelé. Aztán nemsokára készen lett a gőzvasút, amely rendes vasúti személy- és teherforgalmat bonyolított le a hátország felé; azon történt az utánpótlás. A Styrtől Ny. Perespánál indult ki a Rowno-Brest Litewski nagyvasútból és 60 km vonalon Silnora, más elágazásokkal a többi hadosztályhoz vezetett.

A mocsárterület aránylag száraz volta mellett is éreztette egészségtelen hatását. Aránylag sok volt a megbetegedés, naponta 7—8 fő volt a betegség okozta fogyatéki; a 8 hónap alatt 1870 ember hagyta el így az ezredet. Kivált reumát és tüdőbetegséget, másoknál az addig ismeretlen wolhyniai lázat váltotta ki a nedves lakás és levegő.

A legénység télen fűthető rajfödözékekben lakott. Ezek az állások mögött pár lépésre futó közlekedőárkokból nyíltak. Ott folyt le a napi élet, az állásokban csak a figyelők végezték szolgálatukat. Az elhelyezés nemcsak jó volt, hanem kultúra látszott mindenütt. Asztalok, padok voltak lomb között, a legénység ott evett és pihent; kertecskék, virágok között olyan csinban és kényelemben, amilyenben legtöbbször nem volt része odahaza.

A szakasz- és századparancsnokok az első vonalban laktak, a legénység közti házacskáikban. A zljparancsnokságok pár száz, az ezredparancsnokság 1500 lépésre a vonal mögött nagy telepekké fejlődtek, külön épületekkel az irodák, tisztí és legény-

ségi lakások, gyengélkedőszobák, raktárak, konyhák és istállók, stb. számára. Természetesen minden fából épült. Európa leggazdagabb őserdőiben voltunk, főként bükk és fenyvesekben, amelyek sűrű lombokkal pompáztak a termékeny vizes talajt borító buja pázsit fölött s amelyek szépségét emelte a sok fehér nyírliget. A nyír egyúttal olyan építőanyagot szolgáltatott, amely szép volt már magában is. Olyan csinos, sokszor művészi szép épületek készültek belőle, melyek díszére lettek volna a legszebb városi parknak is. Nyírfából épültek a kápolnák, a kegyelettel rendezett szép temetők kerítései és művészi kapui; a 82. dandárparancsnokságnál egy olyan — építőművész által tervezett — templom épült, amelynél kötemplomot se lehet szebben építeni.

Az ezred konyhái és gazdasági hivatalai, majd a már kiérkezett, de még be nem osztott menetalakulatok az ezredparancsnokság mögött 3 km-re, az erdei vasút mellett egy vadászházban s a körül voltak elhelyezve, támponttá kiépített állások között. Ott is nagy telep fejlődött, 4—5000 ember ellátásának központja; ott voltak a mesteremberek műhelyei, mészárszék, raktárak stb.

A tartalékok szolidan épített barakkokban laktak s életük is alig különbözött az otthoni laktanyabelitől. Csak éppen, hogy priccs volt ágy helyett és nem volt kantin.

Az állásban levő csapatoknál is ugyanúgy meg volt a kaszárnyai napirend, a napi foglalkozási idő, a napközi szünetek, parancskihirdetés, utána pihenő, akár odahaza. Állandóan folytak a gyakorlatok; nemcsak a tartalékoké s nemcsak az állás védelme körül, hanem pl. a III. zászlóalj mögötti nagy tisztáson zártrendű század-, sőt zljgyakorlatok, zászlóalj ellentámadása az állásokba betört ellenségre stb. Hátul géppuskás, aknavető, kézigránát stb. tanfolyamok voltak, az oroszok felé a tábori őrsvonalból rendszeres céllövés tartatott.

Ha nem intéztünk volna néha az orosz állások megállapítására és fogolyejtés céljából kisebb-nagyobb vállalkozásokat és nem lett volna a koronkénti lövegtűz, nem is látszott volna a háború! Helyette munkás, békés gondtalan élet, kultúra minden vonalon. Tiszti és legénységi üdülők, fürdők épültek; mozgó könyvkereskedés látogatta meg az ezredet, könyvtárak létesültek. Vasárnaponként templomozás volt felekezetek szerint. A legénység énekelt, sportolt, játszott, tanult. Kijött a hadosztály

katonazenéje, felváltva játszott az egyes ezredeknel; cigányzenekarok alakultak, vándor tábori kabarétársulatok tartottak előadásokat, — persze csak férfiak. Kitűnő terep volt a lovagláshoz, vadászjeggyel és vadászpuskával a tiszteknek vadászni lehetett. Az erdőség, amelyben az ezred feküdt, az orosz cáré után Európának legkitűnőbb vadászterülete volt; a Czartorysky herceg Biharmegye nagyságú birtoka, melyen csodás bőségben volt mindenféle szárazföldi és vízi vad s ahová vadászni ellátogattak a hadsereg főparancsnok és a német hadvezérek is. Télen báró Hazay Samu honvédelmi miniszter meglátogatta az ezredet. Január 23-án ünnep keretében vette át az ezred az 1914. szeptember 11-én Rzyczki mellett elásott ezredzászlót, amelyet a XVII. menetzlj. vitt ki magával. A századok küldöttsége és a menetzlj. díszszemléje után tábori mise, majd az esemény jelentőségét méltató beszédek képezték az ünnepet. Hasonlóan május 22-én, amikor az első évfordulón az ezred először ülte meg a Placzkowice-kozineki győzelem emlékűnnepét.

Március 29-én az ezred új kinevezett parancsnokot kapott, körpényesi Kontz Sándor ezredest.

Május 17-én érkezett az első hivatalos hír arról, hogy az oroszok nagy offenzívára készülődnek Luck irányába, Rowno felől. A pontos értesülések arról is szóltak ugyan, hogy az ezred előtt csak tüntető támadások várhatók. Hanem ezért siettetni kellett a még hátralevő állásunkát és berendezést, hogy az ezred teljesen felkészülve várhassa az orosz rohamot. Az ezred kész is lett, fel volt készülve teljesen. Mindössze az volt hátra, hogy a II. zászlóalj június 2-án az új, már kész hátsó állásait szállotta meg. A 7. század a régi vonalban, mint előretolt állásban maradt.

Óriási volt a munka, amit az ezred ott 8 hónap alatt végzett. 3—4000 ember 8 hónapi munkája, amiből ha le is vonjuk, hogy a biztosítószolgálat miatt nem mindenki dolgozhatott, de viszont nem 8 óra volt a napi munkaidő. Óriási munkát képviselt csak a felhasznált faanyag kivágása, kikészítése és az állásokba hordása. Mert az állások körül az erdőt nem lehetett ritkítani, csak az arra hátul kijelölt helyeket.

Már április eleje óta az ezrednél, hátul a konyhatelepnél volt a XIX. menetzlj.; egy százada — a legjobban kiképzettek — május 17-én beosztatott az ezredhez, a többi mint tartalék dol-

gozott a hátsó állásokon és folytatta a kiképezést. Ugyancsak megérkezett május 3-án a XX. menetzlj., de egyelőre Wladimir Wolynskiban maradt továbbképzésen s egyelőre csak egy százada osztatott be az ezredhez június 4-én.

Ezen időpontban az ezred létszáma¹ 2834 puska és 16 géppuska volt. A tisztikar pedig június 1-én:

Ezredparancsnok: Kontz Sándor ezredes.

Ezredsegédtsizt: Both Gyula szds.

I. zlj.: Pap Ovidius szds.

1. Meszéna J. t. hgy.
2. Medák A. t. hgy.
3. Fürt M. t. hgy.
4. Szabó I. t. hgy.
- I. gp. Kattauer R. fhgy.

II. zlj.: Berényi István szds.

5. Gregor K. t. hgy.
6. Géher Gy. szds.
7. Major I. hgy.
8. Grätzer L. t. hgy.
- II. gp. Jovanescu L. fhgy.

III. zlj.: Deseő Lajos őrnagy.

9. Szügyi Z. hgy.
10. Bakó J. t. hgy.
11. Zsille K. t. fhgy.
12. Rupprecht J. t. hgy.
- III. gp. Weiser S. t. hgy.

A XIX. menetzlj. két százada két 31-es századdal, mint a Gyurotsik szds. zászlóalja, hadtesttartalékban volt.

6. A STYRNÉL ÉS STOCHODNÁL.

Visszavonulás Berestianytól.

A Berestiany hosszú csend, az 1915 ősztől 1916 nyárig tartó hadműveleti szünet után nagyon is mozgalmas időszak következett. Június 4-én megindult az oroszok Brussilow-féle nagy offenzívája. El voltunk rá készülve, ismertük részleteit is és az ezred szinte röstelkedve vette a hírt, hogy arcvonalán csak alárendelt jelentőségű támadás várható s így nem lesz alkalma kimutatni, hogy állásain minden támadásnak meg kell törnie.

És csakugyan úgy lett. Az ezred nem bizonyította be, hogy vissza tudja verni az oroszokat. Puskalövés nélkül ott kellett hagyni pompás állásait. Mint már annyiszor, ezúttal megint a

¹ Anyanyelv szerint: 45% magyar, 26% román, 21% ruthén, 5% tót, 1% olasz, azonkívül 20 német, 8 cseh és 3 horvát.

máshol bekövetkezett vereség miatt az ezrednek vissza kellett vonulnia.

Luck irányában, Olykánál intézték az oroszok a főtámadást. Az orosz fronton eddig soha nem ismert megsemmisítő pergőtűzzel széjjellőtték az állásokat és két hadosztály területén áttörték a vonalat. Brussilow erélyes vezetése alatt ezúttal eltértek szokott passzivitásuktól. Orosz foglyok már június 2-án mondták, hogy ki vannak oktatva, miszerint az állásokba való betörés után „ne maradjanak a kenyérzsákoknál“, hanem gyorsan és messzire kell folytatni az előnyomulást. Úgy is történt. A lucki áttörés az oroszoknak az egész háború alatt a legnagyobb harcászati sikere lett. Június 4-én kezdődött az Olykai pergőtűz; 5-én folytatódott s az utána intézett gyalogsági támadás másnapra már 80—100 kilométer szélességben felszakította a frontot s az orosz gyalogság már a hátul 35 km-re levő Luck felé közeledett. 7-én már Luckot is elfoglalták, átkeltek a Styren és tovább folytatták az előnyomulást.

Június 4-én hajnalban szólaltak meg Olyka előtt az orosz ágyuk. Az ezred vonalán teljes csend volt, az olykai pergőtűz csak távoli dübörgésként hallatszott oda. Hanem azért készültesség rendeltetett el, mert átszökött orosz katonák azt jelentették, hogy a szemben levő orosz vonal is egy hadosztály erősítést kapott. A századok nem mentek munkára, megszállva tartották állásukat. Másnap is így volt. A szomszéd hadosztályok — balról a 4., jobbról Karpilowkánál a 37. honvéd — orosz támadásokat vertek vissza; előttünk csak kis osztagok közelítettek az állás felé, de azok is hamar visszamentek a tüzelés elől; nem következett semmi támadás.

Egész váratlanul érte hát az ezredet 6-án a visszavonulási parancs. A hadosztályvonatok már reggel útbaindultak a Styr mögé. 10 órakor parancs jött, hogy az összes vonatokat fel kell pakkolni; délben arra, hogy a fölösleges löszert és a rajvonalban levő ágyukat hátra kell küldeni. 14^hkor az el nem vihető anyag megsemmisítése rendeltetett el. Félóra mulva megjött a parancs: általános visszavonulás. A 12. ezred önállóan megy hátra a konyhák támpontján és Sofijewkán át Kol. Jozefinbe s az attól nyugatra és északra levő erdőszélt szállja meg.

A legénység nem akar hitelt adni a parancsnak. Nem akarták elhinni, hogy ott kell hagyni a kitűnő állásokat, amelyeken annyit dolgoztak, sőt helyenként követelték, hogy vigyék őket

támadásra az oroszok ellen. Persze, azt nem tudhatták, hogy az orosz a Styrnél van és ha nem sietnek, hátulról éri őket a támadás.

A visszavonulást lépcsősen, a hadosztály jobbszárnyán kezdve kellett végrehajtani. Így az ezred akkor kezdte kiüríteni állásait, amikor a 20. ezred már elhagyta azokat.

Június 6-án 16^h15kor — erősen tüzelő járőröket hagyva az állásokban — az ezred hátrairndult Berestianytól; előbb a II., utoljára az I. zászlóalj, amely mögött a hátravivő út vezetett. Az ellenség nem vette észre s így nem is zavarta a szomorú mozzanatot. A konyhánál (vadászház) volt a gyülekezés. Az I. zlj., amelynek pedig utoljára kellett volna maradni, ért oda legelőbb s a többit be se várva ment tovább Jozefin felé. A másik két zászlóalj minden tartalék készletet (lőszer, ruha, élelem) is magával hozott, az emberek görnyedtek a nagy teher alatt. Hogy a testi erő s a fegyelem fenntartható legyen, az ezredparancsnok elásatta, illetve felgyújtatta az előírt mennyiségben felüli készleteket. Így az emberek megkönnyebbültek s a II. zlj. két százada utóvédül, az 5. század baloldaldvédül maradvá, rendben és háborítatlanul mentek Sofijewka felé. Így is szokatlan volt a menet, amit megnehezített az, hogy az este koromsötétséget hozott, esett az eső, csúszósak lettek a dorongutak. Elmúlt éjfél, mire az ezred megtette a 24 km-es utat és Kol. Jozefinhez érkezett.

Kol. Jozefini ütközet. 7-én 2^hkor meg volt szállva a Jozefinnél kijelölt vonal, amelyben hajnalban a II. zászlóalj is beérkezett. Az ezred jobbszárnyán Kol. Jozefintől nyugatra az I. zászlóalj állt, középen Lonka előtt a II.-ik, aztán Sofijewka felé a III.-ik. Ennek balszárnyához Bol. Lesnél a 31., az ezred jobbszárnyához a 203^h-nál a 20. ezred csatlakozott. A XIX. menet-zlj. dandártartalék volt Jaromla előtt. Az ezred a megszállt vonalban beásta magát, a parancs szerint végsőkig kellett azt tartani.

Az I. zászlóalj egy erdőszélen állt; előtte Jozefin felé nyílt, de fás volt a terep. Balszárnyán az erdő hátrahajlott s az erdő-sarkon csatlakozott hozzá a II. zászlóalj; annak vonala Jozefin ÉNy. sarkának sík, magas búzatáblákon vezetett, amelyek igen jó leplezésül szolgálhattak. Ennélfogva az orosz támadás ott volt várható.

Az ellenség járőrei csak hajnalban érték el a Silno-zura-

wicai utat. Az ezred előtt egész délelőtt csend volt, de a 31. ezred előtt Sofijewkánál már nagyobb orosz rajvonal jelentkezett. 13^h30kor aztán a 12. ezredet is megtámadták az oroszok. Élénk tűz alá vették az I. és II. zászlóaljnak az erdősarok előtti belső szárnyait és Jozefinből oda s a búzában fedve az egész II. zlj. ellen erős rajvonal nyomult elő.

Századaink, kivált az erdősarokról kitűnően oldalozó géppuskák és a gyalogsági ágyuk tüze megállította az oroszokat. De azok lassan tovább folytatták az előregyülekezést.

15^h50kor további visszavonulás lett elrendelve, de akkorra az orosz támadás a II. zlj. előtt egész közelre jött, néhol már majd szuronyra került a sor. Hogy a visszavonulást végre lehessen hajtani, két tartalékban levő század az erdősarokról ellentámadást intézett a II. zászlóalj elé. Északkeleti irányban éppen az oroszok balszárnyára irányult az ellentámadás és kitűnően hatott; meglepő gyorstűzünk oldalból valósággal kaszálta a támadó oroszokat; úgy hogy azok nagyrészt visszafutottak, a II. zlj. fennakadás nélkül vonhatta hátra rajvonalát. A dandár által Lonka mögött tűzrajtaütéshez készenlétbe helyezett XIX. menetzljbeli tartalékokra nem volt szükség.

17^h15kor — amikor a 31. ezred utóvéde Jaromlát elhagyta — századonként először srápneltűz által követve vonult vissza a mi ezredünk. A III. zlj. Jaromlán, az ezred többi részei Lonkán át mentek vissza Susk felé. Wydrankán pihenő volt, mely alatt a többi hátrahagyott osztagokkal együtt a legkésőbb indult II. zászlóalj is bevonult. Suskon nagy pihenő volt, amelyet Wyncentowkánál utóvédállásban a II. zászlóalj biztosított. Aztán a XIX. menetzlj. által felváltva bevonult Suskra az ezredhez, amelynek tovább kellett folytatni a menetet a Styr mögé.

Duhcze előtt.

(22. vázlat.)

Az első visszavonulás után 7-én hajnalban a helyzet még az volt, hogy az Olykánál áttört csapatok a lucki hídfőbe mennek vissza. A mi hadosztályunknak az onnan kiinduló ellentámadáshoz kellett volna csatlakoznia. De a hídfő nem segített, hadosztályunk már nem találta helyükön az odarendelt csapatokat; azok nagyrésze megsemmisült, a hídfő elesett, az oroszok 7-én már túl voltak a Styr folyón. Így a 41. hadosztálynak is vissza kellett menni a Styr mögé.

Folytatni kellett a menetet egész éjszaka. Nehéz, erőltetett menet volt a már előző éjjeli nemalvás és menet, fedezékásás és harc után. Jó 30 kilométert megtéve, 8-án 3^hkor reggel kelt át az ezred Kol. Czebennél a Styren a tábori vasút (egyúttal közúti) hídján és mint önálló csoport a folyó nyugati partján Czebentől észak felé Lysuchán túl húzódó, nagyjából előkészített állásokat szállotta meg. A hadosztály más ezredei még hidfőszerű felállításban a Styrtől keletre maradtak, biztosítani a czebeni hidat.

Reggel 7^h40re volt kész a megszállás, mely után a fáradt ezred egy kis lélekezethez jutott. Az nap csend maradt, az orosz még nem mutatkozott. A felállításban azonban változás történt. Délután az elől levő csapatok is visszavonultak a Styr mögé, az ezred pedig É. felé kiterjeszkedett Sokulig. Nyolc km kiterjedését csak főrrszerű felállítással tudta biztosítani. A III. zászlóalj Kol. Czebentől Kobczére húzódó hullámot szállotta meg 1000 lépésre a Styr mögött, balszárnyát visszahajlította Kobcze felé. Előtte a Styrig, valamint északra Sokulig mély, részben víztükröt mutató mocsár volt, amelynek Ny. szélén az országotat Sokul déli végéig a III. zászlóaljjal szoros összeköttetésben, támpontszerűleg az I. zászlóalj szállotta meg. Balszárnyához a 20. ezred, az ezredtől jobbra a 3. ezred csatlakozott. A II. zlj. Helenowka Nowánál volt ezredtartalék.

9-én az ezred állásai berendezésével foglalkozott. A nyugodt éjszakai pihenés után a helyzet kezdett megszilárdulni. A menetek alatt hiányos ellátás ismét rendesen működött, a csapatok kezdték kiismerni magukat, a szomszédokkal helyreállt a kifogástalan összeköttetés; vagyis az ezred túl volt a szomszédos áttörés és visszavonulással kapcsolatos krízisen. Ekkor jelent meg az ellenség a Styr túlsó partján; Wyszenkitől északra a vízparton gyalogság ásta be magát, azzal lassú csatározás folyt. Később orosz tüzérség vonult fel, löni kezdte Sokult, nehéz tüzérség a III. zászlóalj állásait, de mindössze 1 halottat és 1 sebesültet okozott. Csendben telt el az éjszaka is.

Duhcei orosz támadások. Jún. 10—20. (22. 23. vázlat.) A lucki áttöréskor a németek azonnal a porosz Rusche-hadosztályt küldték segítségül, hogy zárja el a hézagot, amelynek északi szárnyán a 41. hadosztály volt a szélső intakt csapat. A segítség fejében azonban — hogy maguk biztosítsák az onnan északra levő német frontot — német parancsnokság alá

vették a lucki hézagtól északra a Pripetig levő összes csapatokat. Így a II. hadtest, benne a 41. hadosztály is a Bernhardi orosz tábornok hadseregcsoportjába került.

A 41. hadosztálytól jobbra állott Rusche hadosztályt Bernhardi 10-én visszavonta a Styrmenti Rozyszcztól a Stochod mögé. Ennek megfelelőleg a 41. hadosztály is visszahajlott. Balszárnya, a 20. ezred és a 12/I. zlj. balszárnya Sokunál helyén maradt; jobbszárnya pedig — III. zászlóalj — Duhczétől délre új állásba jutott.

A Duhczen töltött idő az ezred legnehezebb és legvéresebb periódusainak egyike lett; harci erényeinek Duhcze volt egyik legnehezebb próbaköve. Az első időkben június 17-ig szakadatlanul támadtak az oroszok; de az ezred vitézül helytállt, kivétel nélkül mind visszaverte a 7 napon át, némely napon ötször megismételt orosz támadásokat, összesen tizenhetet!

10-én 10^hkor az ezred először arra kapott parancsot, hogy jobbszárnyát a Zapusty erdő déli szélére vonja vissza; Helenowkánál pedig a Brodnice erdő déli szélén erős utóvédet hagyjon. Ugyanakkor a 32. ezrednek közvetlen Mylsk déli szélén kellett állást vennie. Így a 12. ezred, amely ellenséges behatás nélkül vonult vissza az elrendelt vonalba, a hadosztály Sokul-mylski vonalából jelentékenyen előreugrott.

Az ezred Helenowka-Duhcze közt keletről a Styrmenti, nyugatról pedig a Lutickie mocsaras tavak közti földszorosra jutott. Az állás megszállása közben kitűnt, hogy kivált a nyugatra levő Lutickie nem képez járhatatlan akadályt. Csak közepe táján a belenyúló Sztawiszcze erdő előtt ért térdig a víz, ott is néhol járható zombékokkal; keleti részén mindenütt szilárd fenékkal csak bokáig ért, vagy száraz volt. Csak lefeküdni nem lehetett benne mindenütt, de különben gyalogság részére nem volt akadály.

Ezért kissé vissza kellett venni az állásokat és el kellett zárni az ezredtől jobbra a 32. ezredig levő hézagot is. Így az ezred balszárnya helyén maradván, a többi rész este hátrább ment. Az I. zászlóalj visszahajlította jobbszárnyát s a III. zászlóalj is annak hosszabbításában vett állást a Duhczétől 1½ km-re délre levő dombokon (Brudaniec); egyúttal a Duhcze és Mylsk közti mocsárba félszigetként kiugró erdőparcellát is megszállotta, s attól Brudaniec felé kisebb osztagokat iktatott közbe összeköttetés gyanánt. Az utóvéd (4. szd. és 1 gp. sza-

kasz) Helenowkánál még előretolt állásában maradt. A II. zászlóalj tartalékállást vett a domb által fedve Duhcze keleti vége előtt.

Délután az oroszok Rozyszczce-Topulno-, majd Czebennél nagy erővel keltek át a Styren és lassan előnyomultak déli irányból az ezred ellen is. Este 21—22 óra közt erős osztagok támadták meg Helenowka Nowinál az utóvédet, mely azonban visszaűzte a támadó oroszokat.

11-én 5^h30kor fejezte be az ezred Duhcze előtt a megszállást, mire az utóvéd is hátrament Helenowka Nowitól a I. zlj. vonalába. Helyette a Zapusty erdő déli szélét sűrű tábori őrs-vonal szállotta meg.

Délelőtt a tőlünk balra álló 4. hadosztályt az oroszok Tumannál áttörték. Visszavetésükre Mylsk elöl a 29. közös ho. által felváltott 32. ezred a 31-el s a hadosztály tartalékát képező két XIX-es menetljjal, mint 40. dandár ment ellentámadásra Gruziatyn felé. A dandárt Kontz ezr., a 82. dandár (Benz ezr.) alá rendelt 12. ezredet Mihajlow alezr. vette át.

A 32. ezred állásainak egy részét az ezrednek kellett megszállani. Ehhez a III. zászlóalj jobbszárnyát (10. század) a félszigeten túl csaknem Mylsk keleti széléig kiterjesztette, az erdőcsúcsig való partos erdőszélt 4 támpontban szállotta meg. Jobbszárnyától a közösökig pár száz lépés hézag maradt.

Délben megjelentek az oroszok az ezred előtt. Lövegtűz alá vették a Zapusty tábori őrsvonalat, majd délután az ezred vonalát is Sokulnál és Duhcze Ny. vége előtt. Este a gyalogság is előnyomult a műút mentén Helenowka felől és 22^hkor visszaszorította az addig helyt álló tábori őrsöket. Azután kb. 2000^x kiterjedésben folytatta az előnyomulást, de nem érte el az ezred állásait; visszaverte a rajvonal és a tüzérség tüze.

12-én az ezred három orosz támadást vert vissza.

Délelőtt 9^hkor az oroszok nagy erővel nyomultak elő a Zapusty erdőből. A tábori őrsöket visszaszorították és erős lövegtűz után több sorban támadták meg az ezrednek a Brudaniecen álló századait. A heves tűz dacára egyes helyeken betörték és némi tért is nyertek Duhcze felé. A tartalékban álló 5. és 7. századok Duhczéről, a $\frac{3}{4}$ 3. szd. Sokul felől azonnal ellentámadásra indultak és az oroszokat visszaszorítva heves kézitusában visszafoglalták az állásokat is. 10^hkor teljesen vissza volt verve a támadás, az ezred mögé tartalékul érkezett közös (94-

es) félzászlóaljra nem volt szükség. Egy orosz tiszt és néhány ember foglyul esett, 3 géppuska, sok puska és lőszer volt a zsákmány; 31 súlyosan sebesült orosz és 67 halott maradt az állások közelében (nem számítva a távolabb elesetteket). Az ezred vesztesége 21 halott — köztük 1 tiszt — volt és kb. 80 sebesült.

Az oroszok visszamenekültek a Zapusty erdőbe, de onnan 11^h45kor újabb támadásra törtek elő. Ez a támadás azonban már a lövegtűzben összeomlott.

Délután csend volt. Este 22^h után Brudaniec előtt ismét előjött az orosz vonal; tüzelésünk azonban visszatartotta, úgy hogy az erdőszélen és az előtt beásta magát.

13-án 3^hkor az oroszok a Zapusty erdő egész szélességében megismételték a támadást. De a puska-, géppuska- és lövegtűz visszaüzte őket, alig jó száz lépést jutottak az erdő elé. Vissza-futottak az erdőbe, 3^h40kor minden mozgásnak vége volt. Tábori őrsaink újból előrementek, tüzérségünk pedig állandóan lőtte a Zapusty erdő déli szélét, hogy megakadályozza az újabb gyülekezést. Egész nap nem is jött újabb támadás, csak az orosz tüzérség lőtte az ezred vonalát.

A II. hadtest, majd Linsingen is igen meleg dicséretben köszönte meg az ezred kiváló szellemét és vitézségét. A hadtest-parancsnokság jún. 12-iki dicsérete:

A 41. honv. hadosztály jún. 6. óta harcokban és menetekben mindenkép kiváló szelleműnek mutatkozott. Nehéz viszonyok közt vitézül és szívósan harcolt, rendkívüli teljesítőképességet és példás fegyelmet mutatott. Június 12-én a 40. dandár Kontz ezredes alatt éjjeli menet után egy hézagot zárt el s e napon a 12. ezred tüzérség által támogatva heves ellenséges támadásokat vert vissza, az ellenségnek nagy veszteséget okozott, foglyokat ejtett és 3 géppuskát zsákmányolt.

A rendkívül kiváló hadosztály parancsnokának és csapatainak, kivált Schamschula tábornoknak, kitünő lözrsének, Kontz ezredesnek s a 40. dandárnak és a 12. ezrednek különösen június 12-ért köszönetemet és különös elismerésemet fejezem ki a legfelsőbb szolgálat nevében. Kaiser altábornagy.

Az ezred a támadásokat puskája tüzeire és a tüzérségre támaszkodva verte vissza; árkai ugyan voltak már, de csak kezdetlegések, előttük semmi akadály. Az oroszok állandó lövegtűz alatt tartották a brudanieci magaslatot, azon megmozdulni sem lehetett. Éjjelre a hadosztály árkász százada ment előre legalább egysoros drótakadályt építeni. De ahhoz sem

volt anyag. Pedig már csak azért is kellett volna az akadály, mert az állások előtt mindenütt magas rozs volt, ami az orosz támadásnak igen kedvezett.

14-én különös hevességre fokozódtak az oroszok támadásai. Egész délelőtt igen erős lövegtűz alatt tartották a brudanieci magaslatot. 13^hkor erősebb támadás tört elő és szívósan közeledett az ezred felé. Tüzérség támogatásával a gyalogsági tűz visszaszorította őket Zapustyba, de ott új támadáshoz gyülekeztek. Ezért délután egy 32-es zászlóalj tartalékul állott az ezred mögé, az addig önállóan alkalmazott XIX-es menetzászlóalj két százada pedig, — mely 12-én a gruziatyni ellentámadásban vett részt — az ezredbe beolvasztott.

A déli támadás visszaverése után az oroszok délután s este még négyszer törtek elő. 23^hkor az utolsó támadás is simán visszaveretett.

15-én úgyszólván az egész napot orosz támadás töltötte ki. Erős lövegtűz után már reggel 8^hkor előtört Zapustyból az orosz gyalogság, de csak 500 lépésre tudta megközelíteni Brudaniecet; onnan nagy veszteséggel menekült hátrafelé.

Az első támadást délelőtt még kettő követte, mindig igen erős lövegtűz után. Az oroszok mindenképpen erőszakolták az előrejutást; mindkétszer meg is közelítették az állást, de a nagy veszteség miatt kénytelenek voltak visszamenekülni a gyalogság s a tüzérség pusztító tüze elől.

Déli szünet után 16^hkor a negyedik támadás a jobbszárny ellen irányult a Lutickie erdő felé; azt is visszaverték.

16-án Linsingen új csapatokkal általános offenzívát kezdett. Mylsket ismét a 32. ezred szállotta meg, amelynek szintén támadnia kellett 16-án. A támadáshoz csatlakozni kellett volna a 12. ezrednek is. De az oroszok ellentámadással feleltek a támadásra; a szomszéd 32-esek behatoltak az orosz állásokba, de vissza kellett menniök az ellentámadások elől. A 12. ezred meg se tudta kezdeni a támadást, mert reggel óta egész nap erős nehéz orosz lövegtűz alatt állt. 14^hkor pedig a Brudaniecet ismét megtámadták az oroszok. Ezúttal a támadást csirájában elfojtotta a tüzelés.

Az oroszok mozgólódása azonban nem szünt meg; a lövegtűz ismét kiujult és szünet nélkül tartott, míg csak be nem eseteledett. Az ezred mögé Duhczére új 20-as tartalék állított.

Az ezred sokat veszített a már 6 napja tartó orosz támadá-

sok alatt, kivált az alig szünetelő lövegtűz miatt. Június 1-től 16-ig:

halott	2 tisz	54 legénység
sebesült	14 „	230 „
eltűnt	4 „	186 „
beteg	10 „	43 „

Összesen 30 „ 513 „ volt a vesz-

teség.

Természetesen a veszteség elsősorban a Brudaniecnél álló III. zászlóaljat érte. Itt részben a veszteségek pótlására, részben a folyton támadott rész erősítésére a II. zászlóalj két századát be kellett vetni az I. és III. zászlóalj közé, tartalékul a fél II. zászlóalj maradt.

A 15-iki támadás után aránylag csendben maradtak az oroszok. Négy napig tartott a csend; csend alatt értve, hogy nem volt nagyobb támadás. A lövegtűz azonban, különösen a brudanieci állásokra folyt szakadatlanul.

Csak 17-én este volt egy kis izgalom. Az oroszok az ezredtől jobbra levő 32-eseket támadták és estefelé kisebb osztagaik a két ezred közti csak hézagosan megszállt laposban befészkeltek magukat, zavart okoztak a két ezred szárnyán levő osztagok között. A mi ezredünk jobbszárnyán volt 10. század kissé hátrább vonult, majd ellentámadásra indult, amelynél Bakó t. fhgy., századparnok elesett. Az éj folyamán a hadosztálytartalékból egy 20-as század jött előre. 18-án reggel kellett volna ennek a mi 10. századunkkal végrehajtani az ellentámadást. Az oroszok azonban — tűzrajtaütés fedezete alatt — virradatkor maguktól visszamentek. Pár emberük foglyul maradt. A 10. század újból megszállotta állásait és a mocsaras hézagot drótakadályokkal zárta el a meg nem szállható vizes részeken is. Ugyanakkor a jobbszárny és a 32. között új határu a kiugró erdőparcella közepe jelöltetett ki. Az onnan Mylskig állott 10. század a III. zászlóalj tartalékául annak balszárnya, Brudaniec mögé állíttatott.

19. és 20-ika csendben mulott el a nehéz napok után, melyek alatt az ezred az oroszok kitartó szívósággal intézett támadásaival szemben megbízhatóan, változatlanul meg tudta tartani állásait. Amikor a szomszéd arcvonalakon (Kolki-Sokul között) is tombolt a harc, az oroszok hol itt, hol ott törtek át, a helyzet sokszor olyan volt már, hogy a hadosztály kész volt

a visszavonulásra; már pakkolni kellett a vonatokat s a visszavonulás nem lett volna elkerülhető, ha az orosz támadás Brudaniecnél meg nem törik.

Az ezred közben veszteségei pótlására erősítéseket is kapott. 16-án bevonult a Luck körül az áttörés napjaiban bevetett XXI. menetzászlóalj maradványa, 110 ember (ebben a zljban Luck előtt elesett az ezred egy kiváló tényl. tisztje, Kéler Istv. fhgy.); 19-én pedig a XXII. menetzászlóalj két százada (462 fő). Úgy hogy most az ezred veszteségei dacára a hadilétszámnál is magasabb állományra emelkedett; 3169 puskája, 16 géppuskája és 2 gyalogsági ágyuja volt.

Duhczei támadás. Június 21. (23. vázlat.) A 16-án megakadt offenzívánk folytatása 21-ére rendeltetett. A 41-től jobbra két német hadosztály támadt s azokhoz csatlakozni kellett a 12. ezrednek is; illetve a 40. dandárnak (Benz ezr.), amely újból a 12. és 32. ezredek felett parancsnokolt. A 12. ezredet is ismét Kontz ezr. vette át.

20-án este Mylsknél a 23-as bajorok váltották fel a 32. ezredet. Ennek egy zászlóalja a 12. ezred jobbszárnya (9. szd.) mögé ment; az ezred többi része pedig Brudaniec mögé.

21-én 6^hkor kellett kezdődnie a tüzérségi hatáslövésnek, melynek oltalma alatt a dandár jobbszárnycsoportjának (32/III. és 12/9.), egyenkint előre kellett gyülekeznie a Lutickie mocsáron át Stawiszcze felé. A tüzérségi előkészítés után a középső csoportnak — Berényi szds. a 12/II. és III. zászlóaljakkal — a jobbszárnycsoporthoz csatlakozva a Zapusty erdő ellen kellett előtörnie. A balszárnycsoport — 12/I. zászlóalj — a középcsoport és a Styrmenti országút közt volt előnyomulandó s a támadás előhaladásához képest biztosítani kellett gyengébb osztagokkal a Styr felé. A támadáshoz óvatosság volt elrendelve; egyes szakaszokban megállva s rendezkedve, a csoportoknak egymással összhangban kellett végrehajtani a támadást. A 32/II. zászlóalj a támadóoszlop tartaléka volt a 12. ezred közepe mögött, 32/I. zászlóalj Duhcztól délre dandártartalék.

Erős tüzérségi előkészítés után a dandár parancsára 8^hkor egyszerre, meglepőleg indult meg a támadás. 8^h17kor — kezdve jobbszárnyon a 12. századnál — mindhárom zászlóalj rohamra ment és igen kis veszteséggel birtokba vette a Zapusty erdő és a 9. szd. előtt volt első orosz állásokat; a III. zászlóalj (9. szd.) 80 oroszot foglyul ejtett, két géppuskát zsákmányolt. A kötelé-

kek teljesen rendben voltak s a Zapusty erdő déli szélére intézett pár percnyi tűzérségi zárótűz után mindhárom zászlóalj folytatta a támadást. De most már sokkal nagyobb veszteséggel, mert az oroszok heves ágyútűz alá vették a Zapusty erdőt; a II. zászlóaljnak a 2. vonalból a gyalogságot is új rohammal kellett hátraszorítani, a 9. szd. pedig csak oly veszteséggel vehette ki az oroszokat, hogy minden tisztjét elvesztette, legénységéből is csak töredék maradt.

9^h10kor mindhárom zászlóalj elérte és megszállotta a Zapusty déli szélén s attól nyugatra levő orosz 2. vonalat, amelyben a mi első vonalunk volt 9-én. Ott rendezkedni kellett. Azonban a balszárny (3. és 4. század) kivételével a többi század — vérszemet kapva az addigi sikertől — pár percnyi megállás után gyorsan továbbnyomult a menekülő oroszok után. Lechwis magasságában a drótakadállyal erősített orosz főállásra találtak, azt megrohamozták, elfoglalták és megszállották. A III. zászlóalj (10. század) a lechwisi út mellett megint egy géppuskát zsákmányolt és újabb 40 foglyot ejtett. A 2. és a 3. század egy szakaszával a Styr felé biztosított. A 3. és 4. század Zapusty déli szélén visszamaradt.

Az ezredparancsnokság a többi századok önkéntes előtörését csak 9^h50kor tudta meg s akkor mindhárom zászlóaljnak elrendelte, hogy óvatosan folytassák az előnyomulást a Brodnice erdőn át Helenowka Nowáig s ott megállapodva rendezkedjenek és állást vegyenek. Erre a 3. és 4. század s az előlevő vonalak tartalékai is előreindultak; a 32/II. zászlóalj — amely mint tartalék akkor a Zapusty északi szélén állott — is parancsot kapott, hogy kövesse a támadó vonalakat.

A Lutickie mocsáron át támadó jobbszárny csoport (32/III. és 12/9.) 9^h után szintén előretört a Sztawiszcze északi sarkán levő orosz főállások felé, a 9. század 5 foglyot is ejtett. A csoport azonban megakadt a mély, vizes mocsár által védett állás előtt. A tiszttel nélkül maradt osztagoknak vissza kellett fordulniok s újból rendkívüli veszteséget szenvedtek a mocsár áthatolása alatt. Ezzel a víz által is védett sztawiszczei oroszok felszabadultak és oldalból lőhették a Brodnicében levő III. zljbeli századokat, amelyekre rendezkedésük közben az oroszok Helenowkából rövidesen (10^h40) erős ellentámadást intéztek; és pedig nemcsak szemben, hanem délkeletről és a Stawiszcze erdőből oldalba, sőt hátba is. Igen heves tűzharc fejlődött, minek

hállatára a hátramaradt zászlóaljtagok öntevékenyen a rajvonal támogatására siettek. Beérkezésük után a századok új rohamra mentek, ebből heves kézitusa keletkezett, amelyben az orosz túlerő kerekedett felül. A 32/II. tartalékszázlój már nem érkezett idejében. Kifáradt és sok tisztjüket vesztett osztagaink zavarba jöttek, vezetés hiányában a legénység egyrésze visszafordult és futva özönlött Zapusty felé, hátrahagyva sok sebesültet, akikkel együtt az emberek egy része is foglyul esett. Ez a visszavonulás, kivált az alig járható mocsáron át, óriási veszteséget okozott.

Közben az orosz tüzérség erősen lőtte a Zapusty erdőt, ami a visszavonulók közt újabb veszteséget és újabb zavart okozott. Azok a Zapusty erdőn túl is hátraszállingóztak, mire az ezredparancsnokság 11^hkor a brudanieci állásokba való gyülekezést s azok megszállását, majd 11^h20kor a Zapusty erdő déli szegélyének — ha kell — ellentámadással való birtokbavételét és föltétlen tartását rendelte el. Az oroszok nem üldöztek közvetlenül s így ellentámadásra nem volt szükség; csak gyülekeztetni kellett a még visszavonuló osztagokat. Így 11^h30kor az ezred töredékei a Zapusty déli szélén levő régi fedezékben helyezkedtek el hézagosan. Erősítésükre a 32/II. zászlój a Berényi csoporthoz, a dandártartalék 32/I. zászlój két százada Zapustytól nyugatra a mocsárig levő terület megszállására rendeltetett.

Az orosz tüzérség késő estig folyton és hevesen lőtte az erdőt, amely előtt gyalogsága délben további támadáshoz gyülekezett. A rajvonal tüze lövegtűzzel együtt távoltartotta az oroszokat, akik még 19^hkor kíséreltek meg egy újabb támadást. De az sem jutott előre, a Zapusty déli széle birtokunkban maradt. A dandártartalék rendelkezésre bocsátott másik felének beavatkozására nem volt szükség.

Az esthomály beálltával a kötelékek rendezettek. Bal-szárnyon a Styr felé néző 2. és $\frac{1}{4}$ 3. századhoz csatlakoztak az I. zászlój századai (4., 3., 1.), az után a II. zászlój maradványa; tovább a 32/II. zászlój, majd a 12/III. zászlójból megmaradt töredék, amelyet a 32/ $\frac{1}{2}$ I. zászlój erősített meg s egyúttal megszállta a Lutickie nyugatnak néző mocsárpartot is.

Ez a helyzet az éj folyamán is megmaradt.

A reggeli szép győzelmet követő vereséget az ezred egyes részeinek parancs és kioktatás dacára a győzelmi mámorban

kellő rendezkedés és vezetés nélküli előretörése, illetve az arra intézett orosz visszacsapás idézte elő. Brudaniec előtt az első vonal az oroszoknak csak előállása volt, főerejük a brodnicei hátsó állásban tartózkodott; ennek a főerőnek a tartalékokkal együtt intézett erélyes ellentámadásával nem bírt a kifáradt és vezetés nélkül maradt csapat. Az erős orosz ellentámadás különben ugyanakkor a bajorokat és a 32-es jobbszárnycsoportot is visszavetette az elfoglalt orosz állásokból. A 12. ezred legalább a Zapusty erdő déli szélét meg tudta tartani.

Az ezred ugyan 125 foglyot ejtett, 3 géppuskát zsákmányolt és igen nagy veszteséget okozott az oroszoknak; de maga is óriási veszteséget szenvedett, 49 tisztjét és 1937 emberét veszttette el.¹ Ezen számból 8 tiszt, kb. 500 ember halott, 33 tiszt és 867 ember sebesült, 8 tiszt és kb. 570 ember (túlnyomó részük sebesülve) fogságba esett; az akkori hivatalos megállapítás szerint 16 tiszt és 1040 ember eltűnt, azaz a Zapusty erdőtől délre maradt. Ezekből temettetett el később kb. 470 halott. Orosz kézen maradt 3 géppuska is. Az ezred soha el nem ért magas létszámáról 1092 puskára fogyott. A Duhcze-i támadás az ezrednek a világháborúban — legalább is számszerűen — a legvéresebb napja volt, % szerint is nem sok volt nála súlyosabb. Az összveszteség 64%, de ha eltekintünk a Styr mellett volt és keveset veszttett 2. és ¼3. századtól — már 75%, a III. zljnál 82% a veszteség.

Az elesettek között voltak az ezrednek kiváló századparancsnokai, Rieger és dr. Lenkey Lajos t. fhgyok, Csongrády zls. A többiek neve sajnos, nem ismeretes.

Duhczénél a támadás után. A 21-iki véres nap után teljes csend állott be. A csapatok és a megszállás 22-én véglegesen rendeztettek. Az ezredtől jobbra a Zapusty erdő nyugati részébe a 32. ezred került, a 12. ezred Zapustynak a mocsárra néző szegélyét szállta meg. Jobbszárnyán volt két századba alakulva 195 puskával a III. zászlóalj; középen 221 puskával a II., balról az I. zászlóalj 676 puskával Sokulig.

23-án is ez a helyzet maradt; éjszaka pedig a 107. német hadosztály váltotta fel az egész dandárt. A 12. ezred felváltása 24-én reggel 3^hra lett kész, amikor hadtesttartalékul a Duh-

¹ Az akkori jelentés szerint. Pontosan utánszámítva az azelőtti s a megmaradt létszámot, 2093 főnyi legénységi veszteség mutatkozik, tehát még 156-al több.

czétől 4 kilométerrel északra levő útkeresztezéshez indult, 5^hkor az ottani erdőben elhelyezkedett és 2 napig ott maradt. Veszteségei pótlására egy 20/XXII. menetzászlóaljbeli századot kapott 213 puskával. Az ezred 1289 puskájából most egyformára egészítette ki zászlóaljait s azok mindenike 3-3 századot alakított.

26-án az ezred ismét állásba ment, visszakerült előbbi helyére a Zapusty és Brodnice erdőkhöz. A németek a Zapusty erdőtől folytatták a támadást és elfoglalták a Brodnice erdőt. Előrejutott balszárnyukkal az összeköttetést fenntartandó, az ezred I. és II. zászlóalja a Brodnice erdő északkeleti sarka és Sokul között megszállotta az eredetileg is általa készített állásokat; Sokulnál 20-asokat, Zapustytól lefelé pedig a németek által visszahagyott megszállást (52. porosz ezred) váltotta fel. Az I. zászlóalj 2. és 3. százada ismét a 23-iki földözékeket szállotta meg, 5. század váltotta a poroszokat. Az 1. század az I. zászlóalj, 7. század a II. zászlóalj tartalékát, 6. század ezredtartalékot képezett, utóbbi kettő a Zapustyban. III. zászlóalj Nawoznál tovább is hadtesttartalék maradt.

A német támadás két napon át szünetelt. Az ezred is csendben maradt; csak az a szomorú munka hárult reá, hogy a hadosztály utászszázad segítségével eltemesse a Zapusty és Brodnice erdők között 21-én elesett hősi halottait.

29-én folytatódott a német támadás, hozzájuk rendeltettek a tartalékukat képező 32-esek. Viszont ezek helyére Duhcze keleti végéhez a 12/III. zászlóalj ment a hadosztály tartalékánl.

30-án a német támadás előhaladt, elfoglalták Helenowka Nowát, balszárnyuk ezen falu és Kobcze közé jutott; egyben a Styr felé néző régi állástól 500 lépésre nyugatra húzódott. Mostan tehát estére a II. zászlóalj egyik százada megszállotta a Styr felé birtokunkba került régi vonalrész támpontjait, másik század pedig a poroszok elhúzódása által keletkezett hézagot. S miután az ezrednek tartaléka nem maradt, a III. zászlóalj 10. századát kapta a Zapusty erdőbe ezredtartalékul.

A III. zászlóalj 9. és 11. századaival 30-án a németek balszárnyán Kobcze elfoglalására rendeltetett. A támadás megindult, de az erős orosz állásokkal szemben nem jutott előre. A bajorok az egész vonalon abbahagyták a támadást és a III. zászlóalj jelentékeny veszteségek után (Fisch Sándor t. zls. elesett), a Brodnice erdőbe tartalékul rendeltetett vissza.